Handbuch des sanskrit, mit texten und glossar

Albert Thumb

SAMMLUNG INDOGERMANISCHER LEHRBÜCHER

UNTER MITWIRKUNG VON

PROF. DR. E. BERNEKER, PROF. DR. CARL BUCK,
PROF. DR. MIKKOLA, PROF. DR. F. SOMMER,
PROF. DR. W. STREITBERG, PROF. DR. A. THUMB,
PROF. DR. A. WALDE UND PROF. DR. J. ZUBATÝ

HERAUSGEGEBEN VON

DR. HERMAN HIRT
a. o. PROFESSOR AN DER UNIVERSITÄT LEIPZIG

I. REIHE: GRAMMATIKEN

1. BAND:

HANDBUCH DES SANSKRIT MIT TEXTEN UND GLOSSAR

II. TEIL: TEXTE UND GLOSSAR

HEIDELBERG 1905
CARL WINTER'S UNIVERSITÄTSBUCHHANDLUNG

HANDBUCH
DES
SANSKRIT

EINE EINFÜHRUNG IN DAS
SPRACHWISSENSCHAFTLICHE STUDIUM
DES ALTINDISCHEN

VON

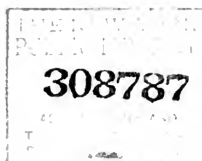
DR. ALBERT THUMB
a. o. PROFESSOR AN DER UNIVERSITÄT MARBURG

II. TEIL: TEXTE UND GLOSSAR

HEIDELBERG 1905
CARL WINTER'S UNIVERSITÄTSBUCHHANDLUNG

Verlags-Archiv No. 8.

308787

Inhalt.

I. *Aus dem Pañcatantra.*

1. Der blaue Schakal.

(I, 10)

कस्मिंश्चिद्वनप्रदेशे चण्डरवो नाम शृगालः प्रतिवसति स्म । स कदाचित्क्षुधाविष्टो जिह्वालौल्यान्नगरान्तरे प्रविष्टः । अथ तं नगरवासिनः सारमेया अवलोक्य सर्वतः शब्दायमानाः परिधाव्य तीक्ष्णदंष्ट्राग्रैर्भक्षितुमारब्धाः । सो ऽपि तैर्भक्ष्यमाणः प्राणभयात्प्रत्यासन्नरजकगृहं प्रविष्टः । तत्र च नीलीरसपरिपूर्णमहाभाण्डं सज्जीकृतमासीत् । तत्र सारमेयैराक्रान्तो भाण्डमध्ये पतितः । अथ यावन्निष्क्रान्तस्तावन्नीलीवर्णः संजातः । तत्रापरे सारमेयास्तं शृगालमजानन्तो यथाभीष्टदिशं जग्मुः । चण्डरवो ऽपि दूरतरं प्रदेशमासाद्य काननाभिमुखं प्रतस्थे । न च नीलवर्णेन कदाचिन्निजरङ्गस्त्यज्यते । उक्तं च

वज्रलेपस्य मूर्खस्य नारीणां कर्कटस्य च ।
एको ग्रहस्तु मीनानां नीलीमद्यपयोर्यथा ॥[1]

[1] Die Genetive hängen alle in gleicher Weise von dem Subjekt (*ēkō*) *grahaḥ* ab: 'es ist ein Erfassen der Schminke u. s. w.

अथ तं हरगलगरलतमालसमप्रभमपूर्वं[1] सत्त्वमवलोक्य सर्वे सिंहव्याघ्रद्वीपिवृकप्रभृतयो ऽरण्यनिवासिनो भयव्याकुलचित्ताः समन्तात्पलायनक्रियां कुर्वन्ति । कथयन्ति च । न ज्ञायते ऽस्य कीदृग्विचेष्टितं पौरुषं च । तद्दूरतरं गच्छामः । उक्तं च ।

न यस्य चेष्टितं विद्यान्न कुलं न पराक्रमम् ।
न तस्य विश्वसेत्प्राज्ञो यदीच्छेच्छ्रियमात्मनः ॥

चण्डरवो ऽपि तान्भयव्याकुलितान्विज्ञायेदमाह । भो भोः श्वापदाः किं यूयं मां दृष्ट्वैव संत्रस्ता व्रजथ । तन्न भेतव्यम् । अहं ब्रह्मणाद्य स्वयमेव सृष्ट्वाभिहितः । यच्छ्वापदानां मध्ये कश्चिद्राजा नास्ति तत्त्वं मयाद्य सर्वश्वापदप्रभुत्वे ऽभिषिक्तः ककुद्रुमाभिधः । ततो गत्वा क्षितितले तान्सर्वान्परिपालय । इति । ततो ऽहमत्रागतः । तन्मम छत्त्रच्छायायां सर्वैरेव श्वापदैर्वर्तितव्यम् । अहं ककुद्रुमो नाम राजा त्रैलोक्ये ऽपि संजातः । तच्छ्रुत्वा सिंहव्याघ्रपुरःसराः श्वापदाः स्वामिन्प्रभो समादिश इति वदन्त-

sowie (*yathā*) der Fische u. s. w.' = 'wo Schminke u. s. w. etwas erfassen, bleiben diese immer'. Vgl. zu dieser Ausdrucksweise Gramm. § 685.

[1] 'einen Glanz besitzend, wie das mit dem Tamālabaum vergleichbare Gift am Halse des Śiva'. Der Hals des Gottes Śiva hatte eine blaue Farbe, die durch den Trank eines Giftes entstanden war.

स्तं परिवव्रुः। अथ तेन सिंहस्यामात्यपदवी प्रदत्ता व्याघ्रस्य शय्यापालकत्वम्[1] द्वीपिनस्ताम्बूलाधिकारः[1] वृकस्य द्वारपालकत्वम्[1]। ये चात्मीयाः शृगालास्तैः सहालापमात्रमपि न करोति। शृगालाः सर्वे ऽप्यर्धचन्द्रं दत्त्वा निःसारिताः। एवं तस्य राज्यक्रियायां वर्तमानस्य[2] ते सिंहादयो मृगान्व्यापाद्य तत्पुरतः प्रक्षिपन्ति। सो ऽपि प्रभुधर्मेण सर्वेषां तान्प्रविभज्य प्रयच्छति। एवं गच्छति काले[3] कदाचित्तेन सभागतेन दूरदेशे शब्दायमानस्य शृगालवृन्दस्य कोलाहलो ऽश्रावि। तं शब्दं श्रुत्वा पुलकिततनुरानन्दाश्रुपरिपूर्णनयन[4] उत्थाय तारस्वरेण विरोतुमारब्धवान्। अथ ते सिंहादयस्तं तारस्वरमाकर्ण्य शृगालो ऽयमिति[5] मत्वा सलज्जमधोमुखाः क्षणमेकं स्थित्वा मिथः प्रोचुः। भो वाहिता वयमनेन क्षुद्रशृगालेन। तद्वध्यतामिति। सो ऽपि तदाकर्ण्य पलायितुमिच्छंस्तत्र स्थान एव सिंहादिभिः खण्डशः कृतो मृतश्च। अतो ऽहं ब्रवीमि।

---

1 Zu den Nominativen ist jeweils zu ergänzen: 'wurde übergeben'.

2 Kann wie ein Genetiv absol. übersetzt werden.

3 Loc. absol.

4 Bahuvrīhi-Compositum.

5 vgl. Gramm. § 700.

त्यक्ताश्चाभ्यन्तरा येन[1] बाह्याश्चाभ्यन्तरीकृताः ।
स एव मृत्युमाप्नोति यथा राजा ककुद्रुमः ॥

2. Die Katze als Richter zwischen Sperling und Hase.
(Die Krähe erzählt.)
(III, 2)

कस्मिंश्चिद्वृक्षे पुराहमवसम् । तत्राधस्तात्कोटरे कपिञ्जलो नाम चटकः प्रतिवसति स्म । अथ सदैवास्तमनवेलायामागतयोर्द्वयोरनेकसुभाषितगोष्ठ्या देवर्षिब्रह्मर्षिराजर्षिपुराणचरितकीर्तनेन च पर्यटनदृष्टानेककौतूहलप्रकथनेनच परमसुखमनुभवतोः[2] कालो व्रजति । अथ कदाचित्कपिञ्जलः प्राणयात्रार्थमन्यैश्चटकैः सहान्यं पक्वशालिप्रायं देशं गतः । ततो यावन्निशासमये ऽपि नायातस्तावदहं सोद्वेगमनास्तद्वियोगदुःखितश्चिन्तितवान् । अहो किमद्य कपिञ्जलो नायातः । किं केनापि पाशेन बद्धः । उताहोस्वित्केनापि व्यापादितः । सर्वथा यदि कुशली भवति तन्मां विना न तिष्ठति । एवं मे चिन्तयतो बहून्यहानि व्यतिक्रान्तानि । ततश्च तत्र कोटरे कदाचिच्छीघ्रगो नाम शशको ऽस्तमनवेला-

[1] Vgl. Gramm. § 369 Anm.
[2] Loc. absol.

यामागत्य प्रविष्टः। मयापि कपिञ्जलनिराशत्वेन न निवारितः। अथान्यस्मिन्नहनि कपिञ्जलः शालिभक्षणादतीव पीवरतनुः स्वमाश्रयं स्मृत्वा भूयो ऽपि तत्रैव समायातः। अथवा साध्विदमुच्यते।

न तादृग्जायते सौख्यमपि स्वर्गे शरीरिणाम्।
दारिद्र्ये[1] ऽपि हि यादृक्स्यात्स्वदेशे स्वपुरे गृहे॥

अथासौ कोटरान्तर्गतं शशकं दृष्ट्वा साक्षेपमाह। भोः शशक न त्वया सुन्दरं कृतं यन्ममावसथस्थाने प्रविष्टो ऽसि। तच्छीघ्रं निष्क्रम्यताम्। शशक आह। न तवेदं गृहं किंतु ममैव। तत्किं मिथ्या परुषाणि जल्पसि। उक्तं च

वापीकूपतडागानां देवालयकुजन्मनाम्।
उत्सर्गात्परतः स्वाम्यमपि कर्तुं न शक्यते॥

तथा च

प्रत्यक्षं यस्य यद्भुक्तं क्षेत्राद्यं दश वत्सरान्।
तत्र भुक्तिः प्रमाणं स्यान्न साक्षी नाक्षराणि वा॥
मानुषाणामयं न्यायो मुनिभिः परिकीर्तितः।
तिरश्चां च विहङ्गानां[2] यावदेव समाश्रयः॥

तन्ममैतद्गृहं न तवेति। कपिञ्जल आह। भो यदि

---

[1] Gehört zu dem folgenden Nebensatz.
[2] Ergänze: '...gilt der Grundsatz, daß sie Besitzrecht haben'.

स्मृतिं प्रमाणीकरोषि तदागच्छ मया सह येन[1] स्मृतिपाठकं पृष्ट्वा स यस्य ददाति स गृह्णातु । तथानुष्ठिते मयापि चिन्तितम् । किमत्र भविष्यति । मया द्रष्टव्यो ऽयं न्यायः । ततः कौतुकादहमपि तावनुप्रस्थितः । तत्रान्तरे तीक्ष्णदंष्ट्रो नामारण्यमार्जारस्तयोर्विवादं श्रुत्वा मार्गासन्नं नदीतटमासाद्य कृतकुशोपग्रहो निमीलितनयन ऊर्ध्वबाहुरर्धपादस्पृष्टभूमिः श्रीसूर्याभिमुख[2] इमां धर्मोपदेशनामकरोत् । अहो असारो ऽयं संसारः । क्षणभङ्गुराः प्राणाः । स्वप्नसदृशः प्रियसमागमः । इन्द्रजालवत्कुटुम्बपरिग्रहो ऽयम् । तद्धर्मं मुक्त्वा[3] नान्या गतिरस्ति । उक्तं च

अनित्यानि शरीराणि विभवो नैव शाश्वतः ।
नित्यं संनिहितो मृत्युः कर्तव्यो धर्मसंग्रहः ॥
यस्य धर्मविहीनानि दिनान्यायान्ति यान्ति च ।
स लोहकारभस्त्रेव श्वसन्नपि न जीवति ॥

अन्यच्च ।

नाच्छादयति कौपीनं न दंशमशकापहम् ।
शुनः पुच्छमिव व्यर्थं पाण्डित्यं धर्मवर्जितम् ॥

---

[1] 'auf daß, damit'; das dazugehörige Verbum ist *gṛhṇātu*.

[2] Die verschiedenen Composita (im Nominativ) schildern die Haltung eines indischen Büßers, welche von der Katze angenommen wird, um Vertrauen zu erwecken.

[3] 'Abgesehen von der Tugend'.

पुलाका इव धान्येषु पूतिका इव पक्षिषु ।
मशका इव मर्त्येषु[1] येषां धर्मो न कारणम् ॥
श्रेयः पुष्पफलं वृक्षाद्दध्नः श्रेयो घृतं स्मृतम् ।
श्रेयस्तैलं च पिण्याकाच्छ्रेयान्धर्मस्तु मानुषात् ॥
सृष्टा मूत्रपुरीषार्थमाहाराय च केवलम् ।
धर्महीनाः परार्थाय पुरुषाः[2] पशवो यथा ॥
स्थैर्यं सर्वेषु कृत्येषु शंसन्ति नयपण्डिताः ।
बह्वन्तराययुक्तस्य धर्मस्य त्वरिता गतिः ॥
संक्षेपात्कथ्यते धर्मो जनाः किं विस्तरेण[3] वः ।
परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम् ॥
श्रूयतां धर्मसर्वस्वं श्रुत्वा चैवावधार्यताम् ।
आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत् ॥

अथ तस्य तां धर्मोपदेशनां श्रुत्वा शशक आह । भो भोः कपिञ्जल एष नदीतीरे तपस्वी धर्मवादी तिष्ठति । तदेनं पृच्छावः । कपिञ्जल आह । ननु स्वभावतो[4] ऽस्माकं शत्रुभूतो ऽयमस्ति । तद्दूरे स्थितौ पृच्छावः । कदाचिदस्य व्रतवैकुल्यं संपद्यते । ततो दूरस्थितावूचतुः । भो भोस्तपस्विन्धर्मोपदेशक ।

---

[1] sc. 'sind diejenigen'.
[2] Subjekt.
[3] s. Gramm. § 238. 6.
[4] Casus auf *-tas* (vgl. Gramm. § 240 Ende).

आवयोर्विवादो वर्तते । तद्धर्मशास्त्रद्वारेणास्माकं निर्णयं कुरु । यो हीनवादी स ते भक्ष्यः । इति । स आह । भद्रौ मा मैवं वदतः । निवृत्तोऽहं नरकपातकमार्गात् । अहिंसैव धर्ममार्गः । उक्तं च

अहिंसापूर्वको धर्मो यस्मात्सद्भिरुदाहृतः[1] ।
यूकमत्कुणदंशादींस्तस्मात्तानपि रक्षयेत् ॥
हिंसकान्यपि भूतानि यो हिनस्ति स निर्घृणः ।
स याति नरकं घोरं किं[2] पुनर्यः शुभानिच[3] ॥

एतेऽपि ये याज्ञिका यज्ञकर्मणि पशून्व्यापादयन्ति ते मूर्खाः । परमार्थं श्रुतेर्न जानन्ति । तत्र किलैतदुक्तं यदजैर्यष्टव्यम् । अजा व्रीहयस्तावत्सप्तवार्षिकाः कथ्यन्ते[4] । न पुनः पशुविशेषाः । उक्तं च

वृक्षांश्छित्त्वा पशून्हत्वा कृत्वा रुधिरकर्दमम्[5] ।
यद्येवं गम्यते स्वर्गं नरकं केन गम्यते ॥

तन्नाहं भक्षयिष्यामि । परं जयपराजयनिर्णयं करिष्यामि । किं त्वहं वृद्धो दूराद्युवयोर्भाषान्तरं सम्यङ्

---

[1] Zur Stellung von *yasmāt* vgl. Gramm. § 369 Anm.

[2] 'Um wieviel mehr derjenige, welcher (*yaḥ*) . . .'.

[3] sc. *hinasti*.

[4] Der Satz enthält eine Deutung des Wortes *aja-*, das im vorhergehenden Satz vorkommt. Es soll dadurch bewiesen werden, daß auch in der '*śruti-*' (vgl. § 30) die Opferung von Tieren nicht gefordert wird.

[5] Die ganze Zeile gehört zu dem darauffolgenden *yadi*-Satz.

शृणोमि । एवं ज्ञात्वा मम समीपवर्तिनौ भूत्वा ममाग्रे न्यायं वदतम् येन विज्ञाय विवादपरमार्थं वचो वदतो मे परलोकबाधो न भवति । उक्तं च यतः

मानाद्वा यदि वा लोभात्क्रोधाद्वा यदि वा भयात् ।
यो न्यायमन्यथा ब्रूते स याति नरकं नरः ॥
पञ्च पश्वानृते हन्ति दश हन्ति गवानृते ।
शतं कन्यानृते हन्ति सहस्रं पुरुषानृते ॥[1]
उपविष्टः सभामध्ये यो न वक्ति स्फुटं वचः ।
तस्माद्दूरेण स त्याज्यो न्यायो वा[2] कीर्तयेदृतम् ॥

तस्माद्विश्रब्धौ मम कर्णोपान्तिके स्फुटं निवेदयतम् । किं बहुना । तेन क्षुद्रेण तथा तौ तूर्णं विश्वासितौ यथा तस्योत्सङ्गवर्तिनौ संजातौ ततश्च तेनापि समकालमेवैकः पादान्तेनाक्रान्तः । अन्यो दंष्ट्राक्रकचेन च । ततो गतप्राणौ भक्षिताविति । अतो ऽहं ऽब्रवीमि ।

क्षुद्रमर्थपतिं प्राप्य न्यायान्वेषणतत्परौ ।
उभावपि क्षयं प्राप्तौ पुरा शशकपिञ्जलौ ॥

---

[1] Der Sinn ist: 'wer wegen eines Stückes Kleinvieh ein falsches Urteil fällt, der begeht ein Verbrechen, wie wenn er fünf tötet' u. s. f. Vgl. dazu Gramm. § 693.

[2] Mit *nyāyō vā* ('es müßte denn sein, daß') wird der vorhergehende Passus durch einen Ausnahmefall eingeschränkt.

3. Die Rache des Affen.
(V, 10)

कस्मिंश्चिन्नगरे चन्द्रो नाम भूपतिः प्रतिवसति स्म । तस्य पुत्रा वानरक्रीडारता वानरयूथं नित्यमेवानेकभोजनभक्ष्यादिभिः पुष्टिं नयन्ति स्म । अथ वानरयूथाधिपो यः स औशनसवार्हस्पत्यचाणक्यमतवित्तदनुष्ठाता[1] च तान्सर्वानप्यध्यापयति स्म । अथ तस्मिन्राजगृहे लघुकुमारवाहनयोग्यं मेषयूथमस्ति । तन्मध्यादेको जिह्वालौल्यादहर्निशम् निःशङ्कं महानसे प्रविश्य यत्पश्यति तत्सर्वं भक्षयति । ते च सूपकारा यत्किंचित्काष्ठं मृन्मयं भाजनं कांस्यपात्रं ताम्रपात्रं वा पश्यन्ति तेनाशु ताडयन्ति । सो ऽपि वानरयूथपस्तद्दृष्ट्वा व्यचिन्तयत् । अहो मेषसूपकारकलहो ऽयं वानराणां क्षयाय भविष्यति यतो ऽन्नास्वादलम्पटो[2] ऽयं मेषो महाकोपाश्च सूपकारा यथासन्नवस्तुना प्रहरन्ति । तद्यदि वस्तुनो ऽभावात्कदाचिदुल्मुकेन ताडयिष्यन्ति तदोर्णाप्रचुरो ऽयं मेषः स्वल्पेनापि वह्निना प्रज्वलिष्यति । तद्दह्यमानः पुनरश्वकुट्यां समीपवर्तिन्यां प्रवेक्ष्यति । सापि तृणप्राचुर्याज्ज्वलिष्यति । ततो ऽश्वा वह्निदाह-

[1] *Uśanas-*, *Vṛhaspati-* (*Bṛhaspati-*) und *Câṇakya-* waren berühmte Lehrer der 'Lebensweisheit' (*nīti-*).

[2] sc. 'ist'.

मवाप्स्यन्ति। शालिहोत्रेण[1] पुनरेतदुक्तम्। यद्वानरवसयाश्वानां वह्निदाहदोषः प्रशाम्यति। तन्नूनमेतेन भाव्यमत्र निश्चयः। एवं निश्चित्य सर्वान्वानरानाहूय रहसि प्रोवाच यत्।

मेषेण सूपकाराणां कलहो यत्र जायते।
स भविष्यत्यसंदिग्धं वानराणां क्षयावहः॥
तस्मात्स्यात्कलहो यत्र गृहे नित्यमकारणः[2]।
तद्गृहं जीवितं वाञ्छन्दूरतः परिवर्जयेत्॥

तथाच

कलहान्तानि हर्म्याणि कुवाक्यान्तं सौहृदम्।
कुराजान्तानि राष्ट्राणि कुकर्मान्तं यशो नृणाम्॥

तत्र यावत्सर्वेषां संक्षयो भवति तावदेतद्राजगृहं संत्यज्य वनं गच्छामः। अथ तत्तस्य वचनमश्रद्धेयं श्रुत्वा मदोद्धता वानराः प्रहस्य प्रोचुः। भोः। भवतो वृद्धभावाद्बुद्धिवैकल्यं संजातं येनैतद्ब्रवीषि। उक्तं च।

वदनं दशनैर्हीनं लाला स्रवति नित्यशः।
न मतिः स्फुरति क्वापि बाले वृद्धे विशेषतः॥

---

[1] *Śālihōtra-* ist ein veterinär-medizinischer Schriftsteller, der an unserer Stelle für ein Mittel gegen Brandwunden der Pferde angeführt wird.

[2] Das Prädikat des Satzes mit *yatra* ist *syāt*.

न वयं स्वर्गसमानोपभोगान्नानाविधान्भक्ष्यविशेषान्राजपुत्रैः स्वहस्तदत्तानमृतकल्पान्परित्यज्य तत्राटव्यां कषायकटुतिक्तक्षाररूक्षफलानि भक्षयिष्यामः। तच्छ्रुत्वाश्रुकलुषां दृष्टिं कृत्वा स प्रोवाच। रे रे मूर्खाः। यूयमेतस्य सुखस्य परिणामं न जनीथ। किं न पाकरसास्वादनप्रायमेतत्सुखं परिणामे विषवद्भविष्यति। तदहं कुलक्षयं स्वयं नावलोकयिष्यामि। सांप्रतं वनं यास्यामि। उक्तं च।

मित्रं व्यसनसंप्राप्तं स्वस्थानं परपीडितम्।
धन्यास्ते ये न पश्यन्ति देशभङ्गं कुलक्षयम्॥[1]

एवमभिधाय सर्वांस्तान्परित्यज्य स यूथाधिपो ऽटव्यां गतः। अथ तस्मिन्गते ऽन्यस्मिन्नहनि स मेषो महानसे प्रविष्टो यावत्सूपकारेण नान्यत्किंचित्समासादितं तावदर्धज्वलितकाष्ठेन ताड्यमानो जाज्वल्यमानशरीरः शब्दायमानो ऽश्वकुट्यां प्रत्यासन्नवर्तिन्यां प्रविष्टः। तत्र तृणप्राचुर्ययुक्तायां क्षितौ तस्य प्रलुठतः[2] सर्वत्रापि वह्निज्वालास्तथा समुत्थिता यथा केचिदश्वाः स्फुटितलोचनाः पञ्चत्वं गताः केचिद्बन्धनानि त्रोटयित्वार्धदग्धशरीरा इतश्चेतश्च

1 Alle Accusative der beiden Zeilen hängen von *paśyanti* ab.
2 Wie ein Gen. absol. zu übersetzen.

ह्रेषायमाणा धावमानाः सर्वमपि जनसमूहमाकु-
लीचक्रुः। अत्रान्तरे राजा सविषादः शालिहोत्रज्ञा-
न्वैद्यानाहूय प्रोवाच। भोः प्रोच्यतामेषामश्वानां
कश्चिद्दाहोपशमनोपायः। ते ऽपि शास्त्राणि वि-
लोक्य प्रोचुः। देव प्रोक्तमत्र विषये भगवता शा-
लिहोत्रेण। यत्

कपीनां मेदसा दोषो वह्निदाहसमुद्भवः।
अश्वानां नाशमभ्येति तमः सूर्योदये यथा[1]।

तत्क्रियतामेतच्चिकित्सितं द्राग्यावदेते न दाहदो-
षेण विनश्यन्ति। सो ऽपि तदाकर्ण्य समस्तवान-
रवधमादिष्टवान्। किं बहुना। सर्वे ऽपि ते वानरा
विविधायुधलगुडपाषाणादिभिर्व्यापादिता इति।
अथ सो ऽपि वानरयूथपस्तं पुत्रपौत्रभ्रातृसुतभा-
गिनेयादिसंक्षयं ज्ञात्वा परं विषादमुपागतः। स
त्यक्ताहारक्रियो वनाद्वनं पर्यटति। अचिन्तयच्च।
कथमहं तस्य नृपापसदस्यानृणताकृत्येनापकृत्यं क-
रिष्यामि। उक्तं च

मर्षयेद्धर्षणां यो ऽत्र वंशजां परनिर्मिताम्।
भयाद्वा यदि वा कामात्स ज्ञेयः पुरुषाधमः॥

अथ तेन वृद्धवानरेण कुत्रचित्पिपासाकुलेन भ्रम-

[1] sc. 'vergeht'.

ता पद्मिनीखण्डमण्डितं सरः समासादितम्। तद्यावत्सूक्ष्मेक्षिकयावलोकयति तावद्वनचरमनुष्याणां पदपङ्क्तिप्रवेशो ऽस्ति न निष्क्रमणम्। ततश्चिन्तितम्। नूनमत्र जलान्ते दुष्टग्राहेण भाव्यम्। तत्पद्मिनीनालमादाय दूरस्थो ऽपि जलं पिबामि। तथानुष्ठिते तन्मध्याद्राक्षसो निष्क्रम्य रत्नमालाविभूषितकण्ठस्तमुवाच। भो अत्र यः सलिले प्रवेशं करोति स मे भक्ष्य इति। तन्नास्ति धूर्ततरस्त्वत्समो ऽन्यो यत्पानीयमनेन विधिना पिबसि। ततस्तुष्टो ऽहम्। प्रार्थयस्व हृदयवाञ्छितम्। कपिराह। भोः कियती ते भक्षणशक्तिः। स आह। शतसहस्रायुतलक्षाण्यपि जलप्रविष्टानि भक्षयामि। बाह्यतः शृगालो ऽपि मां दूषयति। वानर आह। अस्ति मे केनचिद्भूपतिना सहात्यन्तं वैरम्। यद्येनां रत्नमालां मे प्रयच्छसि तत्सपरिवारमपि तं भूपतिं वाक्प्रपञ्चेन लोभयित्वात्र सरसि प्रवेशयामि। सो ऽपि श्रद्धेयं वचस्तस्य श्रुत्वा रत्नमालां दत्त्वा प्राह। भो मित्र यत्समुचितं भवति तत्कर्तव्यमिति। वानरो ऽपि रत्नमालाविभूषितकण्ठो वृक्षप्रासादेषु परिभ्रमञ्जनैर्दृष्टः पृष्टश्च। भो यूथप भवानियन्तं कालं कुत्र स्थितः। भवतेदृग्रत्नमाला कुत्र लब्धा या

दीप्त्या सूर्यमपि तिरस्करोति। वानरः प्राह। अस्ति कुत्रचिदरण्ये गुप्ततरं महत्सरो धनदनिर्मितम्। तत्र सूर्ये ऽर्धोदिते रविवारे यः कश्चिन्निमज्जति स धनदप्रसादाद्दीप्यत्नमालाविभूषितकण्ठो निःसरति। अथ भूभुजा तदाकर्ण्य स वानरः समाहूतः पृष्टश्च। भो यूथाधिप किं सत्यमेतत्। रत्नमालासनाथं सरो ऽस्ति क्वापि। कपिराह। स्वामिन्। एष प्रत्यक्षतया मत्कण्ठस्थितया रत्नमालया प्रत्ययस्ते। तद्यदि रत्नमालया प्रयोजनं तन्मया सह कमपि प्रेषय येन दर्शयामि। तच्छ्रुत्वा नृपतिराह। यद्येवं तदहं सपरिजनः स्वयमेष्यामि येन प्रभूता रत्नमालाः संपद्यन्ते। वानर आह। एवं क्रियताम्। तथानुष्ठिते भूपतिना सह रत्नमालालोभेन सर्वे कलत्रभृत्याः प्रस्थिताः। वानरो ऽपि राज्ञा दोलाधिरूढेन स्वोत्सङ्ग[1] आरोपितः सुखेन प्रीतिपूर्वमानीयते। अथवा साध्विदमुच्यते।

तृष्णे देवि[2] नमस्तुभ्यं यया वित्तान्विता अपि।
अकृत्येषु नियोज्यन्ते भ्राम्यन्ते दुर्गमेष्वपि॥

तथा च।

इच्छति शती सहस्रं सहस्री लक्षमीहते।

[1] Lokativ!

[2] Die 'Göttin Habsucht' wird angeredet.

लक्षाधिपस्तथा राज्यं राज्यस्थः स्वर्गमीहते ॥
जीर्यन्ते जीर्यतः केशा दन्ता जीर्यन्ति जीर्यतः ।
जीर्यतश्चक्षुषी श्रोत्रे तृष्णैका तरुणायते ॥

अथ तत्सरः समासाद्य वानरः प्रत्यूषसमये राजानमुवाच । देव अत्रार्धोदिते सूर्ये ऽत्र प्रविष्टानां सिद्धिर्भवति । तत्सर्वो ऽपि जन एकदैव प्रविशतु । त्वया पुनर्मया सह प्रवेष्टव्यं येन पूर्वदृष्टस्थानमासाद्य प्रभूतास्ते रत्नमाला दर्शयामि । अथ प्रविष्टास्ते लोकाः सर्वे भक्षिता राक्षसेन । अथ तेषु चिरायमाणेषु राजा वानरमाह । भो यूथाधिप किमिति चिरायते मे जनः । तच्छ्रुत्वा वानरः सत्वरं वृक्षमारुह्य राजानमुवाच । भो दुष्टनरपते राक्षसेनान्तःसलिलस्थितेन भक्षितस्ते परिजनः । साधितं मया कुलक्षयजं वैरम् । तद्गम्यताम् । त्वं स्वामीति मत्वा नात्र प्रवेशितः । उक्तं च ।

कृते प्रतिकृतिं कुर्याद्धिंसिते प्रतिहिंसितम् ।
न तत्र दोषं पश्यामि दुष्टे दुष्टं समाचरेत् ॥

तत्त्वया मम कुलक्षयः कृतो मया पुनस्तवेति । अथैतदाकर्ण्य राजा कोपाविष्टः पदातिरेकाकी यथायातमार्गेण निष्क्रान्तः । अथ तस्मिन्भूपतौ गते राक्षसस्तृप्तो जलान्निष्क्रम्य सानन्दमिदमाह ।

हतः शत्रुः कृतं मित्रं रत्नमाला न हारिता।
नालेनापिबता तोयं भवता साधु वानर॥

अतोहं ब्रवीमि।

यो लौल्यात्कुरुते कर्म नैवोदर्कमवेक्षते।
विडम्बनामवाप्नोति स यथा चन्द्रभूपतिः॥

II. Aus dem Hitōpadēśa.

1. Der zerbrochene Topf.
(IV, 6)

अनागतवतीं चिन्तां कृत्वा यस्तु प्रहृष्यति।
स तिरस्कारमाप्नोति भग्नभाण्डो द्विजो यथा॥

अस्ति देवीकोट्टनाम्नि नगरे देवशर्मा नाम ब्राह्मणः। तेन महाविषुवत्संक्रान्त्यां सक्तुपूर्णशराव एकः प्राप्तः। तमादायासौ कुम्भकारस्य भाण्डपूर्णमण्डपैकदेशे रौद्रेणाकुलितः सुप्तः। ततः सक्तुरक्षार्थं हस्ते दण्डैकमादायाचिन्तयत्। यद्यहं सक्तुशरावं विक्रीय दशकपर्दकान्प्राप्स्यामि तदात्रैव तैः कपर्दकैर्घटशरावादिकमुपक्रीयानेकधावृद्धैस्तद्धनैः पुनःपुनः पूगवस्त्रादिकमुपक्रीय विक्रीय लक्षसंख्यानि धनानि कृत्वा विवाहचतुष्टयं करिष्यामि। अनन्तरं तासु पत्नीषु रूपयौवनवती या तस्यामधिकानुरागं क-

रिष्यामि । सपत्न्यो यदा द्वन्द्वं करिष्यन्ति तदा कोपाकुलो ऽहं ता लगुडेन ताडयिष्यामि। इत्यभिधाय लगुडः क्षिप्तस्तेन सक्तुशरावश्चूर्णितो भाण्डानि च बहूनि भग्नानि । ततस्तेन शब्देनागतेन कुम्भकारेण तथाविधानि भाण्डान्यवलोक्य ब्राह्मणस्तिरस्कृतो मण्डपाद्बहिष्कृतश्च । अतो ऽहं ब्रवीमि। अनागतवतीं चिन्तामित्यादि[1] ॥

2. Der gefoppte Brahmane.
(IV, 8 und 9)

अस्ति गौतमस्यारण्ये प्रस्तुतयज्ञः कश्चिद्ब्राह्मणः । स च यज्ञार्थं ग्रामान्तराच्छागमुपक्रीय स्कन्धे नीत्वा गच्छन्धूर्तत्रयेणावलोकितः । ततस्ते धूर्ता यद्येष छागः केनाप्युपायेन लभ्यते तदा मतिप्रकर्षो भविष्यतीति समालोच्य वृक्षत्रयतले क्रोशान्तरेण तस्य ब्राह्मणस्यागमनं प्रतीक्ष्य पथि स्थिताः । तत्रैकेन धूर्तेन गच्छन्स ब्राह्मणो ऽभिहितः। भो ब्राह्मण किमिति कुक्कुरः स्कन्धेनोह्यते । विप्रेणोक्तम् । नायं श्वा किंतु यज्ञच्छागः । अथानन्तरं स्थितेनान्येन धूर्तेन तथैवोक्तम् । तदाकर्ण्य ब्राह्-

[1] Vgl. Gramm. § 699.

णश्छागं भूमौ निधाय मुहुर्निरीक्ष्य पुनः स्कन्धे कृत्वा दोलायमानमतिश्चलितः । यतः ।

मतिर्दोलायते नूनं सतामपि खलोक्तिभिः ।
त्रिभिर्विश्वासितश्चासौ म्रियते चित्रकर्णवत् ॥

राजाह । कथमेतत् । स कथयति ।[1]

(Eingeschaltete Fabel.)

अस्ति कस्मिंश्चिद्वनोद्देशे मदोत्कटो नाम सिंहः । तस्य सेवकास्त्रयः काको व्याघ्रो जम्बुकश्च । अथ तैर्भ्रमद्भिः कश्चिदुष्ट्रो दृष्टः । पृष्टश्च कुतो भवानागतः सार्थाद्भ्रष्टः । स चात्मवृत्तान्तमकथयत् । ततस्तैर्नीत्वा सिंहे ऽसौ समर्पितः । तेनाभयवाचं दत्त्वा चित्रकर्ण इति नाम कृत्वा स्थापितः । अथ कदाचित्सिंहस्य शरीरवैकल्याद्भूरिवृष्टिकारणाच्चाहारमलभमानास्ते व्यग्रा बभूवुः । ततस्तैरालोचितम् । चित्रकर्णमेव यथा स्वामी व्यापादयति तथानुष्ठीयताम् । किमनेन कण्टकभुजा । व्याघ्र उवाच । स्वामिनाभयवाचं दत्त्वानुगृहीतस्तत्कथमेवं संभवति । काको ब्रूते । इह समये परिक्षीणः स्वामी पापमपि करिष्यति । यतः ।

[1] Diese Worte beziehen sich auf die Rahmenerzählung, d. h. sie haben nichts mit den beiden Fabeln zu tun.

त्यजेत्क्षुधार्तो महिलां स्वपुत्रं
खादेत्क्षुधार्ता भुजगी स्वमण्डम्।
बुभुक्षितः किं न करोति पापं
क्षीणा नरा निष्करुणा भवन्ति॥[1]

अन्यच्च।

मत्तः प्रमत्तश्चोन्मत्तः श्रान्तः क्रुद्धो बुभुक्षितः।
लुब्धो भीरुस्त्वरायुक्तः कामुकश्च न धर्मवित्॥

इति संचिन्त्य सर्वे सिंहान्तिकं जग्मुः। सिंहेनोक्तम्। आहारार्थं किंचित्प्राप्तम्। तैरुक्तम्। यत्नादपि न प्राप्तं किंचित्। सिंहेनोक्तम्। को ऽधुना जीवनोपायः। काको वदति। देव स्वाधीनाहारपरित्यागात्सर्वनाशो ऽयमुपस्थितः। सिंहेनोक्तम्। अत्राहारः कः स्वाधीनः। काकः कर्णे कथयति चित्रकर्ण इति। सिंहो भूमिं स्पृष्ट्वा कर्णौ स्पृशति[2]। अभयवाचं दत्त्वा धृतो ऽयमस्माभिः। तत्कथं संभवति। तथा च।

न भूप्रदानं न सुवर्णदानं
न गोप्रदानं न तथान्नदानम्।[3]

---

[1] Metrum: *Upēndravajrā.*

[2] Zeichen des Bedenkens.

[3] Der Hauptsatz ist aus dem Satz mit *yathā* zu vervollständigen (nämlich *vadanti . . . mahāpradānam*).

यथा वदन्तीह महाप्रदानं
सर्वेषु दानेष्वभयप्रदानम् ॥[1]

अन्यच्च ।

सर्वकामसमृद्धस्य अश्वमेधस्य यत्फलम् ।
तत्फलं लभते सम्यग्रक्षिते शरणागते ॥

काको ब्रूते । नासौ स्वामिना व्यापादयितव्यः । किंत्वस्माभिरेव तथा कर्तव्यं यथासौ स्वदेहदानमङ्गीकरोति । सिंहस्तच्छ्रुत्वा तूष्णीं स्थितः । ततो लब्धावकाशः कूटं कृत्वा सर्वानादाय सिंहान्तिकं गतः । अथ काकेनोक्तम् । देव यत्नादप्याहारो न प्राप्तः । अनेकोपवासखिन्नः स्वामी । तदिदानीं मदीयमांसमुपभुज्यताम् । यतः ।

प्रकृतिः स्वामिना त्यक्ता समृद्धापि न जीवति ।
अपि धन्वन्तरिर्वैद्यः किं करोति गतायुषः ॥

किंच ।

स्वामिमूला भवन्त्येव सर्वाः प्रकृतयः खलु ।
समूलेष्वपि वृक्षेषु प्रयत्नः सफलो नृणाम् ॥

सिंहेनोक्तम् । वरं प्राणपरित्यागो न पुनरीदृशि कर्मणि प्रवृत्तिः । जम्बुकेनापि तथोक्तम् । ततः सिंहेनोक्तम् । मैवम् । अथ व्याघ्रेणोक्तम् । मद्देहेन

[1] Metrum: *Upēndravajrā.*

जीवतु स्वामी । सिंहेनोक्तम् । न कदाचिदेवमु-
चितम् । अथ चित्रकर्णो ऽपि जातविश्वासस्तथै-
वात्मानमाह । ततस्तद्वचनात्तेन व्याघ्रेणासौ कुक्षिं
विदार्य व्यापादितः सर्वैर्भक्षितश्च । अतो ऽहं ब्र-
वीमि मतिर्दोलायते नूनमित्यादि ।

(Schluß der ersten Erzählung.)

ततस्तृतीयधूर्तवचनं श्रुत्वा स्वमतिभ्रमं निश्चि-
त्य छागं त्यक्त्वा ब्राह्मणः स्नात्वा गृहं ययौ । स छा-
गस्तैर्धूर्तैर्नीत्वा भक्षितः । अतो ऽहं ब्रवीमि ।

आत्मौपम्येन यो वेत्ति दुर्जनं सत्यवादिनम् ।
स एव वञ्च्यते धूर्तैर्ब्राह्मणश्छागलो यथा ॥[1]

III. Aus dem Kathāsaritsāgara.

Papagei und Elster.

तदखेदाय भूयस्ते वर्णयामि कथां शृणु ।
अस्ति पाटलिपुत्राख्यं ख्यातं भूमण्डले पुरम् ॥ १
तत्रासीन्नृपतिः पूर्वं नाम्ना विक्रमकेसरी ।
गुणानामिव रत्नानामाश्रयं यं व्यधाद्विधिः ॥ २
तस्य शापावतीर्णो[2] ऽभूद्दिव्यविज्ञानवञ्छुकः ।
विदग्धचूडामणिरित्याख्यया सर्वशास्त्रवित् ॥ ३

---

[1] Diese Nutzanwendung steht im Originaltext an anderer Stelle (nämlich in der Erzählung, welche die Fabel einleitet).

[2] Nämlich vom Himmel auf die Erde.

तेनोपदिष्टां सदृशीं राजपुत्रीं नृपात्मजः ।
मागधीमुपयेमे स भार्यां चन्द्रप्रभाभिधाम् ॥ ४
तस्या अपि तथाभूता ज्ञानविज्ञानशालिनी ।
शारिका सोमिका नाम राजपुत्र्याः किलाभवत् ॥ ५
ते चैकपञ्जरस्थे द्वे तत्रास्तां शुकशारिके ।
सेवमाने स्वविज्ञानैर्दंपती तौ निजप्रभू ॥ ६
एकदा साभिलाषस्तां शारिकां सो ऽब्रवीच्छुकः ।
एकशय्यासनाहारं सुभगे भज मामिति ॥ ७
नाहं पुरुषसंसर्गमिच्छामि पुरुषा यतः ।
दुष्टाः कृतघ्ना इति सा शारिका प्रत्युवाच तम् ॥ ८
न दुष्टाः पुरुषा दुष्टा नृशंसहृदया स्त्रियः ।
इति भूयः शुकेनोक्ते विवादो ऽभूत्तयोः ॥ ९
कृतदासत्वभार्यात्वपणौ[1] तौ शकुनी मिथः ।
निश्चयायाथ सत्यं तं राजपुत्रमुपेयतुः ॥ १०
स विवादपदं श्रुत्वा तयोरास्थानगः पितुः ।
कथं कृतघ्नाः पुरुषा ब्रूहीत्याह स्म शारिकाम् ॥ ११
ततः सा शृणुतेत्युक्त्वा निजपक्षप्रसिद्धये ।
पुंदोषख्यापिनीमेतां शारिकाकथयत्कथाम् ॥ १२
अस्ति कामन्दकी नाम नगरी भुवि विश्रुता ।
अर्थदत्ताभिधानो ऽभूद्वणिक्तस्यां महाधनः ॥ १३

---

[1] s. Gramm. § 695.

धनदत्ताभिधानश्च पुत्रस्तस्योदपद्यत ।
पितर्युपरते सो ऽपि बभूवोच्छृङ्खलो युवा ॥ १४
द्यूतादिसङ्गे धूर्ताश्च मिलितास्तमपातयन् ।
कामं व्यसनवृक्षस्य मूलं दुर्जनसंगतिः ॥ १५
अचिराद्व्यसनक्षीणधनो दौर्गत्यलज्जया ।
सो ऽथ त्यक्त्वा स्वदेशं तं भ्रान्तुं देशान्तराण्य-
गात् ॥ १६
गच्छंश्च चन्दनपुरं नाम स्थानमवाप्य सः ।
विवेश भोजनार्थी सन्नेकस्य वणिजो गृहम् ॥ १७
स वणिक्सुकुमारं तं दृष्ट्वा पृष्ट्वान्वयादिकम् ।
ज्ञात्वा कुलीनं सत्कृत्य स्वीचक्रे दैवयोगतः ॥ १८
ददौ च सधनां तस्मै नाम्ना रत्नावलीं सुताम् ।
ततः स धनदत्तो ऽत्र तस्थौ श्वशुरवेश्मनि ॥ १९
दिनेष्वेव च यातेषु सुखविस्मृतदुर्गतिः ।
स्वदेशं गन्तुकामो ऽभूत्प्राप्तार्थो व्यसनोत्सुकः ॥ २०
ततो ऽनुमान्य कथमप्यवशं श्वशुरं शठः ।
तं दुहित्रेकसंतानं गृहीत्वा तामलंकृताम् ॥ २१
भार्यां रत्नावलीं युक्तामेकया वृद्धया स्त्रिया ।
स आत्मनातृतीयः सन्देशात्प्रस्थितवांस्ततः ॥ २२
क्रमात्प्राप्याटवीं दूरामुक्त्वा तस्करजां भियम् ।
गृहीत्वाभरणं तस्या भार्यायाः स्वीचकार सः ॥ २३

दृश्यतां द्यूतवेश्यादिकष्टव्यसनसङ्गिनाम् ।
हृदयं हा कृतघ्नानां पुंसां निस्त्रिंशकर्कशम् ॥ २४
सो ऽथ पापो ऽर्थहेतोस्तां भार्यां गुणवतीमपि ।
हन्तुं श्वभ्रे निचिक्षेप तया वृद्धस्त्रिया युताम् ॥ २५
क्षिप्त्वैव च गते तस्मिन्साथ वृद्धा व्यपद्यत ।
तद्भार्या तु लतागुल्मविलग्ना न व्यपादि सा ॥ २६
उत्तस्थौ च ततः श्वभ्रात्क्रोशन्ती करुणं शनैः ।
आलम्ब्य तृणगुल्मादि सशेषत्वात्किलायुषः ॥ २७
आययौ विक्षताङ्गी च पृष्ट्वा मार्गं पदे पदे ।
यथागतेनैव पथा कृच्छ्रात्तत्सदनं पितुः ॥ २८
तत्राकस्मात्तथाभूतागता पृष्टा ससंभ्रमम् ।
मात्रा पित्रा च रुदिता साध्वी सैवमभाषत ॥ २९
मुषिताः स्मः पथि स्तेनैर्नीतो बद्ध्वा च मे पतिः ।
वृद्धा मृता निपत्यापि श्वभ्रे नाहं मृता पुनः ॥ ३०
अथागतेन केनापि पथिकेन कृपालुना ।
उद्धृताहं ततः श्वभ्रात्प्राप्तास्मीह च दैवतः ॥ ३१
एवमुक्तवती पित्रा मात्रा चाश्वासिता ततः ।
भर्तृचिन्तैव सा तस्थौ तत्र रत्नावली सती ॥ ३२
याते काले च तद्भर्ता स स्वदेशगतः पुनः
द्यूतक्षयिततद्वित्तो धनदत्तो व्यचिन्तयत् ॥ ३३
आनयामि पुनर्गत्वा मार्गित्वा श्वशुराद्धनम् ।

गृहे स्थिता मे त्वत्पुत्रीत्यभिधास्ये च तत्र तम् ॥ ३४
एवं स हृदये ध्यात्वा प्रायाच्छ्वशुरवेश्म तत् ।
प्राप्तं च तत्र तं दूरात्स्वभार्या पश्यति स्म सा ॥ ३५
धावित्वा चापतत्तस्य सा पापस्यापि पादयोः ।
दुष्टे ऽपि पत्यौ साध्वीनां नान्यथावृत्ति मानसम् ॥ ३६
भीताय च ततस्तस्मै तदशेषं न्यवेदयत् ।
यन्मृषा चौरपातादि पित्रोः प्राग्वर्णितं तया ॥ ३७
ततस्तया समं तत्र निर्भयः श्वाशुरे गृहे ।
प्रविष्टः श्वशुराभ्यां स हर्षाद्दृष्ट्वाभ्यनन्द्यत ॥ ३८
दिष्ट्या जीवन्नयं मुक्तश्चौरैरिति महोत्सवः ।
तेन तच्छ्वशुरेणाथ चक्रे मिलितबन्धुना[1] ॥ ३९
ततः स धनदत्तो ऽत्र भुञ्जानः श्वाशुरीं श्रियम् ।
रत्नावल्या तया साकमासीत्पत्न्या यथासुखम् ॥ ४०
एकदा तत्र रात्रौ च स नृशंसश्चकार यत् ।
कथोपरोधतः शान्तमवाच्यमपि कथ्यते ॥ ४१
हत्वाङ्कसुप्तां भार्यां तां तदाभरणसंचयम् ।
अपहृत्य ततः प्रायात्स स्वदेशमलक्षितः ॥ ४२
ईदृशाः पुरुषा पापा इति शारिकयोदिते[2] ।
त्वमिदानीं वदेत्याह राजपुत्रकस्तदा शुकम् ॥ ४३

---

[1] Vgl. Gramm. § 700.
[2] Loc. absol.

ततो जगाद स शुको देव दुःसहसाहसाः ।
स्त्रियो दुश्चरिताः पापास्तथा श्रूयतां कथा ॥ ४४
अस्ति हर्षवती नाम नगरी तत्र चाभवत् ।
अग्रणीर्धर्मदत्ताख्यो बहुकोटीश्वरो वणिक् ॥ ४५
वसुदत्ताभिधाना च रूपे ऽनन्यसमा सुता ।
बभव तस्य वणिजः प्राणेभ्यो ऽप्यधिकप्रिया ॥ ४६
सा च तेन समानाय धनयौवनशालिने ।
दत्ता वराङ्गनानेत्रचकोरामृतरश्मये[1] ॥ ४७
नाम्ना समुद्रदत्ताय वणिक्पुत्राय साधवे ।
नगर्यामार्यजुष्टायां ताम्रलिप्त्यां निवासिने ॥ ४८
कदाचित्सा स्वदेशस्थे पत्यौ स्वस्य पितुर्गृहे ।
स्थिता वणिक्सुता दूरात्कंचित्पुरुषमैक्षत ॥ ४९
तं युवानं सुकान्तं सा चपला मारमोहिता ।
गुप्तं सखीमुखानीतं भेजे प्रच्छन्नकामुकम् ॥ ५०
ततः प्रभृति तेनैव सह तत्र तदा रहः ।
रात्रौ रात्रावरंस्तासौ तदेकासक्तमानसा ॥ ५१
एकदा च स कौमारः पतिस्तस्याः स्वदेशतः ।
आजगामाच तत्पित्रोः प्रमोद इव मूर्तिमान् ॥ ५२

---

1 'der für die Augen schöner Frauen die Nektarstrahlen des Cakōravogel hatte' = 'dessen Gestalt für die Augen schöner Frauen ein gleicher Genuß war wie die Mondstrahlen für den C.'

सोत्सवे च दिने तस्मिन्सा नक्तं कृतमण्डना ।
मात्रानुप्रेषिता भेजे शय्यास्थापि न तं पतिम् ॥ ५३
प्रार्थिता तेन चालीकसुप्तं चक्रे ऽन्यमानसा ।
पानमत्तो ऽध्वखिन्नश्च सो ऽपि जह्रे ऽथ निद्रया ॥ ५४
तावच्च सुप्ते सर्वस्मिन्भुक्तपीते जने शनैः ।
संधिं भित्त्वा विवेशात्र चौरो वासगृहान्तरे ॥ ५५
तत्कालं तमपश्यन्ती साप्युत्थाय वणिक्सुता ।
स्वजारकृतसंकेता निभृतं निरगात्ततः ॥ ५६
तदालोक्य स चौरो ऽत्र विघ्नितेच्छो व्यचिन्तयत् ।
येषामर्थे प्रविष्टो ऽहं तैरेवाभरणैर्वृता ॥ ५७
निशीथे निर्गतैषा तद्वीक्षे ऽहं सा क्व गच्छति ।
इत्याकलय्य निर्गत्य स चौरस्तां वणिक्सुताम् ॥ ५८
वसुदत्तामनुययौ दत्तदृष्टिरलक्षितः ।
सापि पुष्पादिहस्तैकससंकेतसखीयुता ॥ ५९
गत्वा बाह्यं प्रविष्टाभूदुद्यानं नातिदूरगम् ।
तत्रापश्यच्च तं वृक्षे लम्बमानं स्वकामुकम् ॥ ६०
संकेतकागतं रात्रौ लब्ध्वा नगररक्षिभिः ।
उल्लम्बितं चौरबुद्ध्या पाशकण्ठं मृतं स्थितम्[1] ॥ ६१
ततः सा विह्वलोद्भ्रान्ता हा हतास्मीति वादिनी ।
पपात भूमौ कृपणं विलपन्ती रुरोद च ॥ ६२

[1] Die Accusative sind Attribute zu *svakāmukam* V. 60.

अवतार्याथ वृक्षात्तं गतासुं निजकामुकम् ।
उपवेश्याङ्गरागेण पुष्पैश्चालंचकार सा ॥ ६३
समालिङ्ग्य च निःसंज्ञं रागशोकान्धमानसा ।
उन्नमय्य मुखं यावत्तस्यास्ता परिचुम्बति ॥ ६४
तावच्च तस्याः सहसा निर्जीवः परपुरुषः ।
वेतालानुप्रविष्टः सन्दन्तैश्चिच्छेद नासिकाम् ॥ ६५
तेन सा विह्वला तस्मात्सव्यथापसृताप्यहो ।
किंस्विज्जीवेदिति हता पुनरेत्य तमैक्षत ॥ ६६
दृष्ट्वा च वीतवेतालं निश्चेष्टं मृतमेव तम् ।
सा भीता परिभूता च चचाल रुदती शनैः ॥ ६७
तावच्छन्नः स्थितः सो ऽथ चौरः सर्वं व्यलोकयत् ।
अचिन्तयच्च किमिदं पापया कृतमेतया ॥ ६८
अहो बताशयः स्त्रीणां भीषणो घनतामसः ।
अन्धकूप इवागाधः पाताल गहनः परम् ॥ ६९
तदिदानीमियं किं नु कुर्यादिति विचिन्त्य सः ।
कौतुकाद्दूरतश्चौरो भूयो ऽप्यनुससार ताम् ॥ ७०
सापि गत्वा प्रविश्यैव तत्सुप्तस्थितभर्तृकम् ।
गृहं तदा स्वकं प्रोच्चैः प्ररुदत्येवमब्रवीत् ॥ ७१
परित्रायध्वमेतेन मम दुष्टेन नासिका ।
छिन्ना निरपराधाया[1] भर्तृरूपेण शत्रुणा ॥ ७२

---

[1] Gehört zu *mama*.

श्रुत्वैतं मुहुराक्रन्दं तस्याः सर्वे ससंभ्रमम् ।
उदतिष्ठन्प्रबुध्यान्न पतिः परिजनः पिता ॥ ७३
एत्याथ तत्पिता दृष्ट्वा तामार्द्रच्छिन्ननासिकाम् ।
क्रुद्धस्तं बन्धयामास भार्याद्रोहीति तत्पतिम् ॥ ७४
स तु नैवाब्रवीत्किंचिद्बध्यमानो ऽपि मूकवत् ।
विपर्यस्तेषु शृण्वत्सु सर्वेषु श्वशुरादिषु ॥ ७५
ततो ज्ञात्वैव तच्चौरे तस्मिन्नपसृते लघु ।
कोलाहलेन तस्यां च व्यतीतायां क्रमान्निशि[1] ॥ ७६
स निन्ये वणिजा तेन श्वशुरेण वणिक्सुतः ।
राजान्तिकं तया साकं भार्यया छिन्ननासया ॥ ७७
राजा च कृतविज्ञप्तिः स्वदारद्रोह्यसाविति ।
तस्यादिशद्वणिक्सूनोर्वधं न्यक्कृततद्वचाः ॥ ७८
ततो वध्यभुवं तस्मिन्नीयमाने सडिण्डिमम् ।
उपागम्य स चौरो ऽत्र बभाषे राजपुरुषान् ॥ ७९
निष्कारणं न वध्यो ऽयं यथावृत्तं तु वेद्म्यहम् ।
मां प्रापयत राजाग्रं यावत्सर्वं वदाम्यदः ॥ ८०
इत्यूचिवान्स नीतस्तैर्नृपस्याग्रं कृताभयः ।
आ मूलाद्रात्रिवृत्तान्तं चौरः सर्वं न्यवेदयत् ॥ ८१
अब्रवीच्च न चेद्देव मद्वाचि प्रत्ययस्तव ।
तत्सा नासा मुखे तस्य शवस्याद्यापि वीक्ष्यताम् ॥ ८२

---

[1] Loc. absol.

तच्छ्रुत्वा वीक्षितुं भृत्यान्प्रेष्य सत्यमवेत्य तत् ।
स राजा तं वणिक्पुत्रं मुक्तवान्वधनिग्रहात् ॥ ८३
तां च कर्णावपि च्छित्त्वा दुष्टां देशान्निरस्तवान् ।
तद्भार्यां श्वशुरं चास्य तं सर्वस्वमदण्डयत् ॥ ८४
चौरं च तं पुराध्यक्षं तुष्टश्चक्रे स भूपतिः ।
एवं स्त्रियो भवन्त्येव निसर्गविषमाः शठाः ॥ ८५
इत्युक्तवानेव शुको भूत्वा चित्ररथाभिधः ।
क्षीणेन्द्रशापो गन्धर्वो दिव्यरूपो दिवं ययौ ॥ ८६
शारिका सापि तत्कालं भूत्वा स्वःस्त्री तिलोत्तमा ।
तथैव क्षीणतच्छापा जगाम सहसा दिवम् ॥ ८७

IV. Aus dem Mahābhārata.

Die Sintflut.

॥ मत्स्योपाख्यानम् ॥

॥ मार्कण्डेय उवाच ॥[1]

विवस्वतः सुतो राजा महर्षिः सुप्रतापवान् ।
बभूव नरशार्दूल प्रजापतिसमद्युतिः ॥ १
ओजसा तेजसा लक्ष्म्या तपसा च विशेषतः ।
अतिचक्राम पितरं मनुः स्वं च पितामहम् ॥ २

---

[1] Die zahlreichen Vocative, welche sich in der Erzählung finden, beziehen sich auf den Bharata-König, dem Mārkaṇḍēya die Geschichte der Sintflut erzählt.

ऊर्ध्वबाहुर्विशालायां बदर्यां स नराधिपः ।
एकपादस्थितस्तीव्रं चचार सुमहत्तपः ॥ ३
अवाक्शिरास्तथा चापि नेत्रैरनिमिषैर्दृढम् ।
सो ऽतप्यत तपो घोरं वर्षाणामयुतं तदा ॥ ४
तं कदाचित्तपस्यन्तमार्द्रचीरं जटाधरम् ।
चीरिणीतीरमागम्य मत्स्यो वचनमब्रवीत् ॥ ५
भगवन् क्षुद्रमत्स्यो ऽस्मि बलवद्भ्यो भयं मम ।
मत्स्येभ्यो हि ततो मां त्वं त्रातुमर्हसि सुव्रत ॥ ६
दुर्बलं बलवन्तो हि मत्स्या मत्स्यं विशेषतः ।
खादयन्ति तथा वृत्तिर्विहिता नः सनातनी ॥ ७
तस्माद्भयौघान्महतो मज्जन्तं मां विशेषतः ।
त्रातुमर्हसि कर्तास्मि कृते प्रतिकृतं तव ॥ ८
॥ मार्कण्डेय उवाच ॥
स मत्स्यवचनं श्रुत्वा कृपयाभिपरिप्लुतः ।
मनुर्वैवस्वतो ऽगृह्णात्तं मत्स्यं पाणिना स्वयम् ॥ ९
उदकान्तमुपानीय मत्स्यं वैवस्वतो मनुः ।
अलिञ्जरे प्राक्षिपत्तं चन्द्रांशुसदृशप्रभे ॥ १०
स तत्र ववृधे राजन् मत्स्यः परमसत्कृतः ।
पुत्रवच्चाकरोत्तस्मिं मनुर्भावं विशेषतः ॥ ११
अथ कालेन महता स मत्स्यः सुमहानभूत् ।
अलिञ्जरे यथा चैव नासौ समभवत्किल ॥ १२

अथ मत्स्यो मनुं दृष्ट्वा पुनरेवाभ्यभाषत ।
भगवन् साधो मे ऽद्यान्यत्स्थानं संप्रतिपादय ॥ १३
उद्धृत्यालिञ्जरात्तस्मात्ततः स भगवान्मनुः ।
तं मत्स्यमनयद्वापीं महतीं स मनुस्तदा ॥ १४
तत्र तं प्राक्षिपच्चापि मनुः परपुरंजय ।
अथावर्धत मत्स्यः स पुनर्वर्षगणान्बहून् ॥ १५
त्रियोजनायता वापी विस्तृता चापि योजनम् ।
तस्यां न स्थातुमशकन्मत्स्यो राजीवलोचनः ॥ १६
विचेष्टितुं च कौन्तेय मत्स्यो वाप्यां विशां पते ।
मनुं मत्स्यस्ततो दृष्ट्वा पुनरेवाभ्यभाषत ॥ १७
नय मां भगवन् साधो समुद्रमहिषीं प्रभो ।
गङ्गां तत्र निवत्स्यामि यथा वा तात मन्यसे ॥ १८
निदेशे हि मया तुभ्यं स्थातव्यमनसूयता ।
वृद्धिर्हि परमा प्राप्ता त्वत्कृतेयं मयानघ ॥ १९
एवमुक्तो मनुर्मत्स्यमनयद्भगवान् वशी ।
नदीं गङ्गां तत्र चैनं स्वयं प्राक्षिपदच्युतः ॥ २०
स तत्र ववृधे मत्स्यः किंचित्कालमरिंदम ।
ततः पुनर्मनुं दृष्ट्वा मत्स्यो वचनमब्रवीत् ॥ २१
गङ्गायां हि न शक्नोमि बृहत्त्वाच्चेष्टितुं प्रभो ।
समुद्रं नय मामाशु प्रसीद भगवन्निति ॥ २२
उद्धृत्य गङ्गासलिलात्ततो मत्स्यं मनुः स्वयम् ।

समुद्रमनयत्पार्थ तत्र चैनमवासृजत् ॥ २३
सुमहानपि मत्स्यस्तु स मनोर्नयतस्तदा ।
आसीद्यथेष्टहार्यश्च स्पर्शगन्धसुखश्च वै ॥ २४
यदा समुद्रे प्रक्षिप्तः स मत्स्यो मनुना तदा ।
तत एनमिदं वाक्यं स्मयमान इवाब्रवीत् ॥ २५
भगवन् हि कृता रक्षा त्वया सर्वा विशेषतः ।
प्राप्तकालं तु यत्कार्यं त्वया तच्छ्रूयतां मम ॥ २६
अचिराद्भगवन्भौममिदं स्थावरजङ्गमम् ।
सर्वतो हि महाभाग प्रलयं वै गमिष्यति ॥ २७
संप्रक्षालनकालो ऽयं लोकानां समुपस्थितः ।
तस्मात्त्वां बोधयाम्यद्य यत्ते हितमनुत्तमम् ॥ २८
त्रसानां स्थावराणां च यच्चेङ्गं यच्च नेङ्गति ।
तस्य सर्वस्य संप्राप्तः कालः परमदारुणः ॥ २९
नौश्च कारयितव्या ते दृढा युक्तवटारका ।
तत्र सप्तर्षिभिः सार्द्धमारुहेथा महामुने ॥ ३०
बीजानि चैव सर्वाणि यथोक्तानि द्विजैः पुरा ।
तस्यामारोहयेर्नावि सुसंगुप्तानि भागशः ॥ ३१
नौस्थश्च मां प्रतीक्षेथास्ततो मुनिजनप्रिय ।
आगमिष्याम्यहं शृङ्गी विज्ञेयस्तेन तापस ॥ ३२
एवमेतत्त्वया कार्यमापृष्टो ऽसि गच्छाम्यहम् ।
ता न शक्या महत्यो वै आपस्तर्तुं मया विना ॥ ३३

नाभिशङ्क्यमिदं चापि वचनं मे त्वया विभो ।
एवं करिष्य इति तं स मत्स्यं प्रत्यभाषत ॥ ३४
जग्मतुश्च यथाकाममनुज्ञाप्य परस्परम् ।
ततो मनुर्महाराज यथोक्तं मत्स्यकेन ह ॥ ३५
बीजान्यादाय सर्वाणि सागरं पुप्लुवे तदा ।
नौकया शुभया धीरो महोर्मिणमरिंदम ॥ ३६
चिन्तयामास स मनुस्तं मत्स्यं पृथिवीपते ।
स च तच्चिन्तितं ज्ञात्वा मत्स्यः परपुरंजय ।
शृङ्गी तत्राजगामाशु तदा भरतसत्तम ॥ ३७
तं दृष्ट्वा मनुजव्याघ्र मनुर्मत्स्यं जलार्णवे ।
शृङ्गिणं तं यथोक्तेन रूपेणाद्रिमिवोच्छ्रितम् ॥ ३८
वटारकमयं पाशमथ मत्स्यस्य मूर्धनि ।
मनुर्मनुजशार्दूल तस्मिं शृङ्गे न्यवेशयत् ॥ ३९
संयतस्तेन पाशेन मत्स्यः परपुरंजय ।
वेगेन महता नावं प्राकर्षल्लवणाम्भसि ॥ ४०
स ततार तया नावा समुद्रं मनुजेश्वरः ।
नृत्यमानमिवोर्मिभिर्गर्जमानमिवाम्भसा ॥ ४१
क्षोभ्यमाणा महावातैः सा नौस्तस्मिं महोदधौ ।
घूर्णते चपलेव स्त्री मत्ता परपुरंजय ॥ ४२
नैव भूमिर्न च दिशः प्रदिशो वा चकाशिरे ।
सर्वमाम्भसमेवासीत्खं द्यौश्च नरपुङ्गव ॥ ४३

एवं भूते तदा लोके सकले भरतर्षभ ।
अदृश्यन्त सप्तर्षयो मनुर्मत्स्यस्तथैव ह ॥ ४४
एवं बहून्वर्षगणांस्तां नावं सो ऽथ मत्स्यकः ।
चकर्षातन्द्रितो राजंस्तस्मिं सलिलसंचये ॥ ४५
ततो हिमवतः शृङ्गं यत्परं भरतर्षभ ।
तत्राकर्षत्ततो नावं स मत्स्यः कुरुनन्दन ॥ ४६
अथाब्रवीत्तदा मत्स्यस्तानृषीन्प्रहसन् शनैः ।
अस्मिं हिमवतः शृङ्गे नावं बध्नीत माचिरम् ॥ ४७
सा बद्धा तत्र तैस्तूर्णमृषिभिर्भरतर्षभ ।
नौर्मत्स्यस्य वचः श्रुत्वा शृङ्गे हिमवतस्तदा ॥ ४८
तच्च नौबन्धनं नाम शृङ्गं हिमवतः परम् ।
ख्यातमद्यापि कौन्तेय तद्विद्धि भरतर्षभ ॥ ४९
अथाब्रवीदनिमिषस्तानृषीन् सहितस्तदा ।
अहं प्रजापतिर्ब्रह्मा मत्परं नाधिगम्यते ॥ ५०
मत्स्यरूपेण यूयं च मयास्मान्मोक्षिता भयात् ।
मनुना च प्रजाः सर्वाः सदेवासुरमानुषाः ५१
स्रष्टव्याः सर्वलोकाश्च यच्चेङ्गं यच्च नेङ्गति ।
तपसा चातितीव्रेण प्रतिभाष्यं भविष्यति ॥ ५२
मत्प्रसादात्प्रजासर्गे न च मोहं गमिष्यति ।
इत्युक्त्वा वचनं मत्स्यः क्षणेनादर्शनं गतः ॥ ५३
स्रष्टुकामः प्रजाश्चापि मनुर्वैवस्वतः स्वयम् ।

प्रमूढो ऽभूत्प्रजासर्गे तपस्तेपे महत्ततः ॥ ५४
तपसा महता युक्तः सो ऽथ स्रष्टुं प्रचक्रमे ।
सर्वाः प्रजा मनुः साक्षाद्यथावद्भरतर्षभ ॥ ५५
इत्येतन्मात्स्यकं नाम पुराणं परिकीर्तितम् ।
आख्यानमिदमाख्यातं सर्वपापहरं मया ॥ ५६
य इदं शृणुयान्नित्यं मनोश्चरितमादितः ।
स सुखी सर्वपूर्णार्थः स्वर्गलोकमियान्नरः ॥ ५७
॥ इत्यारण्यके पर्वणि मत्स्योपाख्यानं समाप्तम् ॥

V. Aus dem Viṣṇupurāṇa.

Die Grenzen von Yama's Macht.

मैत्रेय उवाच ।
यथावत्कथितं सर्वं यत्पृष्टो ऽसि मया द्विज ।
श्रोतुमिच्छाम्यहं त्वेकं तद्भवान्प्रब्रवीतु मे ॥ १
सप्त द्वीपानि पातालवीथ्यश्च सुमहामुने ।
सप्त लोका ये ऽन्तरस्था ब्रह्माण्डस्यास्य सर्वतः ॥ २
स्थूलैः सूक्ष्मैस्तथा स्थूलसूक्ष्मैः सूक्ष्मतरैस्तथा ।
स्थूलास्थूलतरैश्चैतत्सर्वं प्राणिभिरावृतम् ॥ ३
अङ्गुलस्याष्टभागो ऽपि न सो ऽस्ति मुनिसत्तम ।
न सन्ति प्राणिनो यत्र कर्मबन्धनिबन्धनाः ॥ ४

सर्वे चैते वशं यान्ति यमस्य भगवन्किल ।
आयुषो ऽन्तेन ते यान्ति यातनास्तत्प्रचोदिताः ॥ ५
यातानाभ्यः परिभ्रष्टा देवाद्यास्त्वथ योनिषु ।
जन्तवः परिवर्तन्ते शास्त्राणामेष निर्णयः ॥ ६
सो ऽहमिच्छामि तच्छ्रोतुं यमस्य वशवर्तिनः ।
न भवन्ति नरा येन तत्कर्म कथयामलम् ॥ ७

पराशर उवाच ।

अयमेव मुने प्रश्नो नकुलेन महात्मना ।
पृष्टः पितामहः प्राह भीष्मो यत्तच्छृणुष्व मे ॥ ८

भीष्म उवाच ।

पुरा ममागतो वत्स सखा कालिङ्गको द्विजः ।
स मामुवाच पृष्टो वै मया जातिस्मरो मुनिः ॥ ९
तेनाख्यातमिदं चेदमित्थं चैतद्भविष्यति ।
तथा च तदभूद्वत्स यथोक्तं तेन धीमता ॥ १०
स पृष्टश्च मया भूयः श्रद्दधानवता द्विजः ।
यद्यदाह न तद्दृष्टमन्यथा हि मया क्वचित् ॥ ११
एकदा तु मया पृष्टं यदेतद्भवतोदितम ।
प्राह कालिङ्गको विप्रः स्मृत्वा तस्य मुनेर्वचः ॥ १२
जातिस्मरेण कथितो रहस्यः परमो मम ।
यमकिंकरयोर्यो ऽभूत्संवादस्तं ब्रवीमि ते ॥ १३

कालिङ्ग उवाच ।

स्वपुरुषमभिवीक्ष्य पाशहस्तं वदति यमः किल तस्य कर्णमूले।
परिहर मधुसूदनप्रपन्नान्प्रभुरहमस्मि नृणां न वैष्णवानाम्॥ १४[1]

अहममरगणार्चितेन धात्रा यम इति लोकहिताहिते नियुक्तः।
हरिगुरुवशगोऽस्मि न स्वतन्त्रः प्रभवति संयमने ममापि विष्णुः॥ १५

कटकमुकुटकर्णिकादिभेदैः कनकमभेदमपीष्यते यथैकम्।
सुरपशुमनुजादिकल्पनाभिर्हरिरखिलाभिरुदीर्यते तथैकः॥ १६

क्षितिजलपरमाणवोऽनिलान्ते पुनरपियान्ति यथैकतां धरित्र्या।
सुरपशुमनुजादयस्तथान्ते गुणकलुषेण सनातनेन तेन॥ १७

हरिममरगणार्चिताङ्घ्रिपद्मं प्रणमति यः परमार्थतो हि मर्त्यः।
तमथगतसमस्तपापबन्धं व्रज परिहृत्य यथाग्निमाज्यसिक्तम्॥ १८

---

1 Metrum: *Puṣpitāgrā.*

इति यमवचनं निशम्य पाशी यमपुरुषस्तमुवाच
धर्मराजम् ।
कथय मम विभोः समस्तधातुर्भवति हरेः खलु या-
दृशो ऽस्य भक्तः ॥ १९

यम उवाच ।

न चलति निजवर्णधर्मतो यः सममतिरात्मसुहृद्वि-
पक्षपक्षे ।
न हरति न च हन्ति किंचिदुच्चैःसितमनसं तमवेहि
विष्णुभक्तम् ॥ २०
कलिकलुषमलेन यस्य नात्मा विमलमतेर्मलिनी-
कृतो ऽस्तमोहे ।
मनसि कृतजनार्दनं मनुष्यं सततमवेहि हरेरतीव
भक्तम् ॥ २१
कनकमपि रहस्यवेक्ष्य बुद्ध्या तृणमिव यः समवैति
वै परस्वम् ।
भवति च भगवत्यनन्यचेताः पुरुषवरं तमवेहि वि-
ष्णुभक्तम् ॥ २२
स्फटिकगिरिशिलामलः क्व विष्णुर्मनसि नृणां क्व च
मत्सरादिदोषः ।
नहि तुहिनमयूखरश्मिपुञ्जे भवति हुताशनदीप्तिजः
प्रतापः ॥ २३

विमलमतिविमत्सरः प्रशान्तः शुचिचरितो ऽखिल-
सत्त्वमित्रभूतः।
प्रियहितवचनो ऽस्तमानमायो वसति सदा हृदि
तस्य वासुदेवः॥ २४
वसति हृदि सनातने च तस्मिन्भवति पुमाञ्जगतो
ऽस्य सौम्यरूपः।
क्षितिरसमतिरम्यमात्मनो ऽन्तः कथयति चारुतयैव
शालपोतः॥ २५
यमनियमविधूतकल्मषाणामनुदिनमच्युतसक्तमा-
नसानाम्।
अपगतमदमानमत्सराणां व्रज भट दूरतरेण मान-
वानाम्॥ २६
हृदि यदि भगवाननादिरास्ते हरिरसिशङ्खगदाधरो
ऽव्ययात्मा।
तदघमघविघातकर्तृभिन्नं भवति कथं सति वान्धका-
रमर्के॥ २७
हरति परधनं निहन्ति जन्तून्वदति तथानृतनिष्ठु-
राणि यश्च।
अशुभजनितदुर्मदस्य पुंसः कलुषमतेर्हृदि तस्य ना-
स्त्यनन्तः॥ २८

न सहति परमं पदं विनिन्दां कलुषमतिः कुरुते
सतामसाधुः ।
न यजति न ददाति यश्च सन्तं[1] मनसि न तस्य ज-
नार्दनो ऽघमस्य ॥ २९
परमसुहृदि बान्धवे कलत्रे सुततनयापितृमातृभृत्य-
वर्गे ।
शठमतिरुपयाति यो ऽर्थतृष्णां तमधमचेष्टमवेहि
नास्य भक्तम् ॥ ३०
अशुभमतिरसत्प्रवृत्तिसक्तः सततमनार्यविशालसङ्ग-
मत्तः ।
अनुदिनकृतपापबन्धयत्नः पुरुषपशुर्नहि वासुदेव-
भक्तः ॥ ३१
सकलमिदमहं च वासुदेवः परमपुमान्परमेश्वरः स
एकः ।
इति मतिरमला भवत्यनन्ते हृदयगते व्रज तान्विहा-
य दूरात् ॥ ३२
कमलनयन वासुदेव विष्णो धरणिधराच्युत शङ्ख-
चक्रपाणे ।
भव शरणमितीरयन्ति ये वै त्यज भट दूरतरेण ता-
नपापान् ॥ ३३

[1] Man füge etwa *artham* 'Besitz' hinzu.

वसति मनसि यस्य सो ऽव्ययात्मा पुरुषवरस्य न
तस्य दृष्टिपाते।
तव गतिरथ वा ममास्ति चक्रप्रतिहतवीर्यबलस्य
सो ऽन्यलोक्यः॥ ३४

कालिङ्ग उवाच।

इति नजभटशासनाय देवो रवितनयः स किलाह
धर्मराजः।
मम कथितमिदं च तेन तुभ्यं कुरुवर सम्यगिदं म-
यापि चोक्तम्॥ ३५

भीष्म उवाच।

नकुलैतन्ममाख्यातं पूर्वं तेन द्विजन्मना।
कलिङ्गदेशादभ्येत्य प्रीयता सुमहात्मना॥ ३६
मयाप्येतद्यथान्यायं सम्यग्वत्स तवोदितम्।
यथा विष्णुमृते नान्यत्त्राणं संसारसागरे॥ ३७
किंकरा दण्डपाशौ वा न यमो न च यातनाः।
समर्थास्तस्य यस्यात्मा केशवालम्बनः सदा॥ ३८

पराशर उवाच।

एतन्मुने तवाख्यातं गीतं वैवस्वतेन यत्।
त्वत्प्रश्नानुगतं सम्यक्किमन्यच्छ्रोतुमिच्छसि॥ ३९

VI. Aus dem Rāmāyaṇa.

Sage von Śunaḥśepa.

एतस्मिन्नेव काले तु अयोध्याधिपतिर्महान् ।
अम्बरीष इति ख्यातो यष्टुं समुपचक्रमे ॥ १
तस्य वै यजमानस्य पशुमिन्द्रो जहार ह ।
प्रनष्टे तु पशौ विप्रो राजानमिदमब्रवीत् ॥ २
पशुरभ्याहृतो राजन्प्रनष्टस्तव दुर्नयात् ।
अरक्षितारं राजानं घ्नन्ति दोषा नरेश्वर ॥ ३
प्रायश्चित्तं महद्ध्येतन्नरं वा पुरुषर्षभ ।
आनयस्व पशुं शीघ्रं यवत्कर्म प्रवर्तते ॥ ४
उपाध्यायवचः श्रुत्वा स राजा पुरुषर्षभः ।
अन्वियेष महाबुद्धिः पशुं गोभिः सहस्रशः ॥ ५
देशाञ्जनपदांस्तांस्तान्नगराणि वनानि च ।
आश्रमाणि च पुण्यानि मार्गमाणो महीपतिः ॥ ६
स पुत्रसहितं तात सभार्यं रघुनन्दन ।
भृगुतुङ्गे समासीनमृचीकं संददर्श ह ॥ ७
तमुवाच महातेजाः प्रणम्याभिप्रसाद्य च ।
पृष्ट्वा सर्वत्र कुशलमृचीकं तमिदं वचः ॥ ८
गवां शतसहस्रेण विक्रीणीषे सुतं यदि ।
पशोरर्थे महाभाग कृतकृत्यो ऽस्मि भार्गव ॥ ९
सर्वे परिगता देशा यज्ञियं न लभे पशुम् ।

दातुमर्हसि मूल्येन सुतमेकमितो मम ॥ १०
एवमुक्तो महातेजा ऋचीकस्त्वब्रवीद्वचः ।
नाहं ज्येष्ठं नरश्रेष्ठ विक्रीणीयां कथं चन ॥ ११
ऋचीकस्य वचः श्रुत्वा तेषां माता महात्मनाम् ।
उवाच नरशार्दूलमम्बरीषमिदं वचः ॥ १२
अविक्रेयं सुतं ज्येष्ठं भगवानाह भार्गवः ।
ममापि दयितं विद्धि कनिष्ठं शुनकं प्रभो ॥ १३
प्रायेण हि नरश्रेष्ठ ज्येष्ठाः पितृषु वल्लभाः ।
मातृणां च कनीयांसस्तस्माद्रक्ष्ये कनीयसम् ॥ १४
उक्तवाक्ये मुनौ तस्मिन्मुनिपत्न्यां तथैव च ।
शुनःशेपः स्वयं राम मध्यमो वाक्यमब्रवीत् ॥ १५
पिता ज्येष्ठमविक्रेयं माता चाह कनीयसम् ।
विक्रेयं मध्यमं मन्ये राजपुत्र नयस्व माम् ॥ १६
गवां शतसहस्रेण शुनःशेपं नरेश्वरः ।
गृहीत्वा परमप्रीतो जगाम रघुनन्दन ॥ १७
अम्बरीषस्तु राजर्षी रथमारोप्य सत्वरः ।
शुनःशेपं महातेजा जगामाशु महायशाः ॥ १८
शुनःशेपं नरश्रेष्ठ गृहीत्वा तु महायशाः ।
व्यश्राम्यत्पुष्करे राजा मध्याह्ने रघुनन्दन ॥ १९
तस्य विश्रममाणस्य शुनःशेपो महायशाः ।
पुष्करं ज्येष्ठमागम्य विश्वामित्रं ददर्श ह ॥ २०

तप्यन्तमृषिभिः सार्धं मातुलं परमातुरः ।
विषसवदनो दीनस्तृष्णया च श्रमेण च ॥ २१
पपाताङ्के मुने राम वाक्यं चेदमुवाच ह ।
न मे ऽस्ति माता न पिता ज्ञातयो बान्धवाः कु-
तः ॥ २२
त्रातुमर्हसि मां सौम्य धर्मेण मुनिपुंगव ।
त्राता त्वं हि नरश्रेष्ठ सर्वेषां त्वं हि भावनः ॥ २४
राजा च कृतकार्यः स्यादहं दीर्घायुरव्ययः ।
स्वर्गलोकमुपाश्नीयां तपस्तप्त्वा ह्यनुत्तमम् ॥ २४
स मे नाथो ह्यनाथस्य भव भव्येन चेतसा ।
पितेव पुत्रं धर्मात्मंस्त्रातुमर्हसि किल्बिषात् ॥ २५
तस्य तद्वचनं श्रुत्वा विश्वामित्रो महातपाः ।
सान्त्वयित्वा बहुविधं पुत्रानिदमुवाच ह ॥ २६
यत्कृते पितरः पुत्राञ्जनयन्ति शुभार्थिनः ।
परलोकहितार्थाय तस्य कालो ऽयमागतः ॥ २७
अयं मुनिसुतो बालो मत्तः शरणमिच्छति ।
अस्य जीवितमात्रेण प्रियं कुरुत पुत्रकाः ॥ २८
सर्वे सुकृतकर्माणः सर्वे धर्मपरायणाः ।
पशुभूता नरेन्द्रस्य तृप्तिमग्नेः प्रयच्छत ॥ २९
नाथवांश्च शुनःशेपो यज्ञश्चाविघ्नितो भवेत् ।
देवतास्तर्पिताश्च स्युर्मम चापि कृतं वचः ॥ ३०

मुनेस्तद्वचनं श्रुत्वा मधुच्छन्दादयः सुताः ।
साभिमानं नरश्रेष्ठ सलीलमिदमब्रुवन् ॥ ३१
कथमात्मसुतान्हित्वा त्रायसे ऽन्यसुतं विभो ।
अकार्यमिव पश्यामः श्वमांसमिव भोजने ॥ ३२
तेषां तद्वचनं श्रुत्वा पुत्राणां मुनिपुंगवः ।
क्रोधसंरक्तनयनो व्याहर्तुमुपचक्रमे ॥ ३३
निःसाध्वसमिदं प्रोक्तं धर्मादपि विगर्हितम् ।
अतिक्रम्य तु मद्वाक्यं दारुणं रोमहर्षणम् ॥ ३४
श्वमांसभोजिनः सर्वे वासिष्ठा इव जातिषु ।
पूर्णं वर्षसहस्रं तु पृथिव्यामनुवत्स्यथ ॥ ३५
कृत्वा शापसमायुक्तान्पुत्रान्मुनिवरस्तदा ।
शुनःशेपमुवाचार्तं कृत्वा रक्षां निरामयाम् ॥ ३६
पवित्रपाशैराबद्धो रक्तमाल्यानुलेपनः ।
वैष्णवं यूपमासाद्य वाग्भिरग्निमुदाहर ॥ ३७
इमे च गाथे द्वे दिव्ये गायेथा मुनिपुत्रक ।
अम्बरीषस्य यज्ञे ऽस्मिंस्ततः सिद्धिमवाप्स्यसि ॥ ३८
शुनःशेपो गृहीत्वा ते द्वे गाथे सुसमाहितः ।
त्वरया राजसिंहं तमम्बरीषमुवाच ह ॥ ३९
राजसिंह महाबुद्धे शीघ्रं गच्छामहे वयम् ।
निवर्तयस्व राजेन्द्र दीक्षां च समुपाहर ॥ ४०
तद्वाक्यमृषिपुत्रस्य श्रुत्वा हर्षसमन्वितः ।

जगाम नृपतिः शीघ्रं यज्ञवाटमतन्द्रितः ॥ ४१
सदस्यानुमते राजा पवित्रकृतलक्षणम् ।
पशुं रक्ताम्बरं कृत्वा यूपे तं समबन्धयत् ॥ ४२
स बद्धो वाग्भिरग्र्याभिरभितुष्टाव वै सुरौ ।
इन्द्रमिन्द्रानुजं चैव यथावन्मुनिपुत्रकः ॥ ४३
ततः प्रीतः सहस्राक्षो रहस्यस्तुतितोषितः ।
दीर्घमायुस्तदा प्रादाच्छुनःशेपाय वासवः ॥ ४४
स च राजा नरश्रेष्ठ यज्ञस्य समाप्तवान् ।
फलं बहुगुणं राम सहस्राक्षप्रसादजम् ॥ ४५

VII. Aus Amaru.

1.

Sittsamkeit.

पटालग्ने पत्यौ[1] नमयति मुखं जातविनया
 हठाश्लेषं[2] वाञ्छत्यपहरति गात्राणि निभृतम् ।
न शक्नोत्याख्यातुं स्मितमुखसखीदत्तनयना
 ह्रिया ताम्यत्यन्तः प्रथमपरिहासे नववधूः[3] ॥[4]

2.

Schamhaft verliebt.

शून्यं वासगृहं विलोक्य शयनादुत्थाय किंचिच्छनै-
 र्निद्राव्याजमुपागतस्य सुचिरं निर्वर्ण्य पत्युर्मुखम् ।

---

[1] Loc. absol. [2] Ergänze nochmals *patyāu*.
[3] Subjekt. [4] Metrum *Śikhariṇī*.

विश्रब्धं परिचुम्ब्य जातपुलकामालोक्य गण्डस्थलीं
लज्जानम्रमुखी प्रियेण हसता बाला[1] चिरं चु-
म्बिता[2] ॥[3]

3.

Versäumte Gelegenheit.

श्लिष्टःकण्ठे किमिति न मया मूढया प्राणनाथ-
श्चुम्बत्यस्मिन्वदनविधुतिः किं कृता किं न दृष्टः ।
नोक्तः कस्मादिति नववधूचेष्टितं चिन्तयन्ती
पश्चात्तापं वहति तरुणी प्रेम्णि जाते रसज्ञा ॥[4]

4.

Das Schmollen der Verliebten.

स्फुटतु हृदयं कामःकामं[5] करोतु तनुं तनुं[5]
न सखि चटुलप्रेम्णा कार्यं पुनर्दयितेन मे ।
इति सरभसं मानोद्रेकादुदीर्य वचस्तया
रमणपदवी[1] सारङ्गाक्ष्या सशङ्कमुदीक्षिता[2] ॥[6]

5.

Verlorene Liebe.

गते प्रेमाबन्धे प्रणयबहुमाने विगलिते
निवृत्ते सद्भावे जन[5] इव जने[5] गच्छति पुरः ।
तदुत्प्रेक्ष्योत्प्रेक्ष्य प्रियसखि गतांस्तांश्च दिवसा-
न्न जाने को हेतुर्दलति[7] शतधा यन्न हृदयम् ॥[8]

---

[1] Subjekt. [2] Praedicat. [3] Metrum *Śārdūlavikrīḍitā.*
[4] Metrum *Mandākrāntā.* [5] Wortspiel. [6] Metrum *Hāriṇī.*
[7] Das Verbum gehört zum folgenden *yat* (*yanna*).
[8] Metrum *Śikhariṇī.*

6.

Hingebung.

न जाने संमुखायाते प्रियाणि वदति प्रिये।
सर्वाण्यङ्गानि किं यान्ति नेत्रतामुत कर्णताम् ॥

7.

Überlistet.

कान्ते सागसि शायिते प्रियसखीवेशं विधायागते
भ्रान्त्यालिङ्ग्य मया रहस्यमुदितं[1] तत्संगमाकाङ्क्षया।
मुग्धे दुष्करमेतदित्यतितरामुक्त्वा सहासं बला-
दालिङ्ग्य छलितास्मि तेन कितवेनाद्य प्रदोषागमे ॥[2]

8.

Sehnsucht nach der Geliebten.

देशैरन्तरिता शतैश्च सरितामुर्वीभृतां काननै-
र्यत्नेनापि न याति लोचनपथं कान्तेति जानन्नपि।
उद्ग्रीवश्चरणार्धरुद्धवसुधः कृत्वाश्रुपूर्णे दृशौ
तामाशां पथिकस्तथापि किमपि ध्यायन्मुहुः स्थीयते ॥[2]

---

[1] Der Inhalt des 'Geheimnisses' liegt in dem folg. Instrum. (der Attribut zu *mayā* ist).

[2] Metrum *Śārdūlavikrīḍitā*.

VIII. Aus Bhartṛhari.

1.

Unglückliche Liebe.

यां चिन्तयामि सततं मयि सा विरक्ता
सा चान्यमिच्छति जनं स जनो ऽन्यसक्तः ।
अस्मत्कृते च परितुष्यति काचिदन्या
धिक्तां च तं च मदनं च इमां च मां च ॥[1]

2.

Das Weib eine Quelle der Lust und des Leidens.

सत्यं जना वच्मि न पक्षपाता-
ल्लोकेषु सर्वेषु च तथ्यमेतत् ।
नान्यन्मनोहारि नितम्बिनीभ्यो
दुःखस्य हेतुर्न च कश्चिदन्यः ॥[2]

3.

Der Liebesgott als Angler.

विस्तारितं मकरकेतनधीवरेण
स्त्रीसंज्ञितं बडिशमत्र भवाम्बुराशौ ।
येनाचिरात्तदधरामिषलोलमर्त्य-
मत्स्यान्विकृष्य स पचत्यनुरागवह्नौ ॥[1]

4.

Die Waffen des Weibes.

मुग्धे धनुष्मत्ता केयमपूर्वा तव दृश्यते ।
यया विध्यसि चेतांसि गुणैरेव न सायकैः ॥

---

[1] Metrum *Vasantatilakā*. [2] Metrum *Indravajrā*.

5.

Die Stärke des Weibes.

नूनं हि ते कविवरा विपरीतबोधा
ये नित्यमाहुरबला इति कामिनीनाम् ।
याभिर्विलोलतरतारकदृष्टिपातैः
शक्रादयो ऽपि विजितास्त्वबलाः कथं ताः ॥[1]

6.

Liebespein.

स्मृता भवति[2] तापाय दृष्टा चोन्मादकारिणी ।
स्पृष्टा भवति मोहाय सा[3] नाम दयिता कथम् ॥

7.

Liebeslust.

द्रष्टव्येषु किमुत्तमं मृगदृशां प्रेमप्रसन्नं मुखं
घ्रातव्येष्वपि किं तदास्यपवनः श्रव्येषु किं तद्वचः ।
किं स्वाद्येषु तदोष्ठपल्लवरसः स्पृश्येषु किं तत्तनु-
र्ध्येयं किं नवयौवनं सहृदयैः सर्वत्र तद्विभ्रमः ॥[4]

8.

Liebe trübt den Verstand.

तावदेव कृतिनामपि स्फुर-
त्येष निर्मलविवेकदीपकः ।
यावदेव न कुरङ्गचक्षुषां
ताड्यते चपललोचनाञ्चलैः ॥[5]

---

1 Metrum *Vasantatilakā.* 2 Nämlich die Geliebte.
3 Hier beginnt ein neuer (nämlich Frage-)Satz.
4 Metrum *Śārdūlavikrīḍitā.* 5 Metrum *Rathōddhatā.*

9.

Gefeit gegen Koketterie ist das Alter.

बाले लीलामुकुलितममी सुन्दरा दृष्टिपाताः
किं क्षिप्यन्ते विरम विरम व्यर्थ एष श्रमस्ते।
संप्रत्यन्ये वयमुपरतं बाल्यमास्था वनान्ते
क्षीणो मोहस्तृणमिव जगज्जालमालोकयामः॥[1]

10.

Des Weibes Liebestollheit hat keine Schranken.

उन्मत्तप्रेमसंरम्भादारभन्ते यदङ्गनाः।
तत्र प्रत्यूहमाधातुं ब्रह्मापि खलु कातरः॥

11.

Lockung der Sinne.

अजानन्दाहार्तिं पतति शलभो दीपदहनं
स मीनो ऽप्यज्ञानाद्बडिशयुतमश्नाति पिशितम्।
विजानन्तो ऽप्येते वयमिह विपज्जालजटिला-
न्न मुञ्चामः कामानहह गहनो मोहमहिमा॥[2]

12.

Sorglosigkeit des Menschen.

आदित्यस्य गतागतैरहरहः संक्षीयते जीवितं
व्यापारैर्बहुकार्यभारगुरुभिः कालो न विज्ञायते।
दृष्ट्वा जन्मजराविपत्तिमरणं त्रासश्च नोत्पद्यते
पीत्वा मोहमयीं प्रमादमदिरामुन्मत्तभूतं जगत्॥[3]

---

[1] Metrum *Mandākrāntā*. [2] Metrum *Śikhariṇī*.
[3] Metrum *Śārdūlavikrīḍitā*.

13.

Carpe diem.

परिभ्रमसि किं वृथा क्वचन चित्त विश्रम्यतां
स्वयं भवति यद्यथा भवति तत्तथा नान्यथा ।
अतीतमपि न स्मरन्नपि च भाव्यसंकल्पय-
न्नतर्कितगमागमाननुभवस्व भोगानिह ॥[1]

14.

Fatalismus.

मज्जत्वम्भसि यातु मेरुशिखरं शत्रूञ्जयत्वाहवे
वाणिज्यं कृषिसेवनादि सकला विद्याः कलाः शिक्षतु ।
आकाशं विपुलं प्रयातु खगवत्कृत्वा प्रयत्नं परं
नाभाव्यं भवतीह कर्मवशतो भाव्यस्य नाशः कुतः ॥[2]

15.

Nichtigkeit des Lebens.

आयुर्वर्षशतं नृणां परिमितं रात्रौ तदर्धं गतं
तस्यार्धस्य परस्य चार्धमपरं बालत्ववृद्धत्वयोः ।
शेषं व्याधिवियोगदुःखसहितं सेवादिभिर्नीयते
जीवे वारितरंगबुद्बुदसमे सौख्यं कुतः प्राणिनाम् ॥[2]

16.

Vergänglichkeit.

क्षणं बालो भूत्वा क्षणमपि युवा कामरसिकः
क्षणं वित्तैर्हीनः क्षणमपि च संपूर्णविभवः ।

---

[1] Metrum *Pṛthvī*. [2] Metrum *Śārdūlavikrīḍitā*.

जराजीर्णैरङ्गैर्नट इव वलीमण्डिततनु-
नरः संसारान्ते विशति यमधानीयवनिकाम्[1] ॥[2]

17.

Einsamkeit des Alters.

वयं येभ्यो जाताश्चिरतरगता एव खलु ते
समं यैः संवृद्धाः स्मरणपदवीं ते ऽपि गमिताः ।
इदानीमेते स्मः प्रतिदिवसमासन्नपतना-
ज्ञतास्तुल्यावस्थां सिकतिलनदीतीरतरुभिः[3] ॥[2]

18.

Weltflucht.

स्थितिः पुण्ये ऽरण्ये सह परिचयो हन्त हरिणैः
फलैर्मेध्या वृत्तिः प्रतिनदि च तल्पानि दृषदः ।
इतीयं सामग्री भवति हरभक्तिं स्पृहयतां
वनं वा गेहं वा सदृशमुपशान्त्येकमनसाम् ॥[2]

19.

Würde des Menschen.

आहारनिद्राभयमैथुनं च
सामान्यमेतत्पशुभिर्नराणाम् ।
ज्ञानं नराणामधिकं विशेषो
ज्ञानैर्विहीनाः पशुभिः समानाः ॥[4]

[1] Vgl. Gramm. § 661 b. [2] Metrum *Śikhariṇī*.
[3] Hängt ab von dem vorhergehenden *tulya*-.
[4] Metrum *Upajāti*-.

20.

Schmuck des Mannes.

केयूरा न विभूषयन्ति पुरुषं हारा न चन्द्रोज्ज्वला
न स्नानं न विलेपनं न कुसुमं नालंकृता मूर्धजाः।
वाण्येका समलंकरोति पुरुषं या संस्कृता धार्यते
क्षीयन्ते ऽखिलभूषणानि सततं वाग्भूषणं भूष-
णम् ॥[1]

21.

Die Macht des Wissens.

विद्या नाम नरस्य रूपमधिकं प्रच्छन्नगुप्तं धनं
विद्या भोगकरी यशःसुखकरी विद्या गुरूणां गुरुः।
विद्या बन्धुजनो विदेशगमने विद्या परा देवता
विद्या राजसु पूजिता न तु धनं विद्याविहीनः
पशुः ॥[1]

22.

Edelmut, Eigennutz und Bosheit.

एते सत्पुरुषाः परार्थघटकाः स्वार्थं परित्यज्य ये
सामान्यास्तु परार्थमुद्यमभृतः स्वार्थाविरोधेन ये।
ते ऽमी मानुषराक्षसाः परहितं स्वार्थाय विघ्नन्ति ये
ये तु घ्नन्ति निरर्थकं परहितं ते के[2] न जानीमहे॥[1]

---

[1] Metrum *Śārdūlavikrīḍitā.*

[2] Konstruiere *kē* (sc. 'sind') *tē, yē tu* . . .

23.

Kennzeichen eines guten Freundes.

पापान्निवारयति योजयते हिताय
गुह्यानि गूहति गुणान्प्रकटीकरोति ।
आपद्गतं च न जहाति ददाति काले
सन्मित्रलक्षणमिदं प्रवदन्ति सन्तः ॥[1]

24.

Handlungsweise der Guten.

तृष्णां छिन्धि भज क्षमां जहि मदं पापे रतिं मा कृथाः
सत्यं ब्रूह्यनुयाहि साधुपदवीं सेवस्व विद्वज्जनान् ।
मान्यान्मानय विद्विषोऽप्यनुनय प्रच्छादय स्वान्गुणा-
न्कीर्तिं पालय दुःखिते कुरु दयामेतत्सतां चेष्टि-
तम् ॥[2]

25.

Das Endziel des Lebens.

प्राप्ता जरा यौवनमप्यतीतं
बुधा यतेध्वं परमार्थसिद्धौ ।
आयुर्गतप्रायमिदं यतो ऽसौ
विश्रम्य विश्रम्य न याति कालः ॥[3]

---

[1] Metrum *Vasantatilakā*.
[2] Metrum *Śārdūlavikrīḍitā*.
[3] Metrum *Upajāti-*.

Übersicht
der in den Texten vorkommenden Metra.

Eine kurze Darstellung der indischen Metrik findet sich in Benfey's Handbuch der Sanskritsprache II, 1. S. 317 ff. — Die Namen der einzelnen Strophen sind poetische Metaphern und sagen nichts über die Beschaffenheit der Verse aus.

I. Der *Śl̄ōka-*, d. h. 'Strophe', ist der epische Vers κατ' ἐξοχήν, wird aber auch sonst (z. B. in den der Prosa beigemischten Sprüchen und in metrischen Erzählungen) sehr häufig verwendet; wo in den Texten nichts anderes vermerkt ist, liegt der *Ślōka-* vor. Er ist ein Doppelvers von je 16 Silben; jeder Teil besteht aus zwei Gliedern zu 8 Silben, deren Quantität nur teilweise durch feste Regeln bestimmt ist: der Schluß der Verszeile ist jambisch, vgl. das Schema:

⏓ ⏓ ⏓ ⏓ | ⏑ – – ⏓ ‖ ⏓ ⏓ ⏓ ⏓ | ⏑ – ⏑ ⏓

II. *Puṣpitāgrā* 'die Blumengeschmückte' (V, 14—35) ist ein Doppelvers, in dem sich das folgende zweigliedrige Schema zweimal wiederholt:

⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏓ | ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓

III. In den übrigen (lyrischen) Metra zerfällt jeder Vers (oder jede Strophe) in 4 gleich gebaute Glieder, deren Quantität und Silbenzahl fest geregelt ist.

1. *Triṣṭubh-* (zu *stubh-* 'Jubelruf'), Strophen von 44 Silben, in Gliedern von je 11 Silben.

a) *Indravajrā* 'mit Indra's Donnerkeil versehen' (VIII, 2). Schema (eines Gliedes):

— — ◡ — — ◡ ◡ — ◡ — ⏓

b) *Upēndravajrā* 'Unterart von Indravajrā' (II, 2, S. 20f.). Schema:

◡ — ◡ — — ◡ ◡ — ◡ — ⏓

c) *Upajāti-* 'Unterart' (VIII, 19. 25). Schema:

⏓ — ◡ — — ◡ ◡ — ◡ — ⏓

d) *Rathōddhatā* 'die auf ihren Wagen stolze' (VIII, 8). Schema:

— ◡ — ◡ ◡ ◡ — ◡ — ◡ ⏓

2. *Śakvarī* 'die vermögende', Strophen von 56 Silben, in Gliedern von je 14 Silben.

a) *Vasantatilakā* 'Frühlingszier' (VIII, 1. 3. 5. 23). Schema:

— — ◡ — ◡ ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡ — ⏓

3. *Atyaṣṭī* 'über 8 hinausgehend' (?), Strophen von 68 Silben, in Gliedern von je 17 Silben.

a) *Śikhariṇī* 'die Spitzige' (VII, 1. 5. VIII, 11. 16. 17. 18). Schema:

◡ — — — — — | ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ — — ◡ ◡ ◡ ⏓

(Hinter der 6. Silbe ist eine Caesur.)

b) *Hāriṇī* 'die mit einer Perlenschnur geschmückte' (VII, 4). Schema:

◡ ◡ ◡ ◡ ◡ — | — — — — | ◡ — ◡ ◡ — ◡ ⏓

(Caesur hinter der 6. und 10. Silbe.)

c) *Pṛthvī* 'die Üppige' (VIII, 13). Schema:

◡ — ◡ ◡ ◡ — ◡ — | ◡ ◡ ◡ — ◡ — — ◡ ⏓

(Caesur hinter der 8., bisweilen hinter der 11. Silbe.)

d) *Mandākrāntā* 'die langsam wandelnde' (VII, 3 und VIII, 9). Schema:

— — — — | ◡ ◡ ◡ ◡ ◡ — | — ◡ — — ◡ — ⏓

(Caesur hinter der 4. und 10. Silbe.)

4. *Atidhṛti-* 'über die *dhṛti-*[1] hinausgehend', Strophen von 76 Silben in Gliedern von je 19 Silben.

a) *Śārdūlavikrīḍitā* 'das Tigerspiel' (VII, 2. 7. 8. VIII, 7. 12. 14. 15. 20. 21. 22. 24). Schema:

— — — ◡ ◡ — ◡ — ◡ ◡ ◡ — | — — ◡ — — ◡ ⏑̱

(Caesur hinter der 12. Silbe.)

---

[1] *dhṛti-* 'das Festhalten' ist seinerseits der Name einer Strophe von 72 Silben.

Glossar.

Das grammatische Geschlecht (*m. f. n.*) ist nur da angegeben, wo es nicht durch die Stammform eindeutig bestimmt ist, vgl. Grammatik § 224; bei *a*-Stämmen ist ferner nur das neutrale Geschlecht bezeichnet. Ein G. bedeutet, daß ein Wort in der Grammatik behandelt und dort mit Hilfe des Wortregisters zu finden ist. Sonstige erklärungsbedürftige Abkürzungen sind:

Abs. = Absolutivum.
AK. = als Anfang eines Kompositums vorkommend.
C. = Causativum.
D. = Desiderativum.
EK. = am Ende eines Kompositums.
Pf. = Perfekt.
P. Pt. = Participium Praeteriti.

अ *defektiver Pron.-St., s.* **अयम्**.

अ° *vor Cons.,* **अन्°** *vor Voc.=a-privativum, vor Substantiven und Adjektiven.* G.

अकस्मात् (*ka-*) *Adv.* ohne Grund, unerwartet, plötzlich. G.

अकारण (*kar-*) grundlos.

अकृत्य (*kar-*) nicht zu tun; *n.* Untat.

अकार्य (*kar-*) was nicht getan werden darf; *n.* Unrecht.

अक्षर (*kṣar-*) nicht zerrinnend; *n.* Schriftstück, Urkunde.

अखिल (*khila-* 'Lücke') lückenlos, ganz, all.

अखेद (*khēda-*, W. *khid-* 'reißen, stoßen, drücken') *m.* Nichtermüdung, Unverdrossenheit.

अगाध (s. *gahana-*) nicht seicht, tief.

अग्नि (lat. *ignis*, ab. *ognь*) *m.* Feuer; Gott des Feuers. G.

अग्र *n.* Spitze, äußerstes Ende; *EK.*, *Acc.* vor—hin, in die Nähe; *Loc.* in Gegenwart von.

अग्रणी (*agra-* und *nī-*) anführend, princeps. G.

अग्र्य (*agra-*) an der Spitze

stehend, der vorzüglichste, beste.

अघ schlimm, böse; *n.* das Übel.

अघविघातकर्तृ (*agha-*, *vighāta-*, *kar-*) Schuld tilgend.

अङ्क (ἄγκος, ὄγκος, lat. *uncus*) *m.* Haken; Schooß; Seite, Nähe. G.

अङ्ग (ahd. *encha* 'Schenkel'?) *n.* Glied des Körpers.

अङ्गना Frau.

अङ्गराग (*aṅga-* und *rāga-*, W. *raj-*) Puder, Schminke.

अङ्गी (*aṅga-*) *Adv. mit* कर् sich etwas aneignen, unternehmen. G. *s. v. kar-*.

अङ्गुल *m. n.* Daumenbreite.

अङ्घ्रि (lat. *unguis* und ab. *noga* 'Fuß'?) *m.* Fuß. G.

अचिर (*cira-*) nicht lang; *Abl.* in Kurzem, bald. G.

अच्युत (*cyu-*) unerschütterlich, unvergänglich; auch Beiname Viṣṇu's.

अज (zu *aj-* 'treiben', gr. ἄγω, lat. *ago*?) *m.* Ziegenbock.

अजानन्त् (*jñā-*) nicht kennend.

अज्ञान *n.* das Nichtwissen, Nichtkennen.

अञ्चल (zu *aṅka-*, gr. ἀγκύλος?) *m.* Saum, Ecke.

अट् umherschweifen; परि umherschweifen, umhergehen. G.

अटवी Wald. G.

अण्ड (ab. *jędro* 'Hode') *n.* Ei. G.

अतन्द्रित (*tand-* 'ermatten') unermüdlich.

अतः (Pron. *a-*) von da; deshalb, daher. G.

अतर्कित (*tark-* 'vermuten') unerwartet.

अति (gr. ἔτι, lat. *et*) *Adv.* vorüber; überaus, allzu. G.

अतितराम् (*ati*) *Adv.* überaus, sehr. G.

अतीत s. इ.

अतीव (*ati* + *iva*) *Adv.* in hohem Grade.

अत्यन्त (*ati* und *anta-*) *Adv.* bis ans Ende während, vollständig. G.

अत्र (Pron. *a-*) *Adv.* hier, hierher, dort, da, dann. G.

अथ (Pron. *a-*) *Adv.* dann, darauf; अथ वा oder auch, sogar, jedoch. G.

अदः s. असौ.

अदर्शन (*darś-*) *n.* das Nichtgesehenwerden, Unsichtbarkeit.

अद्य (Pron. *a-* + *dyă*, das mit *dyāuḥ* zusammenzuhängen scheint) *Adv.* heute; अद्यापि noch heute. G.

अद्रि *m.* Fels, Berg. G.

अधम (lat. *infimus*) der unterste, niedrigste. G.

अधमचेष्ट (s. *cēšṭ-*) von der niedrigsten Handlungsweise, gemein handelnd.

अधः (lat. *inf-ra*, got. *und-ar*) *Adv.* unten. G.

अधर (lat. *inferi*) der untere; *m.* Unterlippe; *auch collectiv* die Lippen. G.

अधस्तात् (*adhaḥ*) *Adv.* unten, unterhalb. G.

अधिक (*adhi* 'auf, über', zu got. *und?*) *Adv.* überschüssig, hinzukommend, größer als gewöhnlich, außerordentlich. G.

अधिकार (*kar-*) *m.* Oberaufsicht.

अधिप (*pā-*, s. *pāla-*) Gebieter, Herr. G.

अधिपति (*pati-*) = vor.

अधुना (*adhvan-*) *Adv.* jetzt. G.

अधोमुख (*adhaḥ*, *mukha-*) mit nach unten gerichtetem Gesicht.

अध्यापय् s. **इ**.

अध्वन् (im Pāli *andh-* 'gehen', gr. dor. ἦνθον = ἦλθον, mlat., ital. *andare*) *m.* Weg. G.

अन्, **अनिति** (gr. ἄνεμος, lat. *animus*, got. *-anan*) atmen. G.

अनघ (*agha-*) schuldlos.

अनन्त (*anta-*) unendlich; *m.* = Višṇu. G.

अनन्तरम् (*antara-*) *Adv.* gleich daneben; hierauf, dahinter. G.

अनन्यचेतस् (*anya-* und *cētas-*) ohne andere Gedanken; ganz versunken in (*Loc.*).

अनन्यसम (*anya-* und *sama-*) keinem andern gleichend, unübertroffen. G.

अनसूयन्त् (*asūyāmi* 'ich murre') nicht murrend.

अनागतवन्त् (*gam-*) die Zukunft betreffend. G.

अनाथ (*nātha-*) schutzlos.

अनादि (*ādi-*) ohne Anfang.

अनार्य (*ārya-* 'der Arier') sich nicht wie ein Arier betragend, unehrenhaft.

अनित्य (*nitya-*) unbeständig, vergänglich.

अनिमिष (*miš-* 'die Augen aufschlagen') die Augen nicht schließend; nicht blinzelnd.

अनिल (*an-*) *m.* Wind. G.

अनिश beständig, ununterbrochen.

अनु (wohl zu gr. ἀνά) *Adv. und Praepos.* hinter, nach, über—hin, zu—hin. G.

अनुज (*jan-*) nachgeboren; *m.* der jüngere Bruder.

अनुत्तम (*uttama-*) der höchste, stärkste.

अनुदिनम् (*dina-*) *Adv.* täglich.

अनुमत (*man-*) *n.* Erlaubnis, Zustimmung. G.

अनुराग (*raj-*) *m. eigtl.* Färbung; Zuneigung, Liebe.

अनुलेपन (*lip-*) *n.* Salbe.

अनुष्ठातृ (*sthā-*) *n.* Ausführer, Vollführer.

अनृणता (*ṛṇa-* 'Schuld') Schuld(en)losigkeit.

अनृत (*ṛta-*) *n.* Lüge.

अनेक (*ēka-*) mehrfach; *Pl.* manche.

अनेकधा (*ēka-*) auf mehrfache Weise, vielmals.

अन्त (got. *andeis*) *n.* Rand, Ende; *EK.* (durch etwas) ein Ende nehmend; *Loc.* bei, in (*EK.*); schließlich. G.

अन्तर् (lat. *inter*) 1) *Adv.* innen, im Innern. 2) *Praep. mit Gen.* innerhalb, inmitten; aus—heraus. G.

अन्तर (gr. ἔντερα, lat. *interior*) nahe; *n.* das Innere; *Loc.* inzwischen; *Instr.* in der Entfernung von; *EK.* in —hinein. G.

अन्तरस्थ (*sthā-*) im Innern, innerhalb befindlich.

अन्तराय (*antar, i-*) *m.* Hindernis.

अन्तरित s. **इ**.

अन्तरी *mit* **कृ** dazwischen setzen, einsetzen.

अन्तिक (ἀντί, lat. *ante*) nahe; *n.* Nähe. G.

अन्ध blind.

अन्धकार (*kar-*) finster, dunkel; *n.* Finsternis.

अन्धकूप (*andha-, kūpa-*) *m.* verdeckter Brunnen.

अन्न (*ad-*, lat. *ĕdo*, gr. ἔδομαι) *n.* Speise. G.

अन्य (vgl. *antara-* 'der andere', got. *anþar*) anderer. G.

अन्यथा *Adv.* auf andere Weise, anders; fälschlich, unrecht. G.

अन्यथावृत्ति (*vṛtti-*) sich auf andere Weise benehmend, verändert.

अन्यलोक्य (*lōka-*) für eine andere Welt bestimmt.

अन्वय (*i-*) *m.* Nachkommenschaft, Familie. G.

अन्वित s. **इ**.

अन्वेषण (2. *iṣ-*) *n.* das Suchen, Forschen nach.

अप (ἀπό) *Praep.* ab, weg, von weg. G.

अपकृत्य (*kar-*) *n.* Schädigung. G.

अपर (*apa*, got. *afar*) der hintere; andere. G.

अपरम् *Adv.* nachher, ferner. G.

अपश्यन्त् (*paś-*) nicht sehend.

अपसद् (*sad-*) ein Ausgestoßener, gemeiner Mensch.

अपह (*han-*) *EK.* tilgend.

अपाप (*pāpa-*) nicht schlecht, unschuldig.

अपि (gr. ἐπί) dazu, auch, sogar; *häufig in Verbindung mit andern Partikeln, mit Adverbien u. Pronomina.* G.

अपूर्व (*pūrva-*) noch nicht dagewesen, unvergleichlich.

अबल (*bala-*) ohne Kraft, schwach.

अभय (*bhī-*) *n.* Sicherheit, Straflosigkeit.

अभयप्रदान (*pradāna-*) *n.* Gewährung von Sicherheit.

अभयवाच् (*vāc-*) *f.* Sicherheitsversprechen.

अभाव (*bhū-*) das Nichtvorhandensein.

अभाव्य (*bhū-*) was nicht geschehen soll.

अभि (lat. *ob*[?], got. *bi*) *Praep.* herbei; zu—hin. G.

अभिधा (*dhā-*) *f.* Name, Benennung; *EK.* einen Namen habend, — heißend. G.

अभिधान (*dhā-*) Benennung, Name. G.

अभिमान (*man-*) Hochmut, Stolz.

अभिमुख (*mukha-*) zugewendet; °**म्** *Adv.* (*EK.*) nach —hin.

अभिलाष (*laṣ-*, bezw. *las-*, gr. λιλαίομαι) das Verlangen (nach etwas).

अभिषिक्त *s.* **सिच्**.

अभिहित *s.* **धा**.

अभेद (*bhēda-*, *bhid-*) nicht verschieden, identisch.

अभ्यन्तर (*antara-*) der innere, nächste; Angehöriger, Freund.

अमर (*mar-*) unsterblich; *m.* ein Gott.

अमल (*mala-*) fleckenlos, rein.

अमात्य (zu *amā-* 'daheim') Hausgenosse, Minister.

अमी, **अमू** *s.* **असौ**.

अमृत (*mar-*) unsterblich; *n.* Ambrosia.

अम्बरीष *männl. Name.*

अम्बुराशि (*ambu-* 'Wasser' [*ambhas-*, gr. ὄμβρος?] und

rāśi- ‘Haufe, Menge’) *m.* Meer.

अभ्भस् (gr. ἀφρός, lat. *imber*) *n.* Wasser. G.

अयम् dieser. G.

अयुत *m. n.* Myriade. G.

अयोध्या Name einer Stadt.

अरक्षितर् (*rakṣ-*) Nicht-Schützer.

अरण्य *n.* Wald.

अरि Feind.

अरिंदम (*dam-*) Feinde bändigend. G.

अर्क (*arc-*) Strahl, Sonne. G.

अर्च् strahlen; *C.* अर्चयामि strahlen machen, verehren; *P. Pt.* अर्चित. G.

अर्थ Geschäft; Ziel, Zweck; Sache; Besitz, Reichtum; *Acc. Loc.* wegen (*EK.*). G.

अर्थतः *Adv.* um eines Zweckes willen. G.

अर्थतृष्णा (*tṛṣṇā*) Geldgier, Habsucht.

अर्थदत्त *männl. Name.*

अर्थपति (*pati-*) Sachwalter, Richter.

अर्थय् (*artha-*) *Med.* sich etwas vornehmen; प्र sich erbitten, jem. bittend angehen; प्रार्थित *P. Pt.*

अर्थिन् (*artha-*) begehrend. G.

अर्ध halb; *n.* Hälfte. G.

अर्धचन्द्र (*candra-*) Halbmond; die zum Packen halbmondförmig gebogene Hand: °चन्द्रं दा jem. am Halse packen.

अर्ह् (gr. ἀλφάνω, ἀλφή) verpflichtet sein, müssen. G.

अलक्षित (*lakṣ-*) unbemerkt.

अलम् *Adv.* zur Genüge, gehörig; mit कृ schmücken; समलंकृ *dasselbe.* G.

अलिञ्जर großer Wassertopf.

अलीक (zu lat. *alius?*) unwahr, falsch.

अवकाश (*kāś-*) freier Platz; Gelegenheit zu.

अवश (*vaś-*) keinen eigenen Willen habend, invitus.

अवस्था (*sthā-*) *f.* Zustand.

अवाच्य (*vac-*) unaussprechbar.

अवाञ्च् (*ava* ‘weg, herab’) abwärts, nach unten gerichtet. G.

अविक्रेय (*krī-*) nicht verkäuflich.

अविघ्नित (*han-*) ungehindert.

अविरोध (*rudh-*) kein Wi-

derspruch mit, kein Nachteil für (*EK.*).

अव्यय (*i-*) unvergänglich, unveränderlich.

1. अश्, अश्नोति (Tiefstufe zu *naś-* 'erreichen', lat. *nanciscor*) erlangen; उप *dasselbe*. G.

2. अश्, अश्नाति essen, verzehren. G.

अशुभ (*śubha-*) unschön, schlecht.

अशेष (*śēṣa-*) ohne Rest, vollständig.

अश्रद्धेय (*śraddhēya-*) unglaublich.

अश्रु (zu gr. δάκρυ, got. *tagr?*) *n.* Träne. G.

अश्व (lat. *equus*, gr. ἵππος) Pferd. G.

अश्वकुटी (*kuṭi-*) Pferdestall.

अश्वमेध (*mēdhya-*) Roßopfer (ein sehr hohes und besonders verdienstliches Opfer).

अष्ट, अष्टौ (gr. ὀκτώ, lat. *octo*) acht. G.

अष्टभाग (*bhaj-*) der 8. Teil, Achtel. G.

1. अस्, अस्ति (gr. ἐσ-τί, lat. *es-t*, got. *is-t*) sein, da sein. G.

2. अस्, अस्यति (weg)werfen, schleudern, अस्त *P. Pt.*; निस् (निर्) hinauswerfen; विपर्यस्त herumstehend; समस्त verbunden; ganz, all. G.

असन्त् (1. *as-*, *sant-*) nicht seiend; schlecht.

असंदिग्ध (*dih-*) nicht zweifelhaft; °म् *Adv.* ohne Zweifel.

असाधु (*sādhu-*) nicht gut, schlecht.

असार (*sar-*) untauglich, wertlos.

असि (lat. *ensis*) *m.* Schwert.

असु (1. *as-?*) *m.* Lebenshauch, Leben.

असुर geistig, göttlich; *m.* der höchste Geist (*bes.* Varuṇa); böser Geist. G.

असौ jener. G.

अस्तमन (wohl mi. Ursprungs, aus *astam-ayana-* 'Heimgang', zu *asta-* [gr. νόστος?] 'Heimat' und *i-*) *n.* Sonnenuntergang.

अस्तमोह *s.* 2. अस् *u.* मोह.

अस्थूल (*sthūla-*) nicht grob, fein.

अस्मत् *u. ä. s.* अहम्.

अस्मिन्, अस्य *s.* अ (Pron.).

अहन् *und* अहः (अहर्) *n.* Tag. G.

अहम् ich. G.

अहरहः (*ahar-*) Tag für Tag, mit jedem Tag.

अहर्निशम् (*niś-*) *Adv.* Tag und Nacht. G.

अहह *Interj.* wehe!

अहिंसा (*hiṣ-*) das Nichtszuleidetun.

अहो *Interj.* ach. G.

आ (vielleicht in gr. ὠ-ρύομαι?) *Praep. mit Abl.* von—an; *mit Acc.* hin—zu. G.

आकर्णय् (*karṇa-*) das Ohr hinhalten, hinhorchen, hören.

आकाङ्क्षा (*kāṅkṣ-* 'begehren', vgl. ahd. *hungar*) Verlangen, Wunsch.

आकाश (*kāś-*) *m. n.* freier Raum, Luftraum.

आकुल verwirrt, bestürzt; erfüllt von.

आकुलित verwirrt von.

आकुली *mit* कर् verwirren.

आक्रन्द (*krand-* 'schreien', gr. κέλαδος) Geschrei.

आक्षेप (*kṣip-*) Hinweisung, Schmähung.

आख्या (*khyā-*) *f.* Benennung, Name; *EK.* —heissend. G.

आख्यान (*khyā-*) *n.* Erzählung, Legende.

आगमन (*gam-*) *n.* das Herankommen, Ankunft.

आज्य *n.* Opferschmalz.

आतुर (*tura-* 'wund', gr. τείρω τορεῖν, lat. *tero*) leidend, krank.

आत्मन् (ahd. *ātum*) *m.* Hauch; Seele; Selbst, *auch als Pronomen* (selbst, eigen) *gebraucht.* G.

आत्मनातृतीय (*tṛtīya-*) selbdritt. G.

आत्मीय (*ātman-*) eigen. G.

आदि (abulg. *jedinъ* 'eins') *m.* 1) Anfang. 2) *EK.* beginnend mit . . . G.

आदिक = आदि. G.

आदितः (*ādi-*) *Adv.* von Anfang an. G.

आदित्य Sohn der Aditi, Sonnengott, Sonne.

आद्य (*ādi-*) 1) am Anfang befindlich. 2) *EK. wie* आदि. G.

आनन्द (*nand-*) Wonne, Lust.

आप्, आप्नोति (lat. *apiscor, adipiscor*) erreichen, erlangen; अव, प्र, संप्र, सम् *dasselbe*; प्राप्त *P. Pt.* erlangt; angelangt, angekommen, संप्राप्त geraten (in), समाप्त beendigt, zu Ende geführt; *C.* प्र + आपयति einen zu jem. gelangen lassen, hinführen.

आपद् (eigtl. 'Zu-fall' zu *pad-*) *f.* Unglück.

आपः (vgl. Ἀσ-ωπ-ός, Ἰν-ωπ-ός) *f. Plur. tantum* Wasser. G.

आभरण (*bhar-*) *n.* Schmuck.

आमिष (*āma-* 'roh', gr. ὠμός) *n.* Fleisch. G.

आम्भस (*ambhas-*) aus Wasser bestehend, Wasser seiend. G.

आयत (*yam-*) lang.

आयुध (*yudh-*) *n.* Waffe.

आयुष् (gr. αἰεί, lat. *aevum*, got. *aiws*) *n.* Leben. G.

आरण्यक (*aranya-*) *n.* Waldbuch, *d. h.* derjenige Teil der Brāhmaṇalitteratur, der von den Waldeinsiedlern studiert wird. G.

आरब्ध *s.* रभ्.

आरोपित *s.* रुह्.

आर्त (*ā* + *ṛta-*, vgl. *ṛcchati*) *eigtl.* hineingeraten (*P. Pt.*); niedergeschlagen, bekümmert.

आर्द्र (*ard-* 'fließen', gr. ἄρδω) feucht, frisch, zart.

आर्य arisch, Arier; Ehrenmann.

आर्यजुष्ट (*juṣ-*) von Ehrenmännern geschätzt.

आलग्न *s.* लग्.

आलम्बन (*lamb-*) *n.* Stütze, Halt.

आलय (*li-*, s. *pralaya-*) *m. n.* Wohnung, Behausung.

आवयोः *s.* अहम्.

आवसथ (*vas-*) Nachtlager, Herberge. G.

आवाह (*vah-*) das Herbeiführen.

आशय (*śē-*) Sitz (des Gefühls); Gemüt.

आशा Raum, Himmelsgegend.

आशु (gr. ὠκύς, lat. *ōcior*) *Adj. u. Adv.* schnell. G.

आश्रम (*śram-*) Einsiedelei.

आश्रय (*śri-*) Stütze, Träger; Wohnsitz, Heimat.

आश्लेष (*śliṣ-*) Umschlingung, Umarmung.

आस्, आस्ते (gr. ἧσται) sitzen; सम् sich wo aufhalten, wohnen, *P. Pt.* समासीन. G.

आसक्त *s.* सञ्ज्.

आसन (*ās-*) *n.* das Sitzen.

आसन्न *s.* सद्.

आस्था (*sthā-*) *f.* Verlangen nach.

आस्थान (*sthā-*) *n.* Audienzsaal.

आस्य (*ās-* 'Mund', lat. *ōs*) *n.* Mund.

आस्वाद (*svād-*) das Kosten, der Genuß von etwas.

आह *defekt. Perf.* ich sprach; **प्राह** *dasselbe.* G.

आह्व (*hvā-*) Herausforderung, Kampf.

आहार (*har-*) das Herbeiholen, das Zusichnehmen von Nahrung; Nahrung.

1. **इ, एति** (gr. εἶμι, lat. *eo*) gehen; **अति** vorübergehen, *P. Pt.* **अतीत** vergangen, **व्यतीत** *dass.*; **अध्यापय्** (*C.*) studieren lassen, unterrichten; **अनु** nachgehen, folgen, *P. Pt.* **अन्वित** versehen mit, **समन्वित** begleitet von, erfüllt mit; **अन्तर्** dazwischen treten, *P. Pt.* **अन्तरित** getrennt; **अभि** herankommen, hinzugehen zu (*Acc.*); **अव** betrachten, erkennen, erfahren; **समव** erachten, halten für (*mit* **इव**); **आ** hingehen zu; **अभ्या** herankommen zu; **उद्** aufgehen (*von Gestirnen*), *P. Pt.* **उदित**; **उप** hingehen zu; **विपरि** fehlschlagen, *P. Pt.* **विपरीत** verkehrt. G.

2. **इ** *Pronominalstamm, s.* **अयम्**. G.

इङ्ग्, इङ्गति (°ते) sich bewegen. G.

इङ्ग (*ing-*) beweglich.

इच्छा (2. *iṣ-*) Wunsch.

इतः (s. Pron.-St. *i-*) *Adv.* von hier; daher; **इतश्चेतश्च** von hier und dort, hierhin und dorthin. G.

इति (Pron.-St. *i-*) *Adv.* so, *auf Gesprochenes und Gedachtes hinweisend*; **इत्यादि** (*ādi-*) so und so weiter sprechend, *wobei nur ein Teil des Gesprochenen angeführt wird.* G.

इत्थम् (Pron.-St. *i-*) *Adv.* so, auf diese Weise. G.

इदम् *s.* **अयम्**.

इदानीम् (eine nicht ganz klare Weiterbildung von *idā* 'jetzt', das selbst wohl zum Pron.-Stamm *i-* gehört, vgl. *ya-dā* u. ä.) *Adv.* jetzt. G.

इन्द्रजाल (*jāla-*) *n.* Indra's Netz; Blendwerk, Zauber; **इन्द्रजालवत्** *Adv.* wie Blendwerk.

इमाम्, इमे *u. ä. s.* **अयम्**.

इयन्त् (Pron.-St. *i-*) so groß, so lang. G.

इव (Pron.-St. *i-*) *Adv.* wie, gleichsam, wohl, eben. G.

1. **इष्, इषति** (vgl. gr. ἰαίνω = ai. *iṣanyāmi* 'ich treibe an') aussenden; aussprechen, verkünden als; **प्र** aussenden; **अनुप्रेषयति** *C.* hinsenden, *P. Pt.* **अनुप्रेषित**. G.

2. **इष्, इच्छति** (ahd. *eiscōn*)

wünschen; अनु suchen, forschen nach. G.

इह (Pron.-St. *i-*) *Adv.* hier. G.

ईक्ष्, ईक्षते (eigtl. redupl. Praes. der mit *s* erweiterten Wurzel *əqᵘ-/oqᵘ-* 'sehen', vgl. *akṣi-* 'Auge', lat. *oculus*, gr. ὄψομαι) sehen, erblicken; अव betrachten; berücksichtigen; उद् nach jem. ausschauen, erwarten; उत्प्र zu etwas hinschauen, an etwas denken; निस् betrachten, प्रति erwarten, वि betrachten, ansehen, erfahren; अभिवि ansehen, erblicken. G.

ईदृश्, ईदृश (s. Pron.-St. *i-* und *dṛś-*) so beschaffen, solch. G.

ईर्, ईर्ते (W. *ar-*, vgl. Aktiv *iyarti*, gr. ἰάλλω) in Bewegung setzen; *C.* ईरयति anregen; ausrufen, verkünden, offenbaren. G.

ईश्वर (*īś-* 'besitzen', got. *aigan*) Besitzer, Herrscher, Gebieter. G.

ईह्, ईहते nach etwas streben, begehren. G.

उक्त *s.* वच्. G.

उक्तवन्त् *s.* वच् G.

उक्तवाक्य (*vac-*) ein Wort gesprochen habend.

उक्ति (*vac-*) *f.* Ausspruch, Wort. G.

उच्, उच्यति (got. *bi-ūhts*) Gefallen finden an etwas, gewohnt sein; *P. Pt.* उचित, समुचित gewohnt, angemessen, geeignet.

उच्चैः (*Instr. Pl.* von *ucca-* 'hoch', d. i. *ud+ca-*) *Adv.* hoch; laut. G.

उच्छृङ्खल (*śṛṅkhalā* 'Kette, Fessel') entfesselt, zügellos.

उच्छ्रित (*ud* und *śri-*) erhaben, hoch. G.

उज्ज्वल (*jval-*) glänzend, strahlend.

उत (gr. -υτε in ἠύτε) *Adv.* und, auch; *in Doppelfragen* (oder) *zur Einführung des 2. Gliedes; verstärkt auch* उताहोस्वित्. G.

उत्तम (*ud-*) der höchste. G.

उत्सङ्ग (*saṅga-?*) Schoß.

उत्सर्ग (*sarj-*) das Loslassen, Aufgeben.

उत्सव (*su-* 'antreiben') Fest, Jubel.

उत्सुक unruhig, aufgeregt; verlangend nach.

उद्° (got. *ūt*) *mit Verben und Nomina* hinauf; hinaus, aus. G.

उदकान्त (*udan-*) Wassergrenze.

उदधि (*udan-*, *dhā-*) *m.* Wasserbehälter, Meer.

उदन् (gr. ὕδωρ, ὕδατος, got. *watō*) *n.* Wasser. G.

उदय (*i-*) Aufgang.

उदर्क Folge, Zukunft.

उदित *s.* **वद्**.

उद्ग्रीव (*grīvā*) mit aufgerichtetem Hals.

उद्धत (*ud+han-*) erregt; stolz, übermütig.

उद्धृत, उद्धृत्य *s.* **हर्**.

उद्यमभृत् (*udyama-* bezw. *yam-* und *bhar-*) sich anstrengend, tätig. G.

उद्यान (*yā-*) *n.* Lustgarten.

उद्रेक (*ric-*) Übermaß. G.

उद्वेग (*vij-* 'zittern', ahd. *wīhhan*) das Zittern, Unruhe.

उन्मत्त (*mad-*) berauscht, toll.

उन्माद (*mad-*) Raserei, Tollheit.

उन्मादकारिन् (*kar-*) Tollheit hervorrufend.

उप (ὑπό) *Praep.* hinzu; zu—hin; bei, auf. G.

उपकार (*kar-*) Dienst, Hilfe, Wohltat.

उपग्रह (*grah-*) das Ergreifen. G.

उपदेशक (*diś-*) Lehrer. G.

उपभोग (*bhuj-*) Genuß.

उपरत *s.* **रम्**.

उपरोध (*rudh-*) Hemmung, Störung.

उपवास (1. *vas-*) Fasten.

उपशमन (*śam-*) *n.* Beruhigung, Linderung.

उपशान्ति (*śam-*) *f.* Ruhe, Gemütsruhe. G.

उपाख्यान (*khyā-*) *n.* Erzählung.

उपाध्याय (*i-*) Lehrer.

उपाय (*i-*) Mittel, List, Art und Weise.

उभौ (Dual, gr. ἄμφω?) beide. G.

उर्वीभृत् (*urvī-* [= gr. εὐρεῖα] 'Erde' und *bhar-*) *m.* Berg.

उल्मुक *n.* Feuerbrand.

उष्ट्र Kamel.

ऊच्° *s.* **वच्**.

ऊर्णा (gr. οὖλος 'kraus', got. *wulla*) Wolle.

ऊर्ध्व (gr. ὀρθός, lat. *arduus*) aufrecht, erhoben.

ऊर्ध्वबाहु (*bāhu-*) mit erhobenem Arm.

ऊर्मि (ahd. *walm*, ab. *vlъna*) *m. f.* Welle, Woge. G.

ऊर्मिन् wogend.

ऋचीक *männl. Name.*

ऋत *n.* feste Ordnung; Wahrheit, Recht.

ऋते (lit. *ìrti* 'sich trennen'?) *c. Acc.* außer, ohne. G.

ऋषि *m.* Seher, Weiser. G.

एक (s. *ēna-*, *ēva-*) ein, allein. G.

एकता Einheit, Vereinigung.

एकदा *Adv.* mit einem Male, zu gleicher Zeit; einmál. G.

एकाकिन् (*ēka-*) alleinig, einsam.

एत *s.* **एष**.

एन *defekt. Pron.* er. G.

एव (zu gr. οἶος, vgl. ferner *ēna-*) *Adv.* so, eben, *besonders zur Hervorhebung des vorangehenden Wortes.* G.

एवम् (*ēva-*) *Adv.* so, auf diese Weise. G.

एष dieser. G.

ओघ Flut, Menge.

ओजस् (zu lat. *augeo*, got. *aukan*) *n.* Kraft, Stärke. G.

ओष्ठ (zu *āsya-* und lat. *ausculum*) Oberlippe, Lippe. G.

औपम्य (*upamā-* 'Vergleich', W. *mā-*) *n.* Ähnlichkeit, Analogie.

औशनस von Uśanas herrührend; *n.* das von U. verfasste Gesetzbuch.

क *Interrog.* wer? **को ऽपि**, **कश्चित्** irgend jemand; *s. auch* **किम्**. G.

ककुद्रुम Name eines Schakals.

कटक (ahd. *halda* 'Bergabhang') *m. n.* Armband (*auch* Bergabhang).

कटु (lit. *kartùs* 'bitter') scharf, beißend.

कण्टभुज् (*kaṇṭa-* 'Dorn' [mi., aus *kṛnt-* 'schneiden'] und *bhuj-*) *m.* Dornenesser, *d. i.* Kamel.

कण्ठ Hals.

कथम् (*ka-*) *Adv.* wie? **कथंचन** auf irgend eine Weise; **कथमपि** *dass.*; kaum. G.

कथय्, **°यति** (*kathā*) sagen, erzählen; *Pass.* heißen, gelten für; *P. Pt.* **कथित**. G.

कथा (*ka-*, eigtl. 'wie?') *f.* Erzählung. G.

कदाचित् (*ka-*, lit. *kadà*) *Adv.* einmal. G.

कनक (gr. κνηκός 'gelb') *n.* Gold.

कनिष्ठ (*kanyā*) *Superl.* der kleinste, jüngste. G.

कानीयांस् (s. vor.) *Compar.* kleiner, jünger. **G.**

कन्या (gr. καινός) Mädchen. **G.**

कपर्दक Otterköpfchen; kleine Muschel, die als Münze gebraucht wird.

कपि *m.* Affe. **G.**

कपिञ्जल *männl. Name.*

कम् begehren, lieben; *P. Pt.* **कान्त** Geliebter, *f.* Geliebte. **G.**

कमलनयन Lotusäugig.

कर्, **करोति** (lat. *creare*) machen, tun, *Pass.* **क्रियते**; *C.* **कारयति** machen lassen. — *Häufig sind Zusammensetzungen von* **कर्** *mit einem Adverbium oder Nomen.* **G.**

करुण kläglich.

कर्कट (gr. καρκίνος) Krebs. **G.**

कर्कश (gr. κάρκαρος· τραχύς) rauh, hart. **G.**

कर्ण Ohr. **G.**

कर्णता das Ohr-sein. **G.**

कर्णमूल (*mūla-*) *n.* Ohrwurzel.

कर्णिका (*karṇa-*) Ohrenschmuck.

कर्तर् (*kar-*) Täter. — *Das Wort dient auch zur Bildung des periphrast. Futurums von* **कर्**. **G.**

कर्तव्य (*kar-*) zu machen, zu tun. **G.**

कर्दम Schlamm, Schmutz.

कर्मन् (*kar-*) *n.* Handlung, Tat, Sache; Schicksal. **G.**

कर्मवशात् (*vaša-*) *Adv.* infolge des Willens des Schicksals.

कर्ष्, **कर्षति** (avest. *karša* 'Furche', gr. τέλσον) ziehen, schleppen; **प्र** herausziehen. **G.**

कल्, **कलयति** (gr. κέλομαι) antreiben; **आ** bei sich denken, annehmen, glauben. **G.**

कलत्र *n.* Ehefrau. **G.**

कलह (onomatopoet. ?) Streit, Zank.

कला Kunst.

कलि *m.* Zwietracht, Hader.

कलुष (*kāla-* 'schwarz', gr. κηλίς) beschmutzt, unrein, trübe. **G.**

कल्प्, **कल्पति** (lat. *corpus*, gr. πρέπω?) in richtiger Ordnung sein; **सम्** + *C.* **कल्पयति** im Sinne haben. **G.**

कल्प (*kalp-*) möglich, fähig; *EK.* ähnlich, gleich.

कल्पना (*kalp-*) Gebilde, Form. **G.**

कल्माष (zu *kaluša-?*) *n.* Fleck, Sünde.

कवि (gr. κοέω, θυοσκόος, got. *us-skaws* 'besonnen') *m.* Denker, Dichter. **G.**

कषाय zusammenziehend, scharf schmeckend.

कष्ट schlimm, böse.

कांस्य aus Messing.

काक Krähe.

कातर feig, mutlos.

कानन *n.* Wald.

कान्त *s.* **कम्.**

काम (*kam-*) Wunsch, Begehren; Sinnenlust; Liebe, Liebesgott; *Abl.* aus Lust, freiwillig; *Acc.* **कामम्** *Adv.* nach Wunsch, nach Herzenslust; jedenfalls, gewiß. **G.**

कामन्दकी *Name einer Stadt.*

कामरसिक (*kāma-*, *rasa-*) der Liebe fröhnend.

कामिन् (*kāma-*) liebend, verliebt. **G.**

कामुक (*kāma-*) verliebt; *m.* Liebhaber. **G.**

कारण (*kar-*) *n.* Handlung, Ursache.

कार्य (*kar-*) *n.* Geschäft, Angelegenheit, Sache.

काल Zeit; *Loc. auch* zur rechten Zeit.

कालिङ्ग *und* **°ङ्गक** Bewohner des Landes Kalinga.

काश्, काशते sichtbar sein. **G.**

काष्ठ *n.* Stück, Holz.

किंकर (*kim*, *kar-*) Diener, Sklave. **G.**

कितव Spieler; Betrüger, Schelm. **G.**

किम् (*ka-*) 1) warum? wozu? **किं बहुना** wozu vieler Worte? **किमिति** warum eigentlich? 2) *Fragewort,* (lat.) *num, an.* 3) **किं तु** aber, jedoch, sondern. **G.**

कियन्त् (*ka-*) wie groß? wie weit? **G.**

किल *Adv.* gewiß, fürwahr, allerdings, ja. **G.**

किल्बिष *n.* Unrecht, Beleidigung.

कीदृश् (*ka-* und *dr̥ś-*) qualis? **G.**

कीर्तन (*kīrtay-*) *n.* das Berichten.

कीर्तय्, °यति (*kīrti-*) erwähnen; **परि** überall laut verkünden, rühmen; *P. Pt.* **°कीर्तित.**

कीर्ति *f.* das Gedenken; Ruhm.

कु (Pron.-Stamm) *AK.* schlecht, gering. **G.**

कुक्कुर Hund.

कुक्षि *m.* Bauch; Seite, Flanke.

कुजन्मन् (*ku-*, *jan-*) *m.* ein Mann niedern Standes.

कुटि (zu *kaṭa-* 'Matte', gr. κάρταλος, got. *haúrds*) *f.* Hütte, Halle. G.

कुटुम्ब (zum vorigen?) *n.* Hausstand, Familie.

कुतः (*ku-*) *Adv.* woher? G.

कुत्र (*ku-*) *Adv.* wo? कुत्रचित् irgendwo. G.

कुमार Knabe, Sohn; Prinz.

कुम्भ (gr. κύμβος?) Topf. G.

कुम्भकार (*kar-*) Töpfer.

कुरङ्ग eine Antilopenart; Gazelle.

कुरु Kuru, der Ahnherr des gleichnamigen Geschlechtes.

कुल (gr. τέλος 'Schar') *n.* Herde; Geschlecht, Abstammung. G.

कुलीन (*kula-*) aus edlem, adligem Geschlecht.

कुश Gras; *besonders* heiliges, zu religiösen Zeremonien verwendetes Gras.

कुशल in guter Ordnung, tüchtig; °म् *Adv.* ordnungsgemäß, in rechter Weise.

कुशलिन् (*kuśala-*) gesund, wohl.

कुसुम *n.* Blume.

कूट *n.* Trug, List.

कूप (κύπη· τρώγλη, lat. *cūpa*) Grube, Höhle. G.

कृच्छ्र (zu *kṛpā*) schlimm, arg; *Abl.* mit Mühe. G.

कृत (*kar-*) gemacht; *n.* Tat, Werk, Handlung; *Loc.* wegen.

कृतकार्य (*kar-*) der seinen Zweck erreicht hat, zufrieden gestellt.

कृतकृत्य = *vor.*

कृतघ्न (*ghna-*) Wohltaten zu Nichts machend, undankbar.

कृतिन् (*kṛta-*) tätig, klug, erfahren, kundig. G.

कृपण (s. *kṛpā*) kläglich. G.

कृपा (*kṛp-* 'jammern', lat. *crepo*) Mitleid.

कृपालु (*kṛpā*) mitleidig. G.

कृषि (*karṣ-*) *f.* Ackerbau. G.

केयूर Armring.

केश Haupthaar.

केशव (*kēśa-*) langhaarig (*Beiname Viṣṇu's*).

कोटर *n.* Höhle (*besonders eines Baumes*).

कोटि *f.* Spitze; hohe Zahl (10 Millionen).

कोप (*kup-* 'aufwallen', lat. *cupio*) Aufregung, Zorn.

कोलाहल (onomatopoet. Wort) *m. n.* verworrenes Geschrei.

कौतुक *n.* Neugier.

कौतूहल *n.* Fest.

कौन्तेय *metronymischer Name.*

कौपीन *n.* die Schamteile. G.

कौमार (*kumāra-*) jugendlich.

क्रकच (wohl onomatopoet.) *m. n.* Säge.

क्रम्, क्रामति °ते schreiten; अति überschreiten, übertreffen; व्यति vorübergehen, verfließen, *P. Pt.* °क्रान्त; अप weggehen, davonlaufen; आ angreifen, überwältigen; समुप anheben, beginnen, sich anschicken; निस् (निष्°) hinausgehen, weggehen; प्र sich anschicken, beginnen. G.

क्रम (*kram-*) Schritt, Gang; *Abl.* allmählich.

क्रिया (*kar-*) Handlung, Ausführung, Tätigkeit.

क्री, क्रीणाति (gr. πρίασθαι) kaufen; उप ankaufen, वि verkaufen. G.

क्रीडा (*krīḍ-*) Spiel.

क्रुध्, क्रुध्यति zürnen; *P. Pt.* क्रुद्ध zornig. G.

क्रुश्, क्रोशति schreien, wehklagen. G.

क्रोध (*krudh-*) Zorn.

क्रोश (*kruś-*, gr. κραυγή?) Rufweite; bestimmtes Wegmaß.

क्व (*ku-*) *Adv.* wo? क्वचन, क्वचित्, क्वापि irgendwo. G.

क्षन्, क्षणोति (gr. κτίννυμι, κτείνω) verletzen; वि *dass.*, *P. Pt.* विक्षत. G.

क्षण Augenblick; *Acc.* für einen Augenblick; *Instr.* in einem Augenblick, sofort. G.

क्षमा (*kṣam-* 'dulden') Geduld.

क्षय (*kṣi-*) Schwund, Untergang, Verderben. G.

क्षयित *s.* क्षि.

क्षर्, क्षरति (gr. φθείρω) fließen, zerrinnen, schwinden. G.

क्षार (gr. ξηρός) ätzend, salzig schmeckend. G.

क्षि, क्षीयते (gr. φθίνω, φθίω) abnehmen, hinschwinden, zu grunde gehen; *P. Pt.* क्षीण geschwunden, geschwächt, heruntergekommen; परि° *dass.*, *C.* क्षययति vernichten, *P. Pt.* क्षयित. G.

क्षिति (*kṣi-* 'wohnen', gr. κτίσις) *f.* Wohnsitz; Erde, Erdboden. G.

क्षितितल (*tala-*) *n.* Erdboden.

क्षितिरस (*rasa-*) Saft der Erde.

क्षिप्, क्षिपति (lat. *dissipare?*) werfen, schleudern, *P. Pt.* **क्षिप्त**; **नि** hinwerfen; **प्र** hin-, hineinwerfen. G.

क्षीण *s.* **क्षि.**

क्षुद्र klein, gemein, böse.

क्षुध् *f.* Hunger.

क्षुधार्त (*ārta-*) vom Hunger gequält.

क्षुभ्, क्षोभते (got. *skiuban*, nhd. *schieben?*) schwanken, zittern; *C.* **क्षोभयति** erregen, erschüttern. G.

क्षेत्र (s. *kṣiti-*) *n.* Grundbesitz; Feld. G.

ख (*khan-* 'graben') *n.* Öffnung, Höhlung; Luft.

खग (*kha-* und *ga-*) Vogel; **°वत्** *Adv.* wie ein Vogel.

खण्ड Stück, Teil.

खण्डशः (*khaṇḍa-*) *Adv.* in Stücke. G.

खल Bösewicht.

खलु *Adv.* ja, freilich, allerdings, nun, nun aber. G.

खाद्, खादयति (gr. χνώδων?) zerbeißen, essen, fressen. G.

खिद्, खिदति niederdrükken; *P. Pt.* **खिन्न** niedergeschlagen, gequält, ermüdet. G.

ख्या, ख्याति *selten* (gr. σῆμα?) nennen; *P. Pt.* **ख्यात** genannt, berühmt; **आ** hersagen, erzählen, *P. Pt.* genannt. G.

ख्यायिन् (*khyā-*) kündend, dartuend.

°ग (*gam-*) *EK.* befindlich in. G.

गङ्गा Ganges.

गण (mi., zu gr. ἀγείρω, ἀγορά) Schar, Zahl. G.

गण्डस्थली (*gaṇḍa-* 'Wange', *sthalī* 'Erhebung') Wange.

गत *s.* **गम्.**

गतप्राण (*gata-*, *prāṇa-*) entseelt.

गतागत (*gam-*) *n.* (*Sing. u. Pl.*) das Gehen und Kommen.

गति (*gam-*) *f.* Gang, Weg; das Gelangen zu, Erreichen; Ausweg. G.

गद्, गदति (got. *qiþan*) hersagen, sprechen. G.

गदा Keule.

गन्तुकाम gehen wollend, *s. Gramm.* § 631. A.

गन्ध Geruch, Duft.

गन्धर्व (schwerlich mit κένταυρος identisch) Art Halbgott.

गम्, गच्छति (βαίνω, βάσκω, lat. *venio*, got. *qiman*) gehen (*auch im Medium*), *P. Pt.* गत; *C.* गमयति führen, *P. Pt.* गमित; अधि antreffen, auffinden; अनुगत sich richtend nach; अन्तर्गत hineingegangen; अपगत weggegangen; आ hinzu-, herbeigehen, herankommen; उपा herangehen, *P. Pt.* °गत geraten in (*Acc.*); निस् hinaus-, hinweggehen; परि durchwandern. G.

गमन (*gam-*) *n.* das Weggehen.

गमागम (*gam-*) das Gehen und Kommen.

गरल (*gar-* 'verschlingen', gr. βορά?) *n.* Gift.

गर्ज्, गर्जति *auch Med.* (ahd. *krahhōn*) brüllen, tosen.

गर्ह्, गर्हति (ahd. *klaga*) anklagen; विगर्हित getadelt. G.

गल्, गलति (ahd. *quellan*) herabträufeln; विगलित zerronnen, verschwunden. G.

गल (ahd. *chela*) Kehle, Hals. G.

गव (*gō-*) *EK.* Rind, Kuh. G.

गहन tief.

1. गा, जिगाति (gr. βῆ-ναι) kommen. G.

2. गा, गायति (got. *qainōn?*) singen; *P. Pt.* गीत. G.

गात्र (1. *gā-*) *n.* Glied. G.

गाथा (2. *gā-*) Gesang, Lied; *auch ein bestimmter Vers.* G.

गिरि (ab. *gora*) *m.* Berg. G.

गीत *s.* गा.

गुण (gr. γέρρον 'Rutengeflecht') *eigentl.* Schnur; Eigenschaft, Eigentümlichkeit; Vorzug, Reiz, Tugend. G.

गुणकलुष (*kaluṣa-*) *n.* Trübung, *d. h.* Zusammenfließen der Grundeigenschaften.

गुणवन्त् (*guṇa-*) tugendhaft. G.

गुप्त (*gup-* 'hüten', γύπη· χοίλωμα γῆς, mhd. *kobe*) versteckt, verborgen.

गुरु (βαρύς, got. *kaúrus*) schwer, ehrwürdig; *m.* Lehrer. G.

गुल्म Strauch, Busch.

गुह्, गूहति zudecken, verbergen. G.

गुह्य (*guh-*) *n.* Geheimnis.

गृह (got. *gards*) *m. n.* Haus, Wohnung. G.

गृहीत *s.* ग्रह्.

गेह (mi., = *gṛha-*) *n.* Haus, Wohnung. G.

गो (βοῦς, lat. *bōs*, d. *Kuh*) *m.* Rind, Stier, *f.* Kuh. G.

गोष्ठी (*gōṣṭha-* 'Kuhstall, Sammelplatz' = *gō* + *stha-*) Versammlung, Unterhaltung.

गौतम *Patronym.* von Gōtama stammend, *Beiname des Buddha.* G.

ग्रह्, गृह्णाति (ahd. *garba*, engl. *grab*) ergreifen, nehmen, bekommen; **अनु** *dass.*, *P. Pt.* **°गृहीत.** G.

ग्रह (*grah-*) das Festhalten. G.

ग्राम (zu *gaṇa-* und lat. *grē-x*) Dorf.

ग्राह (*grah-*) erfassend; *m.* Raubtier, Kobold.

ग्रीवा (gr. δέρη, ion. δείρη) Hals, Nacken.

घट Krug, Topf.

घटक (*ghaṭ-* 'sich bemühen') vollbringend, etwas zu stande bringend. G.

घनतामस (*ghana-* 'dunkel', *tamas-*) tiefdunkel.

घूर्ण्, घूर्णते schwanken. G.

घृत (*ghar-* 'beträufeln') *n.* Schmalzbutter.

घोर (got. *gaurs?*) schrecklich.

घ्नन्ति *s.* **हन्.**

°घ्न (*han-*) schlagend. G.

घ्रा, जिघ्रति (gr. ὀσ-φρήσομαι, lat. *fra-grā-re*) riechen. G.

च (gr. τε, lat. *que*) *Conj.* und, auch. G.

चकोर ein Vogel, der sich von Mondstrahlen nähren soll.

चक्र (κύκλος) Rad; Scheibe; Wurfscheibe, Discus (*insbes. des Viṣṇu*). G.

चक्षुष् (*cakṣ-* 'sehen', gr. τέκμαρ) *n.* Auge. G.

चटक Sperling.

चटुल zitternd; unbeständig. G.

चण्डरव *Name eines Schakals.*

चतुष्टय (*catur-* 4) *n.* Vierzahl. G.

चन्दनपुर *n. Name einer Stadt.*

चन्द्र (*cand-* 'leuchten', lat. *candeo*) 1) Mond. 2) *Name eines Königs.*

चन्द्रप्रभा *ein Frauenname.*

चन्द्रांशु (*candra-* und *ąśu-* 'Strahl') *m.* Mondstrahl.

चपल (*kamp-* 'zittern') beweglich, schwankend, unstet, leichtfertig. G.

चर्, चरति (gr. πέλομαι, lat. *colo*) sich regen, bewegen; ausüben, vollziehen; **समा** begehen, ausführen. G.

चरण (*car-*) *n.* Fuß. G.

चरित (*car-*) *n.* Lebenswandel, Benehmen; Taten.

चल्, चलति (= *car-*) in Bewegung geraten, gehen, weggehen; *P. Pt.* चलित. G.

चाणक्य *männl. Name (ein Lehrer der Lebensweisheit).*

चारुता (*cāru-*, lat. *carus*) Lieblichkeit. G.

1. चि, चिकेति wahrnehmen; नि: beschließen. G.

2. चि, चिनोति (gr. τίνω) sammeln, schichten. G.

चिकित्सता (*cit-*) ärztliche Behandlung, Therapie.

चित्, चेतति (ab. *cьtą* 'ich zähle, rechne') wahrnehmen, verstehen, denken; *D.* चिकित्सति ärztlich behandeln. G.

चित्त (*cit-*) bedacht auf; *n.* das Denken, Bewußtsein; Geist, Sinn, Herz.

चित्रकर्ण *Name*; °वत् *Adv.* wie C.

चित्ररथ *Name.*

चिन्त्, चिन्तयति (*cit-*) denken, an jem. denken (*Acc.*), *P. Pt.* चिन्तित; वि, सम् denken, überlegen. G.

चिन्ता (*cit-*) Gedanke. G.

चिन्तित (*cint-*) *n.* Gedanke.

चिर (lat. *quiē-s*, got. *hveila*) lang *von der Zeit*; चिरम् *Adv.* lange; चिरतर recht lang. G.

चिराय्, °यते (*cira-*) zögern, säumen. G.

चीर *n.* Streifen Bast oder Zeug; Lumpen.

चीरिणी *Name eines Flusses.*

चुद्, चोदति antreiben; *C.* प्रचोदयति *dass.*, *P. Pt.* प्रचोदित.

चुम्ब्, चुम्बति (onomatopoet.) küssen; परि *dass.* G.

चूर्णय्, °यति (*cūrṇa- n.* 'Staub', *carvati* 'er zermalmt') zerreiben, zermalmen. G.

चेत् (*ca* + *id*) *Conj.* (*nie am Anfang eines Satzes*) wenn; न चेत् wenn nicht. G.

चेतस् (*cit-*) *n.* Einsicht, Geist, Herz. G.

चेष्ट्, चेष्टति sich regen; वि *dass.* G.

चेष्टित (*ceṣṭ-*) *n.* Tun und Treiben, Verhalten.

चौर (*cur-* 'stehlen') Dieb, Räuber.

च्यु, च्यवते (gr. σεύω, ἔσσυτο) sich bewegen. G.

छत्त्र (*chad-*) *n.* Sonnenschirm (des Fürsten).

छद् verdecken, verhüllen; *P. Pt.* छन्न verborgen; प्र *dass.*; *C.* छादयति bedecken, verhüllen, verbergen; आ, प्र *dass.* G.

छलित (gr. σκολιός?) überlistet.

छाग Ziegenbock. G.

छागल = *vor.* G.

छाया (gr. σκοιός, σκιά, got. *skeinan*) Schatten; Schutz. G.

छिद्, छिनत्ति (gr. σχίζω, lat. *scindo*) abschneiden, spalten, abbeißen; *P. Pt.* छिन्न. G.

°ज (*jan-*) *EK.* entstanden aus, geboren von. G.

जगत् (*gam-*) beweglich; *n.* Erde, Welt.

जङ्गम (*gam-*) beweglich.

जटाधर (*jaṭā* 'Flechte' [s. *guṇa-*], *dhar-*) Flechtenträger, *d. i.* Büßer, Asket.

जटिल (zu *jaṭā*, s. vor.) verworren, erfüllt von.

जन्, जनयति (gr. γίγνομαι, γενέσθαι, lat. *gigno*, *genus*, *nāscor*, got. *kuni*) erzeugen, hervorbringen, *P. Pt.* जनित; जायते geboren werden, entstehen, *P. Pt.* जात; सम् *dass.*, zu etwas werden. G.

जन (*jan-*) Geschöpf; Mensch; Leute (*Sing. oder Plur.*); die im gegebenen Augenblick zunächststehende Person; einer aus dem großen Haufen (*diese beiden Bedeutungen sind VII, 5 im Wortspiel neben einander gebraucht*). G.

जनपद (*jana-*, *pada-*) Land, Reich.

जनार्दन *m. Beiname Viṣṇu's.*

जन्तु (*jan-*) *m.* Kind, Nachkomme; Mensch; Angehöriger. G.

जन्मन् (*jan-*) *n.* Geburt. G.

जम्बुक (*jambh-* 'schnappen', *jambha-* 'Zahn', gr. γόμφος?) Schakal.

जय (*ji-*) *EK.* siegend, erobernd; *m.* Sieg.

जयपराजय (*jaya-*, *para-*) *n.* Sieg oder Niederlage.

जर्, जीर्यति °ते (gr. γέρων, γῆρας) altern. G.

जरा (*jar-*) Alter. G.

जल (*gal-?*) *n.* Wasser.

जलार्णव (*arṇava-*'wogend', *m.* 'Flut', zu *ṛṇōmi* = gr. ὄρνυμι) Regenzeit; das Meer mit süßem Wasser.

जल्प्, जल्पति reden, schwatzen.

जहि s. हन्.

जाति (*jan-*) *f.* Geburt, Familie, Geschlecht.

जातिस्मर (*smar-*) sich einer früheren Geburt erinnernd.

जाने u. ä. s. ज्ञा.

जार Buhle. G.

जाल (zu *jaṭā?* s. *jaṭādhara-*) *n.* Netz, Schwinge.

जि, जयति durch Sieg gewinnen; siegen, besiegen; वि besiegen. G.

जिह्वा (lat. *lingua*, got. *tuggō??*) Zunge.

जिह्वालौल्य *n.* Gefräßigkeit.

जीर्य° s. जर्.

जीर्ण (*jar-*) alt, zerbrechlich. G.

जीव्, जीवति (lat. *vīvo*) leben. G.

जीव (*jīv-*, lat. *vivus*, gr. βίος, got. *qius*) lebendig; *n.* Leben. G.

जीवन (*jīv-*) *n.* Leben. G.

जीवित (*jīv-*) *n.* Leben. G.

जुष्, जुषति (gr. γεύομαι, lat. *gustus*, got. *kiusan*) befriedigt sein, Gefallen finden an; *P. Pt.* जुष्ट beliebt, wohlgefällig. G.

°ज्ञ (*jñā-*) *EK.* kundig, wissend. G.

ज्ञा, जानाति, जानीते (gr. γνῶναι, lat. *(g)nō-tus*) kennen, erkennen, wissen, verstehen; *C.* ज्ञापयति unterweisen; अनु verabschieden, *C.* sich von jem. verabschieden (*Acc.*); वि erkennen, wissen, *Pass.* zum Bewußtsein kommen. G.

ज्ञाति (gr. κασί-γνητος, lat. *nātio*, got. *knōþs*) *m.* (Bluts-) Verwandter. G.

ज्ञान (*jñā-*) *n.* Erkenntnis, Einsicht, Wissen. G.

ज्ञेय (*jñā-*) zu erkennen, zu wissen, zu beurteilen.

ज्येष्ठ (*jyā-*'Gewalt', gr. βία) der vorzüglichste, älteste. G.

ज्वल्, ज्वलति hell brennen, flammen, *P. Pt.* ज्वलित brennend; *I.* जाज्वल्यते heftig flammen; प्र aufflammen, in Flammen aufgehen. G.

ज्वाल (*jval-*) Flamme.

झ s. *Gramm.* § 195; ञ, ट, ठ.

डिण्डिम (*wohl onomatopoetisch*) Art Trommel.

ढ, ण.

त *Pronominalstamm* dieser, er; *im Vorderglied eines Kompositums* तत्. G.

तड् *gewöhnl. C.* ताडयति schlagen, treffen. G.

तडाग (mi., aus *taṭāka-* zu *taṭa-* 'Ufer') *n.* Teich, See. G.

तत् (*ta-*) *Adv.* da, darum, deshalb, nun. G.

ततः (*ta-*) *Adv.* hierauf. G.

तत्पर (*ta-*, *para-*) ganz damit beschäftigt, ganz erpicht auf.

तत्र (*ta-*) *Adv.* da, dort. G.

तथा (*ta-*) *Adv.* so, auf diese Weise; so auch, desgleichen, ferner. G.

तथाभूत (*bhū-*) so beschaffen, derartig, in solchem Zustand.

तथाविध (*vidhā* 'Teil, Art und Weise', zu *dhā-*) derartig, so beschaffen.

तथ्य (*tathā*) *Adj.* wahr.

तद् *s.* तत्.

तदा (*ta-*) *Adv.* damals, dann, da. G.

तन्, तनोति (gr. τανύω, τείνω, lat. *tendo*, got. *þanjan*) dehnen, spannen. G.

तनया Tochter.

तनु (gr. τανυ-, lat. *tenuis*, ahd. *dunni*) dünn, schmächtig; *f.* Körper, Leib (VII, 4 *Wortspiel mit beiden Bedeutungen*). G.

तप्, तप्यते, तप्यति (lat. *tepeo*) sich erhitzen; sich kasteien, büßen, *oft mit* तपः. G.

तपस् (*tap-*, lat. *tepor*) *n.* Kasteiung, Askese; चरति त° er kasteit sich. G.

तपस्य्, तपस्यति (*tapas-*) sich kasteien.

तपस्विन् (*tapas-*) asketisch, fromm.

तम्, ताम्यति (zu *tamas-?*) den Atem verlieren; stocken, starr werden. G.

तमस् (ahd. *demar*, lat. *tenebrae*) *n.* Finsternis. G.

तमाल *Name eines best. Baumes.*

तृ, तरति, तिरति (gr. τορός = ai. *tāra-*) hinübergehen; sich retten (vor jem. *Acc.*); अव herabsteigen, *P. Pt.* °तीर्ण geworden zu etw.; *C.* °तारयति herunterholen. G.

तरंग Welle, Woge.

तरु *m.* Baum.

तरुण, °ई (gr. τέρυς, τέρην) jung, zart; *f.* junges Weib. G.

तरुणाय्, °यते (*taruṇa-*) jung, frisch bleiben. G.

तृप्, तृप्यति (gr. τέρπω) befriedigt werden; *P. Pt.*

तृप्त befriedigt, erfreut; *C.* तर्पयति befriedigen, *P. Pt.* तर्पित. G.

तल (nhd. *diele*, ab. *tьlo* ‘Boden’) *m. n.* der untere Teil, Fuß, Boden.

तल्प *m. n.* Lager, Bett.

तस्कर Räuber, Dieb.

तस्मात् (*ta-*) *Adv.* daher, deshalb. G.

तात् (*ta-*) *Adv.* so, darum.

तात (gr. τάτα, lat. *tata*) Vater; *Voc.* mein Lieber.

तादृश् (*ta-* und *dṛś-*) ein solcher. G.

ताप (*tap-*) Glut, Qual.

तापस (*tapas-*) Büßer.

तामस (*tamas-*) finster, dunkel.

ताम्बूल *n.* Betel.

ताम्र (zu *tamas-?*) *Adj.* aus Kupfer.

ताम्रलिप्ती *Name einer Stadt.*

तार (*tar-*) überall durchdringend; laut tönend. G.

तारक (*tāra-*) *n.* Augenstern, Auge.

तावन्त् (gr. τέως) so groß; तावत् *Adv.* (*in Korrelation mit* यावत्) so lange (— als, während); inzwischen. G.

तिक्त (*tij-* ‘scharf sein’, gr. στίζω, lat. *instīgare*, got. *stiks*) bitter, scharf.

तिरः (*tar-*) *Adv. u. Praep.* durch, quer, abseits; *mit* कर् beseitigen. G.

तिरश्च् *s.* तिर्यञ्च्.

तिरस्कार (*tiraḥ*) Schmähung, Mißachtung.

तिर्यञ्च् (*tiraḥ*) in die Quere, Breite gerichtet; *m. n.* das in wagerechter Stellung gehende Tier. G.

तिलोत्तमा *weibl. Name.*

तीक्ष्ण (s. *tikta-*) scharf, spitzig.

तीक्ष्णदंष्ट्र *männl. Name.*

तीर (*tar-*) *n.* Ufer, Gestade.

तीव्र streng, heftig, stark.

तु (gr. σύ, lat. *tu*, got. *þu*) *Conj.* aber; किं तु jedoch, dennoch. G.

तुभ्यम् *s.* त्वम्.

तुल्य (*tul-*, *tulā* ‘Wage’, gr. τάλαντον, τλῆναι, lat. *tollo*, got. *þulan*) entsprechend, gleich (*mit Instr.*) G.

तुष्, तुष्यति sich zufrieden geben; *P. Pt.* तुष्ट zufrieden, erfreut; *C.* तोषयति befriedigen; *P. Pt.* तोषित befriedigt, erfreut; परि sich freuen, Gefallen finden. G.

तुहिन kalt; *n.* Schnee.

तूर्ण *s.* **त्वर्**.

तूष्णीम् (*tuṣ-?*) *Adv.* stille, schweigend. **G.**

तृण (got. *þaúrnus*) *n.* Gras, Stroh.

तृतीय (gr. τρίτ-ος, lat. *tertius*) der dritte. **G.**

तृप्त *s.* **तर्प्**.

तृप्ति (*tarp-*) *f.* Sättigung. **G.**

तृष्णा (*tarṣ-* 'dürsten', gr. τέρσομαι, lat. *torreo*, got. *þaúrstei*) Durst, Gier, Begierde. **G.**

तेजस् (s. *tikta-*) *n.* Schärfe; Glanz, Hoheit, Würde. **G.**

तैल (*tila-* 'Sesam') *n.* Sesamöl, Öl überhaupt.

तोय *n.* Wasser.

त्यज्, **त्यजति** (gr. σέβομαι, σοβέω) verlassen, im Stich lassen, aufgeben, meiden; *P. Pt.* **त्यक्त**; *C.* **त्याजयति** jem. veranlassen, etwas aufzugeben; **परि**, **सम्** verlassen, aufgeben. **G.**

त्रय (*tri-* 'drei') dreifach; *n.* Dreizahl. **G.**

त्रस्, **त्रसति** (gr. τρέω, lat. *terreo*) erzittern, erschrecken; *P. Pt.* **संत्रस्त** erschrocken. **G.**

त्रस (*tras-*) beweglich.

त्रा, **त्रायते** (*tar-*, lat. *intrā-re*) behüten, schützen; **परि** retten, helfen, **सम्** (**सं-त्रा**) beschützen. **G.**

त्राण (*trā-*) *n.* Schutz, Schutzmittel.

त्रातर् (*trā-*) *m.* Beschützer.

त्रास (*tras-*) Schreck, Furcht.

त्रुट्, **त्रुटति** zerbrechen; *C.* **त्रोटयति** zerbrechen, sprengen.

त्रैलोक्य (*lōka-*) *n.* die drei Welten.

त्व, **त्वम्** *Pron. der 2. Pers.* du; *AK.* **त्वत्**, **त्वद्**. **G.**

त्वर्, **त्वरते** (ahd. *dweran* 'drehen') eilen, schnell bei der Hand sein; *P. Pt.* **त्वरित** *und* **तूर्ण** eilend, schnell.

त्वर *m. und* **त्वरा** *f.* (*tvar-*) Eile, Hast; *Instr.* **त्वरया** eilig, in Eile.

त्वरित *s.* **त्वर्**.

द.

दंश्, **दशति** (gr. δάκνω, got. *tahjan*) beißen. **G.**

दंश (*daṃś-*) beißend; *m.* Bremse (*Insekt*). **G.**

दंष्ट्रा (*daṃś-*) Zahn. **G.**

दग्ध *s.* **दह्**.

दण्ड (gr. δένδρον) Stock. **G.**

दण्डपाश (*daṇḍa-*, *pāśa-*)

Du. (*m.*) Stab und Strick (*Attribute Viṣṇu's*).

दण्डय्, °यति (*daṇḍa-*) züchtigen, strafen; *mit Acc. der Person und der Sache* einen mit Verlust von etwas strafen. G.

दत्त *s.* दा.

दत्तदृष्टि (*dṛṣṭi-*) den Blick auf etwas gerichtet, hinschauend.

दधि, दधन् *n.* saure Milch. G.

दन्त (gr. ὀδούς, lat. *dens*) Zahn. G.

दंपति (*dam-* 'Haus' zu gr. δῶ, vgl. δεσπότης) *m.* Hausherr; *Du.* Mann und Frau. G.

दय्, दयति (gr. δαίομαι) teilen; Anteil nehmen; *P. Pt.* दयित geliebt; *m.* der Geliebte, *f.* die Geliebte. G.

दया (*day-*) Teilnahme, Mitleid; दयां कर् Mitleid haben mit (*Loc.*).

दर्, दृणाति (gr. δέρω, got. *tairan*) bersten, zerreißen; *C.* विदारयति aufreißen. G.

दर्श् *im Praesens nicht gebräuchlich* (wofür *paś-*), *Pf.* ददर्श (gr. δέρκομαι, got. *ga-tarhjan*) sehen, erblicken; *Pass.* दृश्यते gesehen werden, zum Vorschein kommen; *P. Pt.* दृष्ट gesehen; *C.* दर्शयति zeigen; सम् erblicken. G.

दल्, दलति (*dar-?*) bersten, platzen.

दश (gr. δέκα, lat. *decem*) zehn. G.

दशन (*daś-*) Zahn. G.

दह्, दहति (lit. *degù* 'ich brenne', gr. τέφρα) verbrennen; *Pass.* दह्यते verbrannt werden, in Flammen stehen; *P. Pt.* दग्ध verbrannt, brennend. G.

दहन (*dah-*) *n.* das Verbrennen, Feuer.

दा, ददाति (gr. δί-δω-σι, δῶρον, lat. *dō-num*, *da-re*) geben, schenken, hingeben; *P. Pt.* दत्त gegeben *u. s. w.*; आ in Empfang nehmen, in Besitz nehmen, mitnehmen; प्र übergeben, gewähren. G.

दान (*dā-*, = lat. *dōnum*) *n.* das Geben, Gabe. G.

दार *m.*(!) Eheweib, Gattin.

दारिद्र्य (*daridra-* 'arm', *daridrā-* 'umherschweifen', s. *drā-*) *n.* Armut.

दारुण (zu *dāru-* 'Holz' = gr. δόρυ) hart, streng. G.

दासत्व (*dāsa-* 'Nicht-Arier, Sklave') *n.* Sklaverei.

दाह (*dah-*) Verbrennung, Brand. G.

दाहार्ति (*ārti-*) *f.* Schmerz des Verbrennens.

दिन (ab. *dьnь-* 'Tag', lat. *[nun]-dinae*, got. *[sin]-teins*) *n.* Tag. G.

दिव (*dyāus*) *n.* Himmel.

दिवस (*dyāu-*) Tag. G.

दिव्य (*dyāu-*, gr. δῖος) himmlisch, göttlich. G.

1. **दिश्**, **दिशति** (gr. δείκνυμι, lat. *dico*, got. *teihan*) zeigen; befehlen; *P. Pt.* **दिष्ट**; **आ**, **समा** befehlen; **उप** hinweisen, anraten. G.

2. **दिश्** (s. vor.) *f.* Richtung, Gegend, Himmelsgegend. G.

दिष्ट *s.* **दिश्**.

दिष्टि (*diś-*) *f.* Anweisung; glückliche Fügung, *nur im Instrum.:* Glück auf! dem Himmel sei Dank! G.

दिह्, **देग्धि** (lat. *fingo*, got. *deigan*) bestreichen; *P. Pt.* **संदिग्ध** zweifelhaft. G.

दीक्षा Weihe, Feier.

दीन schwach, elend, kläglich, traurig.

दीप्, **दीप्यते** brennen, glänzen. G.

दीप (*dīp-*) Lampe. G.

दीपक = *vor.*

दीप्ति (*dīp-*) *f.* Glanz. G.

दीर्घ (gr. δολιχός) lang. G.

दीर्घायुष् (*āyuṣ-*) langlebig. G.

दुः, **दुस्** (gr. δυσ-) *Praefix vor Substantiven und Adjektiven* übel, schlecht. G.

दुःख *n.* Schmerz, Ungemach. G.

दुःखित (*duḥkha-*) betrübt, elend, unglücklich.

दुर्गम (*gam-*) schwer zu betreten; *m. n.* schwer zugänglicher Ort oder Weg.

दुर्जन (*jan-*) böse.

दुर्नय (*nī-*) schlechtes Betragen, Unmoral.

दुर्बल (*bala-*) kraftlos, schwach. G.

दुर्मद (*mad-*) falscher Stolz, Dünkel.

दुश्चरित (*carita-*) sich schlecht benehmend.

दुष्, **दूषयति** (gr. δεύομαι 'ich entbehre') verderben, überwältigen. G.

दुष्कर (*kar-*) schwer auszuführen.

दुष्ट (*duṣ-*) böse, schlecht.

दुस् *s.* **दुः**

दुःसह (*sah-*) unerträglich.

दुहितर् (gr. θυγάτηρ, got. *daúhtar*) *f.* Tochter. G.

दूर (zu gr. δεύ-τερος?) fern, weit; *Abl.* von weitem;

Instr. fern, aus der Ferne, *verstärkt* दूरतरेण. G.

दूरग (-*ga*-) entfernt.

दूरतः (*dūra*-) *Adv.* von weitem. G.

दूरस्थ (*stha*-) in der Ferne seiend, entfernt.

दूष् *s.* दुष्.

दृढ (*dṛh*- 'festmachen', gr. δράσσομαι) fest, stark, heftig. G.

दृश् (*darś*-) *f.* das Sehen, Anblicken; Auge; दृशं कर् (*mit Acc.*) die Augen auf, nach etwas richten. G.

दृषद् (gr. δειράς) *f.* Felsen, großer Stein. G.

दृष्टि (*darś*-) *f.* das Sehen; Gesicht, Auge. G.

दृष्टिपात (*pāta*-) Blick.

देव (lat. *divus*, ahd. *Zio*) Gott; Fürst, König (*bes. in der Anrede*). G.

देवता (*dēva*-) Gottheit. G.

देवशर्मन् *männl. Name.*

देवालय (*ālaya*-) Götterwohnung, Tempel.

देवी (*dēva*-) Göttin. G.

देवीकोट *Name einer Stadt.*

देश (*diś*-) Land, Gegend, Ort, Platz. G.

देह (*dih*-, gr. τεῖχος, got. *daigs*) *m. n.* Körper. G.

दैव (*dēva*-) *n.* göttliche Fügung; दैवतः durch göttliche Fügung. G.

दैवयोगतः (*yōga*-) = *vor.*

दोला Schaukel, Sänfte. G.

दोलाय्, °यते (*dōlā*) wanken, schwanken. G.

दोष (s. *duṣṭa*-) Fehler, Schaden; Schuld, Sünde.

दौर्गत्य (*dur*-, *gam*-) *n.* Not, Elend.

द्यूत (*dīvyati* 'er würfelt') *n.* Würfelspiel. G.

द्यो, द्यौ (gr. Ζεύς, lat. *Jov-em, dies*) *m.f.* Himmel. G.

द्रष्टव्य (*darś*-) zu sehen, videndus.

द्रा, द्राति (gr. διδράσκω, ἔδραν) laufen. G.

द्राक् *Adv.* eilig, rasch. G.

द्रोहिन् (*druh*- 'schädigen', ahd. *triogan*) schädigend. G.

द्व (gr. δύο, lat. *duo*) zwei. G.

द्वंद्व (*dva*-) *n.* Paar; Dualismus, Streit. G.

द्वार (zu gr. θύρα, lat. *fores*, got. *daúr?*) *n.* Tor, Tür; *Instr.* vermittelst, durch. G.

द्वारपालकत्व (*pālaka*-) *n.* Amt des Türhüters.

द्विज (*jan*-) ein zweimal geborener, *d. i.* ein Brahmane.

द्विजन्मन् = *vor.*

द्विष्, द्वेष्टि (vgl. gr. δειλός) hassen. G.

द्वीप (*dvi-* und **ip-* zu *āpaḥ*) *n.* Insel.

द्वीपिन् *m.* Panther.

धन *n.* Lohn, Gewinn; Geld, Besitz, Reichtum.

धनद (*dā-*) Reichtum, Schätze spendend.

धनदत्त *männl. Name.*

धनुष्मत्ता (*dhanuṣ-* 'Bogen') Geschicklichkeit im Bogenschießen. G.

धन्य (*dhana-*) schätzereich; glücklich.

धन्वन्तरि *m. Name eines göttlichen Wesens, des Götterarztes.*

धर्, धारयति halten, festhalten, tragen, sich einer Sache bedienen (*Acc.*); *P. Pt.* **धृत**; *Pass.* **धार्यते**; **अव** vernehmen, begreifen. G.

°**धर** (*dhar-*) *EK.* haltend, tragend.

धरणि (*dhar-*) *f.* Erde.

धरणिधर (s. vor.) die Erde erhaltend, *Beiname Viṣṇu's.*

धरित्री (*dhar-*) die Erde. G.

धर्म (*dhar-*) Satzung, Gesetz; Recht, Gerechtigkeit; Pflicht. G.

धर्मदत्त *männl. Name.*

धर्मराज (*rājan-*) *m.* gerechter Fürst, *Beiname Yama's.*

धर्मवादिन् (*vad-*) Tugend lehrend.

धर्मविद् (*vid-*) das Recht kennend, mit dem Gesetz vertraut. G.

धर्मोपदेशना (*upa-diś-*) die Unterweisung im Gesetz.

धर्ष्, धृष्णोति (gr. θρασύς, θάρσος, got. *ga-daúrsan*) dreist sein, wagen. G.

धर्षणा (*dharṣ-*) Beleidigung.

धा, दधाति (gr. τί-θη-σι, lat. *fē-ci*) setzen, festsetzen, zuteilen, hingeben; **अभि** mitteilen, sprechen, anreden, *P.Pt.* **अभिहित**; **आ** hinstellen, hinlegen; **नि** niederlegen; **संनिहित** in der Nähe befindlich; **वि** machen zu; zurechtmachen, anlegen; zuteilen, gewähren; bestimmen. G.

धातर् (*dhā-*) *m.* Schöpfer. G.

धान्य (*dhānāḥ* [Pl.] 'Getreidekörner', lit. *dúna* 'Brot') *n.* Getreide, Korn.

धाव्, धावति °**ते** (gr. θέω) rennen, laufen; **परि** herumlaufen. G.

धिक् *Interj.* wehe über (*mit Acc.*). G.

धीमन्त् (*dhī-* 'Gedanke') weise, verständig. G.

धीर (s. vor.) verständig, klug, weise. G.

धीवर Fischer.

धू, धूनोति (gr. θύνω) schütteln; **वि** abschütteln, entfernen, beseitigen. G.

धूर्त *dhvar-, dhūrv-* 'durch Täuschung zu Fall bringen') schlau; *m.* Betrüger. G.

ध्या, ध्यायति (vgl. *dhī-mant-*) im Sinne haben, denken an, überlegen. G.

ध्येय (*dhyā-*) etwas woran gedacht werden muß.

न (lat. *nĕ-*, got. *ni*) nicht. G.

नकुल *Name eines Mitgliedes des mythischen Paṇḍugeschlechtes, zu welchem auch Kṛṣṇa gehörte.*

नक्तम् (gr. νύκτ-α, lat. *noct-em*) *Adv.* bei Nacht. G.

नगर *n.* Stadt. G.

नगरवासिन् (*vas-*) in der Stadt wohnend.

नगरी (*nagara-*) Stadt. G.

नट (mi., zu *nart-*) Schauspieler.

नदी Fluß. G.

नदीतट (*taṭa-*, s. *taḍāga-*) Flußufer.

नदीतीर (*tīra-*) *n.* Flußufer.

ननु (*na, nu*) *Fragepartikel* (lat.) nonne. G.

नन्द्, नन्दति sich freuen; **अभि** freudig begrüßen. G.

नन्दन (*nand-*) *eigtl.* erfreuend; *EK.* Sohn, Nachkomme.

नम्, नमति sich beugen, sich neigen; *C.* **नमयति** neigen; **उद्** *C.* (**उन्नमयति**) aufheben, erheben; **प्र** sich vor jem. (*Acc.*) beugen, verbeugen. G.

नमस् (*nam-*) *n.* Verbeugung, Verehrung. G.

नम्र (*nam-*) sich neigend.

नय (*nī-*) Handlungsweise, Lebensklugheit.

नयन (*nī-*) *n.* Auge.

नर् (gr. ἀνήρ, lat. *Nero*) Mann. G.

नर (*nar-*) Mann. G.

नरक (zu gr. νέρτερος?) *m. n.* Unterwelt, Hölle.

नरपति (*pati-*) *m.* Fürst, König.

नरशार्दूल s. **शार्दूल**.

नराधिप (*nara-, adhipa-*) Fürst, König.

नरेन्द्र (*nara-,indra-*) Fürst, König.

नरेश्वर (*nara-, īśvara-*) Fürst, König.

नर्त्, नृत्यति °ते tanzen. G.

नव (gr. νεός, lat. *novus*) jung, frisch. G.

नववधू (*vadhū-*) die Neuvermählte.

नश्, नश्यति (gr. νέκυς, lat. *necare*, got. *naus*) verloren gehen, umkommen; **प्र** *dass.*, *P. Pt.* **प्रनष्ट** verschwunden; **वि** zu grunde gehen, umkommen. G.

नहि (*hi-*) *Adv.* gewiß nicht.

नाथ (*nāth-* 'Hilfe suchen', got. *niþan*, ahd. *gināda*) Beschützer.

नाथवन्त् (*nātha-*) einen Beschützer habend. G.

नाना (Pron.-St. **na-?*) *Adv.* auf verschiedene Weise. G.

नानाविध (*vidhā*) verschiedenartig, mannigfaltig.

नामन् (gr. ὄνομα, lat. *nōmen*, got. *namō*) *n.* Name; *Acc.* **नाम** mit Namen; *Adv.* gewiß, ja; *Instr.* **नाम्ना** mit Namen. G.

नारी (*nar-*) Weib. G.

नाल *n.* (Lotus-)Stengel.

नाश (*naś-*) Verlust, das Verschwinden, Untergang, Tod; **नाशम् अभ्येति** es geht unter, verschwindet.

नासा (lat. *nares*, ahd. *nasa*) Nase.

नासिका (*nāsā*) Nase.

नि° (ahd. *nidar* 'nieder') *Praep. in Zusammensetzungen* nieder, hinunter, hinein. G.

निग्रह (*grah-*) Ergreifung; Bestrafung.

निज (mi., aus *nitya-*) eigen. G.

नितम्बिन् (*nitamba-* 'Hüfte') mit schönen Hüften versehen; *f.* **°नी** Weib mit —.

नित्य (zu *ni-*) eigen, stetig; **नित्यम्** *Adv.* stets, immer. G.

नित्यशः (*nitya-*) *Adv.* beständig, stets. G.

निदेश (*diś-*) Befehl.

निद्रा (*drā-* 'schlafen', lat. *dormio*, gr. δαρθάνω) *f.* Schlaf. G.

निबन्धन (*bandh-*) *n.* das Anbinden; Ursache; *EK.* gebunden an; abhängig von.

निभृत (*bhar-*) geheim, versteckt; **°म्** *Adv.* im Geheimen, unbemerkt.

नियम (*yam-*) Beschränkung, Gebot.

निरपराध (*niḥ*, *rādh*- 'fertig machen', got. *redan*) unschuldig.

निरामय (*āmaya*- 'Krankheit', *am-ī-ti* 'er bedrängt') vollkommen, unfehlbar.

निरार्थकम् (*artha*-) *Adv.* ohne Zweck.

निराशित्व (*āśā*, *s. Gramm.* § 334 *Anm. 2*) *n.* Hoffnungslosigkeit.

निर्घृण (*ghṛṇā* 'Mitleid', zu lat. *fornax*, gr. θερμός) grausam.

निर्जीव (*jīva*-) leblos.

निर्णय (*nī*-) Entscheidung, Urteil. G.

निर्भय (*bhaya*-) furchtlos, ohne Furcht.

निर्मल (*mala*-) fleckenlos, ungetrübt.

निर्मित *s.* **मा**.

निवासिन् (*vas*-) wohnend.

निवृत्त *s.* **वर्त्**.

निः *Praep. u. Adv. in Zusammensetzungen* hinaus, aus, ohne. G.

निश् *f.* Nacht. G.

निशा (*niś*-) Nacht. G.

निशीथ (zu *śē*-?) Mitternacht, Nacht.

निश्चय (1. *ci*-) feste Meinung, Gewißheit, Entscheidung. G.

निश्चेष्ट (*cēṣṭ*-) regungslos.

निःशङ्क (*śanka*-) frei von Besorgnis; **°म्** *Adv.* unbegrenzt; ohne Furcht.

निष्करुण (*karuṇa*-) mitleidlos, grausam.

निष्कारण (*kāraṇa*-) keinen Grund habend; **°म्** ohne Grund.

निष्क्रमण (*kram*-) *n.* das Hinausgehen. G.

निष्ठुर rauh, hart, roh.

निसर्ग (*sarj*-) angeborenes Wesen, Natur.

निस्त्रिंश grausam.

निःसंज्ञ (*jñā*-) bewußtlos.

निःसाध्वस nicht ängstlich, unverzagt.

नी, **नयति** leiten, führen; wegführen; tragen; hinbringen, verbringen; *Med.* mit sich führen, wegführen; *P. Pt.* **नीत**; **अनु** versöhnen; **आ** hinführen, herbeiführen, holen (*auch Med.*); **उपा** herbei-, heranführen. G.

नील blau.

नीलवर्ण (*varṇa*-) blaufarbig.

नीली (*nīla*-) Indigo.

नीलीरस (*rasa*-) flüssiger Indigo.

नीलीवर्ण (*varṇa*-) indigofarben.

नु (gr. νύ, lat. *nunc*, got. *nŭ*) nun. G.

नूनम् (vgl. vor. und gr. νῦν) *Adv.* jetzt, gewiß, sicherlich. G.

नृप (*nar-*, *pa-*) König. G.

नृपति (*nar-*, *pati-*) *m.* König.

नृपात्मज (*nṛpa-*, *ātman-* und *ja-*) Königssohn, Prinz; Fürst.

नृशंस den Menschen schädigend, boshaft.

नेत्र (*nī-*) *n.* Auge.

नौ (gr. ναῦς, lat. *navis*) *f.* Schiff. G.

नौका (*nāu-*) kleines Schiff.

नौबन्धन *n. Name des höchsten Berges des Himālaya.*

नौस्थ (*stha-*) im Schiffe befindlich. G.

न्यञ्च् (*ni-*) nach unten gerichtet; न्यक् *Adv. mit* कर् erniedrigen, mißachten. G.

न्याय (*ni-* und *āya-* zu *i-*) Regel, Grundsatz.

°प (2.*pā-*) *EK.* schützend. G.

पक्क (*pac-*) gekocht; reif. G.

पक्ष Flügel; Seite; der eine von zwei Fällen; Ansicht, Meinung (*besonders wenn zwei Ansichten sich gegenüberstehen*); *Loc.* पक्षे *EK.* in Bezug auf.

पक्षपात (*pāta-*) Parteinahme, Parteilichkeit.

पच्, पचति (gr. πέσσω, lat. *coquo*) kochen. G.

पञ्च (gr. πέντε, lat. *quinque*) fünf. G.

पञ्चत्व (*pañca-*) *n.* die fünf Elemente, die Auflösung in die fünf Elemente, *d. i.* der Tod; पञ्चत्वं गच्छति = sterben.

पञ्जर (gr. παγίς, πήγνυμι, lat. *pango*) *n.* Käfig.

पट gewebtes Zeug, Gewand.

पण (lit. *pel̃nas* 'Lohn') Spiel, Wette um etwas. G.

पण्डित Gelehrter, Lehrer.

पत्, पतति (gr. πέτομαι, πίπτω, lat. *peto*) fliegen; herabstürzen, fallen; *P. Pt.* पतित; *C.* पातयति fallen machen, jem. zu etwas (*Loc.*) verleiten; नि niederfallen, hineinfallen. G.

पतन (*pat-*) *n.* Sturz, Fall.

पति (gr. πόσις, lat. *potis*) *m.* Besitzer, Herr; Gatte. G.

पत्नी (*pati-*, gr. πότνια) Ehefrau. G.

पथ्, पथि, पन्थान् (gr. πόντος, πάτος, lat. *pons*) *m.* Pfad, Weg. **G.**

पथिक (*path-*) Wanderer.

पद्, पद्यते (s. *pada-*) zu Fall kommen; sich wenden zu; *P. Pt.* **पन्न**; *C.* **पादयति** zu Fall bringen; **व्या** zu grunde gehen, *C.* vernichten, töten; **उद्** hervorgehen aus, entstehen, sich zeigen; **प्र** kommen zu, sich flüchten zu; **संप्रति** gelangen zu, *C.* etwas jem. zukommen lassen; **वि** zu grund gehen; **सम्** zu stande kommen, zu teil werden, entstehen. **G.**

पद् (*păd-* 'Fuß', gr. πέδον, *oppidum*) *n.* (*m.*) Schritt; Standort, Stellung; Gegenstand; Grund; **पदे पदे** Schritt für Schritt. **G.**

पदपङ्क्ति (*pada-* und *pankti-* zu *pañca*) *f.* Fußspur.

पदवी (*pada-*) *f.* Wegspur, Weg, Pfad; Stellung, Amt. **G.**

पदाति (*pada-*) zu Fuß gehend. **G.**

पद्म *m. n.* Lotusblüte.

पद्मिनी (*padma-*) Lotus.

पद्मिनीखण्ड Lotusgruppe.

पन्न *s.* **पद्.**

पर्, पिपर्ति, पृणाति (gr. πίμπλημι, lat. *plēnus*, got. *fulls*) füllen; *P. Pt.* **पूर्ण** angefüllt, voll; **संपूर्ण** *dass.*

पर (gr. πέρα und πόρος, lat. *porta*, got. *faran, faírra*) fernerstehend; äußerster, höchster; ein anderer, Fremder; Feind; **परम्** *Adv.* in hohem Grade. **G.**

परतः (*para-*) *Adv.* hinterdrein, nachher. **G.**

परपुरंजय (*para-*, *pura-*, *jaya-*) die Städte des Feindes erobernd.

परम (*para-*) der fernste; höchste; schlimmste. **G.**

परमाणु (*aṇu-* 'dünn') *m.* Atom.

परमार्थ (*artha-*) die höchste Wahrheit.

परलोक (*lōka-*) das Jenseits.

परस्परम् (*para-*) *Adv.* gegenseitig. **G.**

परस्व (*para-*, *sva-*) *n.* fremdes Eigentum.

पराक्रम (*ākrama-* zu *kram-*) Mut, Kraft.

परायण (*parā* 'weg' [gr. πέρα], *ayana-* zu *i-*) *n.* das Weggehen; das letzte, höchste Ziel; Hauptsache.

पराशर *Name eines Ṛṣi.*

परि (gr. περί) *Praepos.*

in Zusammensetzungen rings, umher. G.

परिग्रह (*grah-*) Umarmung.

परिचय (*ci-*) Bekanntschaft, vertrauter Umgang.

परिजन (*jana-*) Diener; Dienerschaft, Umgebung.

परित्याग (*tyaj-*) Aufopferung, Verzicht, Trennung von etwas.

परिणाम (*nam-*) Umwandlung, Wechsel.

परिपूर्ण (*par-*) angefüllt. G.

परिवार (*var-*) Umgebung, Begleitung.

परिहास (*has-*) Scherz.

परुष (*paruṣ-* 'Knoten', zu *parvan-*) knotig, uneben; grob.

पर्यटन (*aṭ-*) *n.* das Herumstreichen.

पर्वन् (gr. πεῖραρ) *n.* Knoten am Rohr; Abschnitt, Stück in einem Texte. G.

पलाय् (zu *i-*) fliehen, sich flüchten. G.

पलायन (*palāy-*) *n.* das Flüchten; **°क्रियां कर्** die Handlung des Flüchtens vornehmen = fliehen.

पल्लव *m. n.* Sproß, Schößling; *übertragen auch von den Lippen.*

पवन (*pū-* 'reinigen', lat. *purus*) Wind, Hauch.

पवित्र (s. vor.) *n.* Läuterungsmittel; *Adj.* reinigend, läuternd. G.

पश्, **पश्यति** (lat. *specio*, ahd. *spehon*) sehen, erblicken. G.

पशु (lat. *pecus*, got. *faihu*) *m.* Vieh, Opfertier. G.

पश्चात् (zu lat. *post*) *Adv.* von hinten; nachher, später. G.

1. **पा**, **पिबति** (gr. πῶ-μα, πίνω, lat. *bibo*) trinken; *Pass.* **पीयते**, *Abs.* **पीत्वा**, *P. Pt.* **पीत**; **आ** hineintrinken, einschlürfen. G.

2. **पा**, **पाति** (gr. πῶμα 'Deckel', got. *fōdr*) schützen. G.

पाक (*pac-*) das Kochen. G.

पाठक (*paṭh-* 'hersagen') Hersager; Gelehrter, Lehrer. G.

पाणि (παλάμη, lat. *palma*, ahd. *folma*) *m.* Hand. G.

पाण्डित्य (*paṇḍita-*) *n.* Gelehrsamkeit.

पात (*pat-*) Fall, Sturz; Überfall. G.

पातक (*pāta-*) zu Fall bringend.

पातल *n.* Unterwelt.

पात्र (1. *pā-*) *n.* Trinkgefäß, Schale, Becher. G.

पाद् (zu *pād-* = gr. ποός, lat. *pes*, got. *fōtus*) Fuß.

पादान्त (*anta-*) Fußende, Kralle.

पान (1. *pā-*) *n.* das Trinken, Getränk.

पानमत्त (*mad-*) von Wein berauscht.

पानीय (1. *pā-*) *n.* Trunk.

पाप böse. G.

पार्थ Sohn der Pṛthā, *Beiname der Söhne des Pāṇḍu.*

पाल, **°क** (2. *pā-*) Wächter, Hüter. G.

पालय्, **°यते** (*pāla-*) beschützen, behüten; **परि** schirmen, beherrschen. G.

पाश (gr. πάσσαλος, lat. *pax*, got. *fāhan*) Schlinge, Strick, Seil, Fessel.

पाशकण्ठ (*kaṇṭha-*) mit einer Schlinge am Hals.

पाशिन् (*pāśa-*) einen Strick tragend.

पाषाण (gr. πέλλα = λίθος, ahd. *felisa*) Stein.

पिण्याक *n.* Ölkuchen.

पितृ (gr. πατήρ, lat. *pater*, got. *fadar*) *m.* Vater. G.

पितामह (*pitā*, *maha-* = *mahānt-*) Vatersvater, Großvater.

पिपासा (1. *pā-*) Durst. G.

पिशित (*piśati* 'er bereitet zu', gr. ποικίλος, lat. *pingo*) *n.* ausgehauenes Fleisch.

पीड् (*pi* [d. i. *api*] und *sad-*) quälen; *P. Pt.* **पीडित**.

पीडन (*pīḍ-*) *n.* Qual.

पीवर (gr. πιαρός) fett. G.

पुंस *s.* **पुमंस**.

पुंगव (*puṃs-*, *gō-*) Stier; Held. G.

पुच्छ *n.* Schwanz, Schweif.

पुण्य günstig; rein, heilig, brav.

पुत्र (lat. *putus*, *puer*) Sohn. G.

पुत्रक = *vor.* G.

पुत्रवत् *Adv.* wie ein Sohn.

पुत्री (*putra-*) Tochter. G.

पुनः (*ḥ* = *r*) wieder; **पुनः पुनः** wiederum, immer wieder. G.

पुमंस *m.* Mann. G.

पुर (gr. πόλις?) *n.* Burg,

पुरतः (*puraḥ*) *Adv.* vor, in Gegenwart von.

पुरः (gr. πάρος) *Adv.* vor Augen. G.

पुरःसर (*sar-*) vorangehend.

पुरा (*puraḥ-*, gr. παρά, got. *faúr*) *Adv.* früher, einst. G.

पुराण (*purā*) früher dagewesen, alt; *n.* Dinge der Vorzeit, Sage. G.

पुराध्यक्ष (*pura-*, *adhi-*, *akṣi-*) Stadthaupt, Polizeimeister.

पुरीष *n.* Schutt, Erde; Kot.

पुरुष Mensch, Mann. G.

पुरुषपशु (*paśu-*) *m.* ein Vieh von einem Menschen.

पुरुषवर (*vara-*) der beste Mensch.

पुलक (gr. πύλιγγες 'gekräuseltes Haar') die emporgerichteten Härchen am Körper, *Zeichen des Affektes, bes. der Wollust.*

पुलकित (*pulaka-*) mit sich sträubenden Härchen bedeckt.

पुलाक taubes Korn.

पुष्कर *n.* Lotusblüte.

पुष्टि (*puṣ-* 'gedeihen') *f.* Gedeihen; Zucht, Pflege; पुष्टिं नी züchten, pflegen.

पुष्प (zu *puṣ-*, *puṣṭi-?*) *n.* Blume, Blüte. G.

पूग *m.* Betelpalme, *n.* Betelnuß.

पूज्, पूजयति ehren; *P. Pt.* पूजित.

पूतिक (*pū-* 'faul sein', gr. πύω, lat. *pūtidus*, got. *fūls*) faul, stinkend; *m.* Zibettkatze.

पूर्ण *s.* पर्.

पूर्व (*puraḥ*, *purā*, ab. *prəvə*, got. *fru-ma*) früher, vorher; पूर्वम् *Adv.* einst, *EK.* begleitet von, unter ... G.

पूर्वक = *vor.*; *EK.* verbunden mit, begleitet von. G.

पृच्छ् *s.* प्रच्छ्.

पृथिवी (*pṛthu-*, gr. πλατύς) Erde. G.

पृथिवीपति (*pati-*) *m.* Herr der Erde, König.

पृष्ट *s.* प्रच्छ्.

पौत्र (*putra-*) Enkel.

पौरुष (*puruṣa-*) *n.* Manneskraft. G.

प्रकटी *mit* कर् offenbaren. G.

प्रकथन (*kath-*) *n.* das Mitteilen, Erzählen.

प्रकर्ष (*karṣ-*) das Hervorragen.

प्रकृति (*kar-*) *f.* Grundform; die Untertanen (*auch Plur.*). G.

प्रचुर viel; reich an, voll von.

प्रच्छ्, **पृच्छति** (lat. *posco*, *prec-or*, nhd. *forschen*) fragen; *P. Pt.* **पृष्ट**; **आ** sich bei jem. (*Acc.*) verabschieden. **G.**

प्रच्छन्न *s.* **छद्**.

प्रजा (*jan-*) *f.* Geschöpf. **G.**

प्रजापति (*pati-*) *m.* Herr der Geschöpfe, Schöpfer.

प्रणय (*nī-*) Zuneigung.

प्रताप (*tap-*) Glut.

प्रतापवन्त् (*zum vor.*) voll Hoheit, majestätisch.

प्रति (gr. πρός) *Praep.* gegen, nach—hin. **G.**

प्रतिकूल (*kūla-* 'Ufer') widrig, feindselig. **G.**

प्रतिकृत (*kar-*) *n.* Wiedervergeltung.

प्रतिकृति (*kar-*) *f.* Widerstand, Abwehr.

प्रतिदिवसम् (*divasa-*) *Adv.* täglich.

प्रतिनदि (*nadī-*) *Adv.* an jedem Flusse.

प्रतिहिंसित (*hiṃs-*) *n.* Vergeltung eines zugefügten Leides.

प्रत्यक्ष (*akṣi-*) vor Augen liegend; **°म्** *Adv.* deutlich, ausdrücklich, offenkundig. **G.**

प्रत्यक्षता (*zum vor.*) Augenfälligkeit, Augenschein.

प्रत्यय (*i-*) Vertrauen, Zuneigung.

प्रत्यासन्न *s.* **सद्**.

प्रत्यूष (*uṣās-*, gr. ἕως, lat. *aurora*) *n.* Morgendämmerung.

प्रत्यूह (*ūh-* 'schieben') Hindernis.

प्रथम (*pra-*, gr. πρό) der erste. **G.**

प्रदान (*dā-*) *n.* das Geben, Gewähren.

प्रदिश् (*diś-*) *f.* Himmelsgegend.

प्रदेश (*diś-*) Ort, Gegend.

प्रदोष (*dōṣa-* 'Abend') Abend, Dunkel.

प्रदोषागम (*ā-gam-*) Dämmerung.

प्रपञ्च Mannigfaltigkeit, Ausführlichkeit.

प्रभा (*bhā-* 'leuchten', gr. πεφήσεται, φάος, lat. *fās*) *f.* Glanz; *EK.* den Glanz habend. **G.**

प्रभु (*bhū-*) hervorragend; *m.* Herr, Gebieter. **G.**

प्रभुत्व (s. vor.) *n.* Herrschaft.

प्रभूत (*bhū-*) viel.

प्रभृति (*bhar-*) 1) *f.* Anfang; *EK.* anfangend mit ..., ... u. s. w. 2) *Praep.* von—an, **ततः प्रभृति** von da an.

प्रमत्त s. मद्.

प्रमाण (2. mā-) n. Maß; Beweismittel.

प्रमाणी mit कर् etwas als Autorität oder Beweis ansehen, anführen.

प्रमाद (mad-) Rausch, Ausgelassenheit.

प्रमोद (mud- 'sich freuen') Freude, Lust.

प्रयत्न (yat-) Bemühung, Anstrengung.

प्रयोजन (yuj-) n. Veranlassung, Ursache.

प्रलय (li-nāti 'schmiegt sich an', gr. ἀλίνω· ἀλείφω, lat. lino, got. linnan) m. (n.) Auflösung, Vernichtung, Untergang.

प्रवृत्ति (vṛt-) f. das Auftreten, Vorgehen; das Sichhingeben, Verharren bei einer Sache (Loc.).

प्रवेश (viś-) Eintritt.

प्रशान्त s. शम्.

प्रश्न (vgl. pracch-) Frage.

प्रसन्न s. सद्.

प्रसाद (sad-) Gunst, Gnade. G.

प्रसिद्धि (sādh-) f. das Gelingen; Beweis.

प्रस्तुत s. स्तु.

प्राक् s. प्राञ्च्.

प्राचुर्य (pracura-) n. Menge.

प्राज्ञ (pra-, ā-jñā-) klug.

प्राञ्च् (pra-) vorwärts gewandt; प्राक् Adv. früher, vor kurzem. G.

प्राण (an-) Hauch; Pl. Leben.

प्राणनाथ (nātha-) Lebensherr, Gatte.

प्राणपरित्याग (parityāga-) Hingabe des Lebens.

प्राणभय (bhaya-) n. Furcht für das Leben, Todesangst.

प्राणयात्रा (yātrā-) Lebensunterhalt.

प्राणिन् (prāṇa-) lebendig; m. Lebewesen. G.

प्राप्तकाल (āp-, kāla-) dessen Zeit gekommen ist, zeitgemäß.

प्राय (zu prāyas- 'meist', gr. πλείων) Mehrheit, Hauptsache; EK. (nach Subst.) zum größten Teil enthaltend, reichlich versehen mit, (nach Part. Praet.) beinahe, fast; Instr. प्रायेण zum größten Teil, in der Regel. G.

प्रायश्चित्त (prāyas- [s. vor.], cit-) n. Genugtuung, Sühne.

प्रासाद (sad-) Palast.

प्रिय (*prī-*) lieb, freundlich; *m.* der Geliebte, Freund; *n.* Gefälligkeit, Gunst. G.

प्री, **प्रीणाति** (got. *frijōn*) ergötzen, erfreuen; *P. Pt.* **प्रीत**; **प्रीयति °ते** befriedigt, froh sein. G.

प्रीति (*prī-*) *f.* Freude, Befriedigung.

प्रेमन् (*prī-*) *m. n.* Liebe, Zuneigung. G.

प्रेमाबन्ध (vor., *ā-bandha-*) Liebesbande, Neigung.

प्रोक्त *s.* **वच्**.

प्रोच्चैः (*uccāiḥ*) *Adv.* überaus laut. G.

प्लु, **प्लवते** (gr. πλέ(ϝ)ω, lat. *pluit*, ahd. *flawen*) schwimmen; schiffen, durchs Meer fahren; **अभिपरिप्लुत** übergossen; erfüllt, ergriffen von. G.

फल (*phal-* 'bersten'?) *n.* Frucht. G.

बडिश *m. n.* Angel.

बत *Interj.* wehe, ach.

बदरी *Baumart* Judendorn.

बन्ध्, **बध्नाति** (gr. πεῖσμα, lat. *offendimentum*, got. *bindan*) binden, anbinden; *P. Pt.* **बद्ध** gebunden; *C.* **बन्धयति** binden lassen; **आ** anbinden; **सम्** *C.* anbinden lassen. G.

बन्ध (*bandh-*) Band, Fessel.

बन्धन (*bandh-*) *n.* Fessel.

बन्धु (*bandh-*) *m.* Verwandtschaft, Verwandter.

बन्धुजन (*jana-*) Angehöriger, Freund.

बल (lat. *de-bilis*) 1) *n.* Gewalt, Kraft; *Abl.* mit Gewalt, gewaltsam. 2) kräftig, stark. G.

बलवन्त् (*bala-*) stark, mächtig. G.

बहिः (ab. *bezъ* 'ohne') *Adv.* draußen, hinaus; *mit* **कृ** fortjagen, *P. Pt.* **बहिष्कृत**. G.

बहु (gr. παχύς) viel; **किं बहुना** wozu vieler Worte?, mit einem Wort. G.

बहुगुण (*guṇa-*) vielfältig.

बहुमान (*māna-*) Hochschätzung.

बहुविध (*vidhā-*) vielfach, mannigfach.

बाध (*bādh-* 'bedrängen') Pein, Schmerz.

बान्धव (*bandhu-*) Angehöriger, Verwandter. G.

बार्हस्पत्य auf Bṛhaspati bezüglich.

बाल Knabe. G.

बालत्व (*bāla-*) *n.* Kindheit.

बाला (*bāla-*) Mädchen.

बाल्य (*bāla-*) *n.* Kindheit.

बाहु (gr. πῆχυς, nhd. *Bug*) *m.* Arm.

बाह्य (*bahiḥ*) draußen befindlich, fremd; **बाह्यम** *Adv.* hinaus. G.

बाह्यतः (*bāhya-*) *Adv.* außerhalb.

बीज *n.* Same.

बुद्बुद (wohl onomatopoetisch) Wasserblase.

बुद्धि (*budh-*) *f.* Einsicht, Verstand, Erkenntnis, Meinung.

बुध्, बोधति, बुध्यते (gr. πεύθομαι, got. *biudan*) erwachen, wachen; *C.* **बोधयति** erwecken, aufmerksam machen; **प्र** aufwachen. G.

बुध (*budh-*) klug, verständig.

बुभुक्षित (*bhuj-*) hungrig.

बृहत्त्व (*bṛhant-* 'groß', got. *baúrgs*, nhd. *Berg*) *n.* Größe.

बृहस्पति *m.* *Name eines Gottes.*

बेश्म (= *vēśa-*, gr. οἶκος) Bordell.

बोध (*budh-*) Erkenntnis, Einsicht.

ब्रह्मन् (lat. *flamen?*) *m.* 1) Priester. 2) Brahman, der oberste Gott und Schöpfer. G.

ब्रह्मर्षि (*ṛṣi-*) *m.* priesterlicher Weiser, *Titel alter Weisen.*

ब्रह्माण्ड (*aṇḍa-*) *n.* Brahmans Ei, das Weltall.

ब्राह्मण (*brahman-*) Priester, Brahmane. G.

ब्रू, ब्रवीमि sprechen; **प्र** sagen, erzählen. G.

भक्त *s.* **भज्**.

भक्ति (*bhaj-*) *f.* Hingebung, Treue.

भक्ष्, भक्षयति (*bhaj-*) verzehren, essen, fressen; *P. Pt.* **भक्षित**. G.

भक्षण (*bhakṣ-*) *n.* das Essen, Fressen.

भक्ष्य (*bhakṣ-*) was zu essen ist; *n.* Speise, Nahrung.

भगवन्त् (*bhaj-*, *bhaga-* 'Reichtum') herrlich, erhaben; *auch Beiname Viṣṇu's.* G.

भग्न *s.* **भञ्ज्**.

भङ्ग (*bhañj-*) das Zerbrechen, Untergang, Verfall.

भङ्गुर (*bhañj-*) zerbrechlich, vergänglich. G.

भज्, भजति (gr. φαγεῖν) jem. (*Acc.*) etwas zuteilen, zukommen lassen; etwas betreiben, ausüben, pflegen; genießen; *P. Pt.* **भक्त** ergeben, anhänglich; **प्रवि** verteilen. G.

भञ्ज्, भनक्ति zerbrechen; *P. Pt.* **भग्न**. G.

भट (mi., = *bhṛta-*) Knecht, Diener. G.

भद्र (*bhand-* 'glänzen') erfreulich, gut, schön; *Voc.* mein Bester, guter Freund.

भय (*bhī-*) *n.* Angst, Furcht. G.

भर्, भरति (gr. φέρω, lat. *fero*, got. *baíran*) tragen, bringen. G.

भरत *Name eines berühmten Geschlechtes.*

भरतर्षभ (*ṛṣabha-*) der Edelste unter den Bharata.

भर्तर् (*bhar-*) *m.* Gatte. G.

भर्तृक (*bhartar-*) 1) Gatte. 2) dem Gatten gehörig. G.

भव (*bhū-*) Entstehung; Welt.

भवन्त् (*bhū-*) *m.* Herr; *in ehrerbietiger Anrede statt des Pronomens der 2. Pers.* G.

भव्य (*bhū-*) angemessen; gut, fromm, wacker.

भस्त्रा (*bhas-*'blasen') Blasebalg. G.

भाग (*bhaj-*) Anteil, Teil.

भागशः (*bhāga-*) *Adv.* Teil für Teil, nach und nach. G.

भागिनेय Schwestersohn.

भाजन (*bhaj-*) *n.* Gefäß, Behälter.

भाण्ड *n.* Topf, Gefäß.

भार (*bhar-*, gr. φόρος) Bürde, Last. G.

भार्गव *Nachkomme des Bhṛgu.*

भार्या (*bhar-*) Gattin. G.

भार्यात्व (*bhāryā*) *n.* Stand der Ehefrau.

भाल *n.* Stirn.

भाव (*bhū-*) Zustand, Verhältnis; Gesinnung; Liebe.

भावन (*bhū-*) bewirkend; fördernd, beglückend.

भाव्य (*bhū-*) was geschehen muß, was zu bewerkstelligen, zu tun ist; zukünftig.

भाष्, भाषते (ahd. *bellan*, lit. *balsas* 'Stimme') reden, sprechen; **अभि** anreden; **प्रति** erwidern; erzählen. G.

भाषा (*bhāṣ-*) Rede, Sprache.

भाषान्तर (*antara-*) *n.* der Sinn der Rede.

भिद्, **भेदति**, **भिनत्ति** (lat. *findo*, got. *beitan*) spalten, durchbrechen; *P. Pt.* **भिन्न** vernichtet. **G.**

1. **भी**, **भयते** (ahd. *bibēn*, abulg. *bojati sę*) sich fürchten; *P. Pt.* **भीत** sich fürchtend.

2. **भी** (s. vor.) *f.* Furcht, Angst. **G.**

भीरु (*bhī-*) furchtsam.

भीषण (*bhī-*) furchterregend. **G.**

भीष्म *Name eines alten Helden aus dem Geschlecht der Kuru, der Sohn der Gaṅgā.*

भुक्त s. **भुज्**.

भुक्ति (*bhuj-*) *f.* Benutzung, Nutznießung.

भुज्, **भुनक्ति** (lat. *fungor?*) genießen; *P. Pt.* **भुक्त**; **उप** *dass.* **G.**

भुजग (zu *bhuja-* 'Biegung, Krümmung' [*bhuj-* 'biegen'] und *ga-*) *m.* Schlange; *f.* **°ई** Schlangenweibchen.

1. **भू**, **भवति** **°ते** (gr. φύω, lat. *fu-i*) werden, entstehen, geschehen, sein; *P. Pt.* **भूत**; **अव** empfinden, genießen; **परिभूत** erniedrigt, geschändet; **प्र** stark sein, Macht haben; *P. Pt.* **प्रभूत** reichlich, viel; **सम्** Platz haben; möglich sein.

2. **भू** (s. vor.) *f.* Erde; Land, Ländereien, Grund und Boden. **G.**

भूत (1. *bhū-*) *n.* Wesen, Geschöpf.

भूप (2. *bhū-* und *pa-*) *m.* König, Fürst. **G.**

भूपति (2. *bhū-* und *pati-*) *m.* Fürst, König.

भूभुज् (2. *bhū-* und *bhuj-*) König. **G.**

भूमण्डल (*maṇḍala-* 'rund', *n.* 'Kreis') *n.* Erdkreis.

भूमि (*bhū-*) *f.* Erde. **G.**

भूयांस् (*bhū-ri-*) mehr, zahlreicher; **भूयः** *Adv.* mehr; weiter, ferner; wiederum. **G.**

भूरि (*bhū-*) reichlich, viel. **G.**

भूष्, **भूषति** obliegen, sich bemühen um; *C.* **भूषयति** schmücken, *P. Pt.* **भूषित**; **वि** *C. dass.* **G.**

भूषण (*bhūṣ-*) *n.* Schmuck. **G.**

भृगु *m. Name eines alten indischen Geschlechtes.*

भृगुतुङ्ग *Name eines heiligen Berges.*

भृत्य (*bhar-*) Diener.

भेद (*bhid-*) Zerstörung.

भोग (*bhuj-*) Genuß, Freude.

भोगकर (*kara-*), *f.* °ई Genuß schaffend. G.

भोजन (*bhuj-*) ernährend; *n.* Speise, Nahrung.

भोजिन् (*bhuj-*) genießend.

भोः (aus *bhavas*, Voc. zu *bhavant-*) *Interj. der Anrede* ei! G.

भौम (*bhūmi-*) auf die Erde bezüglich. G.

भ्रंश्, भ्रंशते herausfallen; *P. Pt.* भ्रष्ट gefallen, gestürzt; verloren, verirrt; befreit von. G.

भ्रम्, भ्रमति *u.* भ्राम्यति °ते umherirren; *P. Pt.* भ्रान्त; उद्भ्रान्त aufgeregt; परि umherirren. G.

भ्रम (*bhram-*) das Umherwandern.

भ्रष्ट *s.* भ्रंश्.

भ्रातर् (gr. φράτωρ, lat. *frater*, got. *brōþar*) *m.* Bruder. G.

भ्रान्त *s.* भ्रम्.

भ्रान्ति (*bhram-*) *f.* Irrtum, Wahn.

मकरकेतन *der Liebesgott.*

मज्ज्, मज्जति (lat. *mergo*) untersinken; zu grunde gehen; untertauchen; नि untertauchen, eintauchen. G.

मण्ड्, मण्डयति schmücken; *P. Pt.* मण्डित.

मण्डन (*maṇḍ-*) *n.* Schmuck.

मण्डप (*maṇḍa-* zu gr. μάνδρα?) Halle, Laube.

मत् *s.* अहम्.

मत 1) *s.* मन्. 2) *n.* Meinung, Lehre. G.

मति (*man-*) *f.* Gedanke. G.

मतिप्रकर्ष (*prakarṣa-*) Meisterstück, gelungener Streich.

मत्कुण Wanze.

मत्त *s.* मद्.

मत्सर Neid.

मत्स्य, °क Fisch. G.

मद्, मदति *u.* माद्यति (lat. *madeo?*) sich freuen; sich an etwas berauschen; *P. Pt.* मत्त (freudig) erregt, berauscht; प्रमत्त berauscht, trunken, toll. G.

मद (*mad-*) Rausch; Liebesrausch, Sinneslust; Übermut, Dünkel.

मदन (*mad-*) Geschlechtsliebe; *personificiert* Liebesgott. G.

मदिरा (*mad-*) berauschendes Getränk. G.

मदीय (*mat-*) mein, der meinige. G.

मदोत्कट *Name eines Löwen.*

मद्यप (*mad-*, 1. *pā-*) *m.* Trunkenbold. G.

मधुच्छन्द *männl. Name.*

मधुसूदन der Madhutöter, *Beiname des Viṣṇu-Kṛṣṇa.*

मध्य (gr. μέσος, lat. *medius*, got. *midjis*) mitten; *n.* Mitte.

मध्यम (*madhya-*) der mittlere. G.

मध्याह्न (*ahan-*) Mittag. G.

मन्, मन्यते (gr. μέμονα, lat. *memini*, got. *munan*) glauben, meinen, denken, dafür halten; *P. Pt.* **मत**; *C.* (?) **मानयति** ehren; **अनु** zustimmen, *C.* um Erlaubnis bitten. G.

मनस् (*man-*, gr. μένος) *n.* Sinn, Herz. G.

मनु (*man-*) *m.* Mensch, Mann; *berühmter König und Weiser der Vorzeit.*

मनुज (*manu-*, *ja-*) Mensch.

मनुजेश्वर (*īśvara-*) Fürst, König.

मनुष्य (*manu-*) Mensch.

मनोहारिन् (*har-*) das Herz fortreißend, reizend. G.

°मय *adjekt. Suffix* gebildet, gemacht aus.

मयूख Pflock.

मर्, म्रियते (gr. βροτός, lat. *morior*, got. *maúrþr*) sterben; *P. Pt.* **मृत** gestorben, tot. G.

मरण (*mar-*) *n.* Tod. G.

मर्त्य (*mar-*, ἀ-μβρόσιος) sterblich; *m.* Mensch.

मर्ष्, मृष्यति vergessen, vernachlässigen; *C.* **मर्षयति** etwas dulden, ertragen.

मल (gr. μολύνω, μέλας) *m. n.* Schmutz, Unreinigkeit. G.

मलिनी (*malina-*, *mala-*) *mit* **कर्** beschmutzen, beflecken.

मशक Stechfliege.

महर्षि (*ṛṣi-*) *m.* großer Weiser.

महातपस् (*tapas-*) große Askese übend.

महातेजस् (*tējas-*) großen Glanz besitzend, herrlich. G.

महात्मन् (*ātman-*) eine edle Natur habend, edel.

महाधन (*dhana-*) viel Geld habend, reich.

महानस (*mahā-* 'groß' und *anas* 'Last' zu lat. *onus*) *n.* Lastwagen; Küche.

महान्त् (gr. μέγας, lat. *magnus*, got. *mikils*) groß; *AK.* **महा** G.

महाबुद्धि (*buddhi-*) von großem Verstand.

महाभाग (*bhāga-*) dem ein schönes Los zugefallen ist; vor andern hervorragend, ausgezeichnet.

महामुनि (*muni-*) *m.* ein großer Weiser.

महायशस् (*yaśas-*) großen Ruhm besitzend, hochberühmt.

महिमन् (*mah-ānt-*) *m.* Größe, Macht. G.

महिला (got. *mawilō*) *f.* Weib. G.

महीपति (*mahī* 'Erde' [zu *mahānt-*], *pati-*) *m.* Fürst, König.

1. **मा** (gr. μή) nicht (*prohibitiv*). G.

2. **मा**, **माति** *u.* **मिमीते** (gr. μῆτις, lat. *mētior*, got. *mēla*) messen; *P. Pt.* **मित**; **निस्** ausmessen; ausführen, schaffen; **परि** abmessen, bemessen. G.

मांस (got. *mimz*) *n.* Fleisch. G.

मागधी Magadha-Prinzessin. G.

माचिरम् (1. *mā*, *ciram*) *Adv.* schnell, sofort (in Befehlssätzen).

मातर् (gr. μήτηρ, lat. *māter*) *f.* Mutter.

मातुल (mi., zu *mātar-*) Mutterbruder, Onkel. G.

मात्र (2. *mā-*) *n.* Maß; *EK.* nur soviel als das vorangehende Wort besagt = nur, nicht mehr als, *z. B.* **जीवितमात्र** nur das Leben. G.

मात्स्यक (*matsya-*) den Fisch betreffend, Fisch.

मान (*man-*) Meinung; Hochmut; Unmut, Groll. G.

मानव (*manu-*) Mensch.

मानस (*manas-*) *n.* Geist, Sinn, Herz. G.

मानुष (*manu-*) Mensch.

मानुषराक्षस (*rākṣasa-*) Dämon in Menschengestalt.

मान्य (*man-*) ehrenwert.

माया Trug, Täuschung.

मार (*mar-*) Tod; Liebesgott.

मार्कण्डेय *Name eines Weisen der Vorzeit.*

मार्ग्, **मार्गते** suchen, durchsuchen. G.

मार्ग (zum vor.) Weg. G.

मार्जार (*marj-* 'abwischen', gr. ὀμόργνυμι) Katze. G.

माला Kranz.

माल्य (s. vor.) *n.* Kranz. **G.**

मित्र *m. und n.* Freund. **G.**

मिथः (*mith-* 'abwechseln, sich zugesellen', gr. [dial.] μοῖτος, lat. *mutare*, got. *gamaidjan*, *missō*) *Adv.* abwechselnd, gegenseitig; zusammen. **G.**

मिथ्या (s. vor.) *Adv.* verkehrt, falsch; in lügnerischer Weise; vergeblich. **G.**

मिल्, मिलति (gr. ὅ-μῖλος) sich vereinigen; *P. Pt.* **मिलित** vereinigt, zusammengekommen. **G.**

मीन Fisch.

मील्, मीलति die Augen schließen; **नि** *dass.*, *P. Pt.* **निमीलित** die Augen geschlossen habend; geschlossen. **G.**

मुकुट *m. n.* Diadem.

मुकुलित knospenähnlich geschlossen (Augen, Blüten), **°म्** *Adv.*

मुक्त *s.* **मुच्.**

मुख (gr. μυχός?) *n.* Mund, Gesicht.

मुग्ध (*muh-*) einfältig; naiv, reizend. **G.**

मुच्, मुञ्चति (gr. ἀπομύσσω, lat. *mucus*) losmachen, loslassen, ablassen von etwas (*Acc.*), befreien; *P. Pt.* **मुक्त**; *Abs.* **मुक्त्वा** mit Ausnahme von, abgesehen von (*Acc.*). **G.**

मुनि (*man-?*) *m.* Weiser, Asket.

मुष्, मोषति berauben, ausplündern, *P. Pt.* **मुषित. G.**

मुह्, मुह्यति (lat. *muger*) irre werden; *P. Pt.* **मूढ** dumm, töricht; *C.* **मोहयति** betören, verblenden, *P. Pt.* **मोहित**; **प्रमूढ** verwirrt, kein klares Bewußtsein habend. **G.**

मुहुः (*-r*) *Adv.* plötzlich; wiederholt. **G.**

मूक (gr. μύω, lat. *mūtus*) stumm; **मूकवत्** *Adv.*

मूढ *s.* **मुह्.**

मूत्र *n.* Harn.

मूर्ख (got. *-malsks*) Tor.

मूर्तिमन्त् (*mūrti-* 'Körper') leibhaftig. **G.**

मूर्धज (*mūrdhan-*, *ja-*) *m. Pl.* Haupthaar.

मूर्धन् (zu μέλαθρον 'Dach'?) *m.* Stirn, Kopf. **G.**

मूल (gr. μῶλυ) *n.* Wurzel; Ursache; **आ मूलात्** von Grund aus, von Anfang an. **G.**

मूल्य (*mūla-*) *n.* Preis, Wert. **G.**

मृग Tier des Waldes, Wild; Gazelle.

मृगदृश् (*dṛś-*) Gazellen-äugig.

मृत *s.* **मर्.**

मृत्यु (*mar-*) *m.* Tod.

मृन्मय (*mṛd-*'Lehm' [*mṛdu-* 'weich', gr. ἀμαλδύνω, lat. *mollis*] und *-maya-*) aus Lehm gemacht,

मृषा (*marṣ-*) umsonst, vergebens.

मे *s.* **अहम्.**

मेदस (ahd. *mast*) *n.* Fett.

मेध्य (*mēdha-*, zum vor.?) saftig, frisch, rein.

मेरु *m. Name eines heiligen Berges.*

मेष Schafbock. **G.**

मैत्रेय *Name eines alten Weisen.*

मैथुन (s. *mithaḥ*) *n.* Begattung.

मोचय्, °यति (*muc-*) befreien, erlösen; *P. Pt.* **मोचित.**

मोह (*muh-*) Verwirrung, Betörung, Irrtum, Unverstand.

मोहमय (*-maya-*), *f.* **°ई** auf Verblendung beruhend.

य *Pron. rel.* welcher, wer; *verdoppelt* wer, was immer; **यः कश्चित्** wer auch immer, **यत्किंचित्** was auch immer; *Instr.* **येन** damit (*final*). **G.**

यज्, यजति °ते (gr. ἅζομαι, ἅγιος) (einen Gott) verehren; opfern. **G.**

यज्ञ (*yaj-*) Opfer. **G.**

यज्ञकर्मन् (*karman-*) *n.* Opferhandlung.

यज्ञिय (*yajña-*) zum Opfer gehörig, Opfer-. **G.**

यत्, यतति (gr. ζητέω?) in Ordnung bringen; *Med.* sich bemühen, bedacht sein auf etw. (*Dat.*). **G.**

यत् (*ya-*) dass. **G.**

यत *s.* **यम्.**

यतः (*ya-*) *Adv.* woher, infolge dessen daß, weil. **G.**

यत्कृते (*kar-*) *Adv.* weshalb.

यत्न (*yat-*) Bemühung, Anstrengung. **G.**

यत्र (*ya-*) *Adv.* wo. **G.**

यथा (*ya-*) *Adv.* wie, gleichwie; auf daß, so daß. **G.**

यथाकामम् (*kāma-*) *Adv.* nach Wunsch, nach Belieben.

यथान्यायम् (*nyāya-*) *Adv.* nach der Regel, nach Gebühr.

यथाभीष्ट (*abhi-iṣ-*) erwünscht, einem gut dünkend.

यथावत् (*yathā-*) *Adv.* wie es sich gebührt, gehörig, richtig. G.

यथावृत्त (*vart-*) *n.* die näheren Umstände einer Begebenheit, Sachverhalt. G.

यथासुखम् (*sukha-*) *Adv.* nach Lust, nach Belieben.

यथेष्ट (2. *iṣ-*) den Wünschen entsprechend, nach Wunsch.

यदा (*ya-*) wann, als. G.

यदि (*ya-*) wenn. G.

यम्, यच्छति halten, tragen; darreichen, gewähren; *P. Pt.* **यत**; **उप** *Med.* heiraten; **प्र** übergeben; **सम्** zusammenbinden, anbinden. G.

यम *Name des Todesgottes, Gottes der Unterwelt.*

यमधानी (*dhā-*) Behausung des Yama.

यवनिका (von *Yavana-* = Ἰάονες, d. h. Griechen) Vorhang (im Theater). G.

यशस् *n.* Ruhm. G.

यष्टव्य (*yaj-*) zu opfern.

या, याति (Weiterbildung von *i-*) fahren, gehen; verstreichen; in einen Zustand kommen, zu etw. werden; *P. Pt.* **यात**; **अनु** nachfolgen, befolgen (*mit Acc.*); **आ** herangehen, hingehen, ankommen; **समा** herankommen; **उप** (in eine Lage) geraten; **प्र** aufbrechen, von dannen gehen. G.

याज्ञिक (*yājña-*) Opferkenner. G.

यातना (*yat-*) Vergeltung, Strafe, Qual.

यात्रा (*yā-*) Gang, Reise.

यादृश्, यादृश (*ya-* und *dṛś-*) wie beschaffen, qualis. G.

यावन्त् (*ya-*, gr. ἕως) wie groß; **यावत्** (*correspondierend mit* **तावत्**) so lange als; sobald als. G.

यु, यौति anziehen, anbinden; *P. Pt.* **युत** versehen mit, vereinigt mit. G.

युक्त *zum Folg.*

युज्, युनक्ति (gr. ζεύγ-νυμι, lat. *iungo*) anschirren, anspannen, befestigen; *P. Pt.* **युक्त** begleitet von, versehen mit; *C.* **योजयति** jem. zu etwas (*Dat.*) antreiben; **आयुक्त**, **समायुक्त** behaftet, versehen mit; **नियुक्त** verknüpft mit, *C.* **नियोजयति** anhalten, zwingen zu etwas (*Loc.*). G.

युत *s.* **यु**.

युवन् (lat. *iuvenis*) *m.* Jüngling. G.

यूक Laus.

यूथ (*yu-*) *m. n.* Schar, Herde, Menge. G.

यूथप (*pa-*) *m.* Herr der Herde.

यूथाधिप = *vor.*

यूप Opferpfosten.

यूयम् *s.* **त्व.**

येन (*ya-*) daß, damit. G.

योग (*yuj-*) Fügung; **योगतः** infolge von. G.

योग्य (*yuj-*) passend zu, tauglich zu.

योजन (*yuj-*) *n.* bestimmtes Wegemaß.

योनि *f.* Mutterleib; Familie, Geschlecht, Kaste. G.

यौवन (*yuvan-*) *n.* Jugend.

रक्त (*raj-*) gefärbt; rot; reizend, lieblich.

रक्ताम्बर (*ambara-* 'Gewand') in ein rotes Gewand gehüllt.

रक्ष्, रक्षति (gr. ἀλέξω) bewachen, behüten. G.

रक्ष (*rakṣ-*) das Behüten.

रक्षा (*rakṣ-*) Schutz. G.

रक्षिन् (*rakṣ-*) *m.* Hüter, Wächter. G.

रघुनन्दन Raghu-Sohn, *Beiname des Rāma.*

रङ्ग (*raj-*) Farbe.

रज्, रञ्ज्, रज्यति (gr. ῥέζω 'färben' u. ἔρεβος, got. *riqis*) sich färben; *P. Pt.* **रक्त** (s. d.); **विरक्त** entfärbt; gleichgiltig, abhold. G.

रजक (*raj-*) Wäscher, Färber.

रत *s.* **रम्.**

रति (*ram-*) *f.* Gefallen, Behagen an etwas.

रत्न Kleinod, Edelstein.

रत्नावली *weibl. Name.*

रथ (lat. *rota*) Wagen. G.

रभ्, रभते (= *labh-*) fassen; **आ** anfassen, beginnen; *P. Pt.* **आरब्ध** angefangen habend. G.

रम्, रमते (gr. ἔραμαι) ruhen, sich ergötzen; der Liebe pflegen, buhlen; *P. Pt.* **रत**; **उप** zur Ruhe kommen, aufhören, **उपरत** ruhig geworden; verschwunden, verstorben; **वि** (*Aktiv*) ablassen von etwas. G.

रमण (*ram-*) Geliebter. G.

रम्य (*ram-*) angenehm, lieblich.

रवितनय *Patronymicum Yama's.*

रविवार (*ravi- m.* 'Sonne', *vāra-* 'Wochentag') Sonntag.

रश्मि *m.* Strang; Strahl, Glanz. G.

रश्मिपुञ्ज (*puñja-* 'Haufe') Strahlenmasse.

रस (lat. *rōs-*) Saft; Genuß. G.

रसज्ञ (*jñā-*) geschmackskundig; vertraut mit (*Loc.*). G.

रहस् *n.* Geheimnis; *Acc. oder Loc.* im Geheimen. G.

रहस्य (*rahas-*) geheim; *n.* Geheimnis. G.

राक्षस (*rakṣas-* 'Beschädigung', zu gr. ἐρέχθω?) ein Dämon, Unhold.

राग (*raj-*) Farbe; Leidenschaft, Liebe.

राजगृह (*rājan-*, *gṛha-*) *n.* Fürstenwohnung, Palast.

राजन् (*rāj-* 'König', lat. *rēx*, got. *reiks*) *m.* König, Fürst. G.

राजपुत्र (*putra-*) Fürstensohn, Prinz; **°पुत्री** *f.* Prinzessin. G.

राजर्षि (*rājan-*, *ṛṣi-*) *m.* ein königlicher Weiser.

राजसिंह (*rājan-*, *siṃha-*) ein Löwe von Fürst, ein ausgezeichneter Fürst.

राजीव *n.* blaue Lotusblüte.

राज्य (lat. *regius*) königlich; *n.* Königreich.

राज्यक्रिया (*kriyā-*) Ausübung der Herrschaft.

रात्रि (lat. *lateo?*) *f.* Nacht; **रात्रौ रात्रौ** in jeder Nacht. G.

राम *Name des Helden im Rāmayaṇa.*

राष्ट्र (*rājan-*) *n.* Herrschaft; Reich, Land, Volk. G.

रिच्, **रिणक्ति** (gr. λείπω, lat. *linquo*, got. *leihvan*) räumen, loslassen. G.

रु, **रवति** (gr., ὠ-ρύομαι, lat. *rūmor*) brüllen, heulen; **वि** *dass.* G.

रुद्, **रोदिति** (lat. *rŭdo*, ahd. *riozan*) jammern, weinen; *P. Pt.* **रुदित** weinend; **प्र** zu weinen anfangen. G.

रुध्, **रुणद्धि** abhalten; verhüllen, verderben; *P. Pt.* **रुद्ध**. G.

रुधिर (gr. ἐρυθρός, lat. *ruber*) rot; *n.* Blut. G.

रुह्, **रोहति** ersteigen; *P. Pt.* **रूढ**; *C.* **रोहयति** *und* **रोपयति** steigen machen, *P. Pt.* **रोपित**; **अधि** hinaufsteigen; **आ** besteigen, einsteigen (*auch Med.*), *C.* einsteigen lassen, setzen auf etwas. G.

रूक्ष (zu ahd. *rūh?*) rauh, trocken.

रूप *n.* Gestalt, Aussehen; Schönheit.

रूपयौवनवन्त् (vor. u. *yāuvana-*) mit Schönheit und Jugend begabt, schön und jung.

रे *Interj. der Anrede.*

रोमन् *n.* Haar am Körper des Menschen.

रोमहर्षण (*harṣ-*) Haarsträuben verursachend.

रौद्र dem Gott Rudra ähnlich, furchtbar; *n.* Furchtbarkeit; Hitze.

लक्ष *m. n.* Marke, ausgesetzter Preis; Hunderttausend. G.

लक्षण *n.* Merkmal, Kennzeichen, Attribut.

लक्ष्मी Zeichen; Glück; Reichtum, Schönheit. G.

लग्, लगति sich heften an; sich anschließen, folgen; *P. Pt.* लग्न; आ sich anschmiegen; वि sich anhängen, festhalten an. G.

लगुड Knüttel, Stock.

लघु (gr. ἐλαχύς, lat. *levis*) rasch; leicht. G.

लज्जा Scham, Verlegenheit.

लता Schlinggewächs, Liane.

लप्, लपति schwatzen; वि bejammern.

लभ्, लभते (gr. λαμβάνω, λαβεῖν) erfassen, erlangen, erhalten; *P. Pt.* लब्ध. G.

लम्पट gierig, lüstern (nach).

लम्ब्, लम्बते (lat. *lābor*, ahd. *slaf*) herabhängen, hängen; *C.* लम्बयति herabhängen lassen, *P. Pt.* लम्बित; आ sich hängen an (*Acc.*); उल्लम्बित hängend. G.

लवण salzig.

लष्, लषति (gr. λιλαίομαι) begehren. G.

लाला Speichel.

लिङ्ग् (zu *linga-* 'Merkmal' u. s. w., got. *leik*): आ, समा umarmen.

लिप्, लिम्पति (gr. λίπος, got. *bi-leiban*) bestreichen, beschmieren. G.

लीला Spiel, Scherz; *AK.* zum Scherz.

लुठ्, लुठति sich wälzen; प्र *dass.*

लुभ्, लुभ्यति (lat. *lubet*, got. *liufs*) Verlangen empfinden, heftig begehren; *P. Pt.* लुब्ध habsüchtig; *C.* लोभयति locken, anlocken. G.

लोक्, लोकयति (gr. λεύσσω) schauen; अव sehen, betrachten, anschauen; आ, वि *dass.* G.

लोक (lat. *lucus*, lit. *laũkas* 'das freie Feld') Raum,

Weltraum, Welt; *Sing. u. Plur.* die Leute. G.

लोच्, लोचयति (gr. λεύσσω): आ, समा sich vor Augen stellen, erwägen, überlegen. G.

लोचन (*lōc-*) *n.* Auge. G.

लोचनपथ (*path-*) Bereich der Augen, Gesichtskreis.

लोभ (*lubh-*) Verlangen nach, Begierde; Habsucht. G.

लोल lüstern nach. G.

लोह (lat. *rufus*, got. *rauþs*) *n.* Kupfer, Metall. G.

लोहकार (*kar-*) Grobschmied.

लौल्य (*lōla-*) *n.* Lüsternheit, Gier. G.

वंश Rohr, Bambusrohr.

वंशज (*ja-*) aus (Bambus-) Rohr gemacht.

वच्, वक्ति (lat. *vocare*, vgl. ferner *vacas* und *vāc-*) sprechen, sagen; anreden; *P. Pt.* उक्त; *Pass.* उच्यते; प्र erklären, verkünden, mitteilen, aussprechen, sagen; *P. Pt.* प्रोक्त; प्रति antworten. G.

वचन (*vac-*) *n.* Wort.

वचस् (*vac-*, gr. ἔπος) *n.* Wort. G.

वज्रलेप eine Art Mörtel.

वञ्च्, वञ्चति (got. *-wāhs* 'verkehrt') wanken; *C.* वञ्चयति betrügen (um etw. *Loc.*).

वटारका (*vaṭa-* 'Strick', zu *val-* 'sich drehen', lat. *volvo*, got. *walwjan*) Strick, Seil.

वणिज् (zu nhd. *Ware?*) *m.* Kaufmann. G.

वत्स (zu gr. ἔτος, lat. *vetus*) *eigtl.* Jährling; Kalb, Junges; Kind, *bes. als kosende Anrede.* G.

वत्सर (gr. ἔτος, lat. *vetus*) Jahr.

वद्, वदति (lit. *vadìnti* 'rufen', ahd. *far-wāzan* 'leugnen') reden, sagen, sprechen; *P. Pt.* उदित; प्र bezeichnen als, erklären für. G.

वदन (*vad-*) *n.* das Sprechen; Mund, Gesicht. G.

वध्, वधति (gr. ὠθέω?) schlagen, töten. G.

वध (*vadh-*) Tötung.

वधू Braut, junge Frau. G.

वध्य (*vadh-*) ein zu tötender.

वध्यभू (vor. u. *bhū-*) *f.* Richtplatz.

वन *n.* Wald.

वनचर (*cara-*) im Walde wohnend.

वयम् *s.* अहम्.

1. वर्, वृणोति (gr. ἐρύω, lat. *op-erio*, got. *warjan*) verhüllen, bedecken, umhüllen; *P. Pt.* वृत; *C.* वारयति zurückhalten, *P. Pt.* वारित; आवृत bedeckt mit, erfüllt von; नि *C.* abhalten, hindern; परि umringen, umgeben. **G.**

2. वर्, वृणाति (lat. *volo*, got. *wiljan*) sich erwählen, sich ausbitten; *P. Pt.* वृत. **G.**

वर (2. *var-*) der vorzüglichste, beste; वरम् *Adv.* vorzugsweise, lieber, besser.

वराङ्गना (*vara-*, *anganā*) ein schönes Weib.

वर्ग (*varj-*) Klasse, Gruppe, Schar.

वर्ज्, वर्जति wenden, drehen; *C.* वर्जयति beseitigen; *P. Pt.* वर्जित verlustig einer Sache, frei von; परि *C.* vermeiden. **G.**

वर्ण (1. *var-*) Farbe; Gattung, Kaste.

वर्णधर्म (*dharma-*) die für die Kasten geltenden Bestimmungen.

वर्णय्, °यति (*varṇa-*) bemalen; beschreiben, erzählen, *P. Pt.* वर्णित; निस् betrachten. **G.**

वर्त्, वर्तते (lat. *verto*, got. *waírþan*) sich drehen, wenden; sich irgendwo befinden, verweilen, wohnen; vorhanden sein; *P. Pt.* वृत्त; *C.* वर्तयति; नि umkehren, sich abwenden, weggehen, weichen, verschwinden; *C.* zurückführen; vollenden, ausführen; परि sich innerhalb einer Sache bewegen, verweilen, bleiben; प्र erfolgen, geschehen. **G.**

वर्तिन् (*vart-*) verweilend, sich befindend. **G.**

वर्ध्, वर्धते wachsen, größer werden; *P. Pt.* वृद्ध erwachsen; alt; संवृद्ध aufgewachsen. **G.**

वर्ष (gr. ἕρση) *m. n.* Regen. **G.**

वली (*val-*, s. *vaṭārakā*) Runzel.

वल्लभ vor allem lieb, beliebt.

वश्, वष्टि (gr. ἑκών) wollen, gebieten. **G.**

वश (*vaś-*) Wille, Herrschaft; *Acc. mit* या in jemandes Gewalt kommen. **G.**

वशग (*vaśa-*, *ga-*) in der Gewalt jemandes befindlich, abhängig, untertan. **G.**

वशवर्तिन् (*vaśa-*, *vartin-*) = *vor.*

वशिन् (*vaś-*) gebietend, mächtig. G.

वस्, **वसति** (got. *wisan*) verweilen, wohnen; **अनु** an einen Ort ziehen, zum Aufenthaltsort wählen; **नि** wohnen, **प्रति** *dass.* G.

वः *s.* **त्वम्.**

वसा Speck, Fett.

वसुधा (*vasu-* 'Gut, Besitz', zu gr. ἐΰς, u. *dhā-*) *f.* Erde.

वस्तु (*vas-*, gr. ἄστυ) *n.* Sitz, Ort; Ding, Gegenstand.

वस्त्र (*vas-* 'sich ankleiden', gr. ἕννυμι, lat. *vestis*, got. *wasjan*) *n.* Gewand, Kleid. G.

वह्, **वहति** (lat. *veho*, got. *ga-wigan*) führen, fahren, tragen; empfinden; *Pass.* **उह्यते**; *C.* **वाहयति** lenken; *P. Pt.* **वाहित.** G.

वह्नि (*vah-*) *m.* Feuer.

वा (gr. ἠέ, lat. *ve*) oder, sogar; jedoch, indessen; wohl, etwa. G.

वाक्य (*vac-*) *n.* Wort, Rede. G.

वाच् (gr. εὐρύ-οπ-α, lat. *vox*) *f.* Sprache, Wort. G.

वाञ्छ्, **वाञ्छति** (ahd. *wunsken*) begehren, wünschen; *P. Pt.* **वाञ्छित.** G.

वाट (mi., zu 1. *var-?*) Einzäunung, eingehegter Platz.

वाणिज्य (*vaṇij-*) *n.* Handel. G.

वाणी Musik; Rede, Beredsamkeit.

वात (*vā-* 'wehen', gr. ἄησι, lat. *ventus*, got. *waian*) Wind. G.

वादिन् (*vad-*) redend, sprechend. G.

वानर (zu *vana-*, vgl. ved. *vanar* 'im Wald') Affe.

वापी (ab. *vapa* 'Pfuhl') länglicher Teich.

वारि (gr. οὖρον) *n.* Wasser. G.

वार्षिक (*vārṣa-*) zur Regenzeit gehörig; jährlich, jährig.

वासगृह (*vas-*, *gṛha-*) *n.* Schlafgemach.

वासव zu den Vasu gehörig, *Beiname Indra's, des Hauptes der Vasu.*

वासिन् (*vas-*) verweilend, wohnend in.

वासिष्ठ von Vasiṣṭha stammend.

वासुदेव *Beiname Viṣṇu's.*

वाहव (*vah-*) *n.* Zugtier; das Fahren. G.

विक्रमकेसरिन् *m. Name eines Fürsten.*

विक्रेय (*krī-*) verkäuflich.

विक्षत *s.* **क्षत.**

विघात (*han-*) Schlag; Aufhebung.

विघ्नय्, °यति (*han-, ghna-*) hemmen, hindern; *P. Pt.* **विघ्नित.** G.

विचेष्टित (*cēṣṭ-*) *n.* Benehmen, Tun und Treiben.

विज्ञप्ति (*jñā-*) *f.* Gesuch; Meldung.

विज्ञान (*jñā-*) *n.* Erkenntnis.

विज्ञानवन्त् (zum vor.) mit Erkenntnis ausgestattet. G.

विज्ञेय (*jñā-*) zu erkennen, erkenntlich.

विडम्बना Nachäffung; Spott, Hohn. G.

वित्त (1. *vid-*) *n.* Habe, Besitz, Geld (*auch Plur.*). G.

1. **विद्, विन्दति** finden. G.

2. **विद्, वेत्ति** (gr. οἶδα, ἴσμεν, lat. *video*, got. *wait*) wissen; *C.* **वेदयति** ankündigen; **नि** melden, berichten. G.

°विद् *EK.* wissend, kundig. G.

विदग्धचूडामणि *m.* Name eines verzauberten Papageien.

विदेश (*diś-*) Fremde.

विद्या (2. *vid-*) Wissen, Wissenschaft. G.

विद्वांस् (2. *vid-*) wissend, kenntnisreich. G.

विद्वज्जन (vor. u. *jana-*) ein gelehrter Mann.

विद्विष् (*dviṣ-*) *m.* Feind.

विधा (*dhā-*) Teil, Art und Weise; *EK.* -fach, -artig.

विधि (*dhā-*) *m.* Anordnung; Art und Weise; Schicksal. G.

विधुति (*dhū-*) *f.* das Schütteln, Hin- und Herbewegen. G.

विनय (*nī-*) Erziehung; Anstand, Sittsamkeit.

विना *Praep. mit vorhergehendem Instrum.* ohne. G.

विनिन्दा (*ni[n]d-* 'schmähen', gr. ὄνειδος, got. *naitjan*) das Schmähen, Tadel.

विपक्ष (*pakṣa-*) Gegner, Feind.

विपत्ति (*pad-*) *f.* Unglück.

विपद् (*pad-*) *f.* Unglück. G.

विपर्यस्त *s.* 2. **अस्.**

विपुल umfangreich, weit.

विप्र (*vip-* 'sich [er]regen, zittern') Dichter, Sänger; Priester, Brahmane.

विभव (*bhava-*) Macht, Reichtum.

विभु (*bhū-*) *m.* Herr, Gebieter. G.

विभ्रम (*bhram-*) Koketterie; Anmut, Liebreiz.

विमत्सर (*matsara-*) frei von Selbstsucht.

विमलमति (*mala-*, *mati-*) von lauterer Gesinnung.

वियोग (*yuj-*) Trennung.

विरक्त s. **रज्**.

विलेपन (*lip-*) *n.* Einreibung, Salbe.

विलोल (*lōla-*) sich bewegend, unruhig, unstät. G.

विवस्वन्त् *Name eines Gottes und eines mythischen Königs.* G.

विवाद (*vad-*) Streit.

विवाह (*vah-*) Heirat.

विविध (*vidhā-*) verschiedenartig.

विवेक (*vic-*, *vinakti* 'sondern, sichten') Unterscheidung, Verstand.

1. **विश्**, **विशति** hineintreten, eintreten, sich hineinbegeben; *P. Pt.* **विष्ट**; *C.* **वेशयति** hineingehen machen; *P. Pt.* **वेशित**; **आविष्ट** erfaßt, ergriffen von; **उप** herantreten, eintreten; *C.* hinsetzen; **नि** *C.* anbringen, befestigen; **प्र** eintreten, eindringen; *C.* hereintreten lassen; **अनुप्र** eintreten. G.

2. **विश्** (ab. *vbsb* 'Dorf', vgl. auch *bēša-*, *vēšman-*) *f.* Wohnsitz, Haus; Gemeinde, Stamm, Volk, *Pl.* Untertanen; **विशांपति** = Fürst, König. G.

विशाल umfänglich, groß, stark.

विशेष (*šēṣa-*) Unterschied, Eigentümlichkeit, Vorzüglichkeit.

विशेषतः (*višēṣa-*) *Adv.* besonders, vorzüglich, zumal.

विश्व jeder, all, ganz. G.

विश्वामित्र *Name eines mythischen Königs, der durch die Kraft unglaublicher Askese Wunder verrichtete.*

विश्वास (*švas-*) das Vertrauen.

विषस्ण s. **सद्**.

विषम (*sama-*) ungleich; bösartig, schlecht. G.

विषय Gebiet, Bereich; **अत्र विषये** in Bezug darauf.

विषवन्त् (*viṣa-* 'Gift', gr. ἰός, lat. *vīrus*) giftig, vergiftet.

विषाद (*sad-*) Bestürzung.

विषुवन्त् (*viṣu-* 'nach beiden Seiten hin', gr. ἴσος, bezw. ϝίσϝος) die Mitte haltend; *n.* Aequinoctium.

विस्तर (*star-*) Ausdehnung, Weitschweifigkeit. G.

विस्तृत *s.* **स्तृ.**

विहङ्ग (*viha-* 'Luftraum', zu *hā-*, u. *ga-*) *m.* Vogel. G.

विहित *s.* **धा.**

विहीन *s.* **हा.**

विह्वल (*hval-* 'straucheln') erschöpft, bestürzt.

वीत *s.* **इ.**

वीथी Reihe, Straße.

वीर (lat. *vir-*, got. *waír*) Mann, Held. G.

वीर्य (*vīra-*) *n.* Männlichkeit, Kraft, Heldentat.

वृक (gr. λύκος) Wolf. G.

वृक्ष Baum. G.

वृत्तान्त (*vart-*, *anta-*) Vorfall, Begebenheit, Erlebnis, Geschichte.

वृत्ति (*vart-*) *f.* Benehmen, Tätigkeit; Lebensweise; Lebensunterhalt. G.

वृथा (2. *var-*) *Adv.* zufällig, nach Belieben; vergebens, umsonst. G.

वृद्ध *s.* **वर्ध्.**

वृद्धत्व (*vṛddha-*) *n.* Greisenalter. G.

वृद्धभाव (*vṛddha-*, *bhāva-*) Alter, Greisenalter.

वृद्धि (*vardh-*) *f.* das Wachsen, Wachstum.

वृन्द *n.* Schar, Herde.

वृष्टि (s. *varṣa-*) *f.* Regen. G.

वेग (*vij-* 'in Bewegung sein', ahd. *wīhhan*) Ruck; Kraft.

वेताल eine Art Dämonen, die in Leichnamen hausen.

वेला Endpunkt, Zeitgrenze; Zeitraum.

वेश Tracht, Gewand. G.

वेश्मन् (*viś-*) *n.* Haus, Wohnung. G.

वै (lat. *vae*, got. *wai*) *Partikel, die das vorhergehende Wort hervorhebt.* G.

वैकल्य (Praepos. *vi-* und *kalya-* 'gesund') *n.* Gebrechlichkeit, Schwäche.

वैद्य (*vēda-* 'das Wissen', *vid-*) Arzt.

वैर (*vīra-*) *n.* Feindschaft, Streit. G.

वैवस्वत zu Vivasvant in Beziehung stehend, von V. abstammend.

वैष्णव zu Viṣṇu gehörig, Viṣṇu ergeben. G.

व्यग्र (*agra-*) zerstreut, aufgeregt.

व्यध्, विध्यति (lat. *di-vido?*) durchbohren, durchstechen. G.

व्यर्थ (*artha-*) zwecklos, vergeblich.

व्यसन (2. *as-*) *n.* das Hin- und Herbewegen; Leidenschaft, Laster; Mißgeschick.

व्याकुल (*ākula-*) ganz erfüllt von; aufgeregt, bestürzt.

व्याकुलय्, °यति (*vyākula-*) in Aufregung versetzen; *P. Pt.* व्याकुलित erfüllt von, bestürzt.

व्याघ्र Tiger.

व्याज (*vi+añj-* 'sich herausputzen') Betrug, falscher Schein; *EK.* den Schein von etwas erweckend.

व्याधि (*vyadh-?*) *m.* Krankheit.

व्यापार Beschäftigung, Bemühung.

व्रज्, व्रजति schreiten, gehen, hingehen zu. G.

व्रत (gr. ῥητός) *n.* Gelübde.

व्रीहि *m.* Reis, *Pl.* Reiskörner.

शंस्, शंसति (lat. *censeo*) rühmen, preisen. G.

शक्, शक्नोति vermögen, im stande sein, können. G.

शक्ति (*śak-*) *f.* das Können.

शक्य (*śak-*) möglich, *mit Infinitiv passiver Bedeutung.* G.

शक्र (*śak-*) vermögend, stark, *Beiname Indra's.*

शङ्क्, शङ्कते (lat. *cunctor*, got. *hāhan*) zweifeln, in Sorge sein, befürchten; अभि bezweifeln. G.

शङ्का (*śaṅk-*) Besorgnis, Furcht.

शङ्ख (gr. κόγχος) Muschel, *als Blasinstrument ein Attribut Viṣṇu's.* G.

शठ falsch, heimtückisch.

शत (gr. ἑκατόν, lat. *centum*) hundert. G.

शतधा *Adv.* hundertfach.

शतसहस्र (*śata-*, *sahasra-*) Hunderttausend.

शतिन् (*śata-*) hundert besitzend. G.

शत्रु (gr. κότος, ahd. *hadu-*) *m.* Feind. G.

शनैः *Adv.* langsam, allmählich. G.

शब्द (zu *śāpa-?*) Laut, Schall, Lärm.

शब्दाय्, °यते (*śabda-*) schreien. G.

1. शम्, शाम्यति (gr. κῶμα) ruhig sein, aufhören, sich

legen; *P. Pt.* शान्त (शान्तं पापम् abgewehrt sei das Übel = absit omen, sit venia verbo); प्र *dass.*, प्रशान्त beruhigt, zufrieden. G.

2. शम्, शमयति *mit* नि wahrnehmen, hören.

शयन (*śē-*) *n.* Lager, Bett. G.

शय्या (*śē-*) Lager, Bett. G.

शय्यापालत्व (*pālay-*) *n.* das Amt des Hüters des (fürstlichen) Bettes.

शरण (gr. *καλιά* 'Hütte', lat. *cēlare*, got. *huljan*) *n.* Schutz, Zuflucht.

शराव Teller, Schüssel.

शरीर Leib, Körper. G.

शरीरवैकल्य (*vāikalýa-*) *n.* Krankheit.

शरीरिन् (*śarīra-*) *m.* lebendes Wesen, Mensch. G.

शलभ Heuschrecke, Lichtmotte.

शव *m. n.* Leichnam.

शशक (*śaśa-* = ahd. *haso?*) Hase. G.

शाप (*śap-* 'fluchen') Fluch.

शायित *s.* शी.

शारिका Predigerkrähe.

शार्दूल Tiger; *EK.* der erste, beste unter —.

शालपोत ein junger Śāla-Baum.

शालि *m.* Reis.

शालिन् *EK.* voll von, begabt mit.

शालिहोत्र *Name des Verfassers eines Werkes über Veterinärkunde.*

शाश्वत (*śaśvant-* 'stets wiederkehrend', gr. *ἅπας*) stetig, dauernd, ewig.

शास्, शास्ति (lat. *castus*) zurechtweisen, strafen. G.

शासन (*śās-*) *n.* Zurechtweisung; Lehre.

शास्त्र (*śās-*) *n.* Lehrbuch. G.

शिक्ष्, शिक्षति (*śak-*) lernen, einüben. G. [s. *śak-*]

शिखर *m. n.* Berg-, Baumgipfel.

शिरस् (gr. *κάρā*, lat. *cerebrum*, ahd. *hirni*) *n.* Haupt, Kopf. G.

शिला (*śā-* 'wetzen', lat. *cōs*, *śita-* = lat. *catus*) Stein, Fels.

शीघ्र rasch, schnell; °म् *Adv.*

शीघ्रग *männl. Name.*

शुचि (*śuc-* 'leuchten', got. *hugs*, *hugjan*) strahlend; lauter, rein. G.

शुचिचरित (*carita-*) reinen Wandels.

शुनक *männl. Name.*

शुनःशेप *männl. Name.*

शुभ hübsch, schön; gut.

शुभार्थिन् (*artha-*) Wohlfahrt, Heil begehrend.

शून्य (zu *śūna-* 'aufgedunsen', gr. κυέω?) leer.

शृगाल Schakal.

शृङ्ग (gr. κόρυμβος, lat. *cornu*, got. *haúrn*) *n.* Horn. G.

शृङ्गिन् (*śṛṅga-*) gehörnt. G.

शृणु *u. ä. s.* **श्रु**.

शी, शेते (gr. κεῖ-ται) daliegen; *C.* **शाययति** hinlegen; hinliegen heißen; *P. Pt.* **शायित**. G.

शेष (*śiṣ-* 'übrig lassen') *m. n.* Rest, Überschuß.

शोक (*śuc-*) Glut, Flamme; Schmerz.

श्रद्दधानवन्त् (s. folg.) gläubig. G.

श्रद्धेय (lat. *crēdo-*) glaubwürdig. G.

श्रम्, श्राम्यति, श्रमते müde werden; *P. Pt.* **श्रान्त** ermüdet, ermattet; **वि** sich ausruhen. G.

श्रम (*śram-*) Ermüdung, Anstrengung, Mühe.

श्रम्भ्, श्रम्भते *mit* **वि** vertrauen auf; *P. Pt.* **विश्रब्ध** vertrauend, **°म्** *Adv.* getrost, ohne Scham. G.

श्रव्य (*śru-*) hörbar, was gehört werden muß.

श्रान्त *s.* **श्रम्**.

श्रि, श्रयति (gr. κλίνω, lat. *inclinare*, ahd. *hlinēn*) sich anlehnen. G.

श्री *f.* Schönheit; Wohlfahrt, Glück, Reichtum; *AK. zum Ausdruck der hohen Stellung einer Person oder der Herrlichkeit eines Gegenstandes.* G.

श्रु, शृणोति (gr. κλύω, lat. *cluo*, got. *hliuma*) hören, vernehmen (*auch Med.*); *Pass.* **श्रूयते** *häufig unpersönlich* man hört, **श्रूयताम्** man höre, *soviel als* höre; *P. Pt.* **श्रुत**; **विश्रुत** berühmt. G.

श्रुति (*śru-*) *f.* das Hören; religiöse Vorschrift, heiliger Text. G.

श्रेयांस् (*śrī-*, gr. κρείων?) schöner, besser. G.

श्रेष्ठ (*s. vor.*) der beste, trefflichste.

श्रोत्र (*śru-*) *n.* Ohr. G.

श्लिष्, श्लिष्यति umarmen; *P. Pt.* **श्लिष्ट**.

श्वन् (gr. κύων, κυν-ός, lat. *canis*) *m.* Hund. G.

श्वभ्र *m. n.* Loch, Grube.

श्वशुर (gr. ἑκυρός, lat. *socer*, got. *swaíhra*) Schwieger-

vater; *Dual* die Schwiegereltern. G.

श्वस्, श्वसिति blasen, atmen; *C.* श्वासयति; आ *C.* zu Atem kommen lassen, beruhigen, *P. Pt.* आश्वासित getrost; वि vertrauen auf jem. (*Gen.*), *C.* Vertrauen einflößen (jem. *Acc.*) G.

श्वापद ein reißendes Tier.

श्वाशुर (*śvaśura-*), *f.* ई dem Schwiegervater gehörig. G.

स

1. स (gr. ὁ, got. *sa*) *Pron.* dieser, der, derjenige. G.

2. स (gr. ἁ- z. B. in ἅπαξ, vgl. ferner *sam-*) *AK.*, *Verbindung, Gemeinsamkeit od. Gleichheit ausdrückend, Gegensatz zu* अ *priv.* G.

संयत *s.* यम्.

संयमन (*yam-*) *n.* Zügelung, Selbstbeherrschung,

संरक्त *s.* रञ्ज्.

संरम्भ (*rabh-*) innere Aufregung, Aufwallung, Heftigkeit.

संवाद (*vad-*) Unterredung.

संसर्ग (*sarj-*) Vereinigung, Verkehr.

संसार (*sar-*) die Wanderung durch die verschiedenen Geburten (Seelenwanderung); Lebenslauf.

संस्कृत (*kar-*) vollkommen.

संस्नातुम् *s.* स्ना.

सकल ganz, vollständig, all.

सक्त *s.* सञ्ज्.

सक्तु *m.* grob gemahlenes Korn, Grütze.

सखि *m.* Gefährte, Freund. G.

सखी (s. vor.) Freundin.

संकेत (1. *ci-*) Verabredung; Stelldichein.

संकेतक = *vor.*

संक्रान्ति (*kram-*) *f.* der Eintritt der Sonne in ein neues Sternbild.

संक्षय (*kṣi-*) Verderben, Untergang.

संक्षेप (*kṣip-*) Abkürzung; *Abl.* in Kürze, kurz.

संख्या (*khyā-*) *f.* Zahl; *EK.* an Zahl betragend.

सङ्ग (*sañj-*) Berührung; Umgang; Hang zu etwas.

संगति (*gam-*) *f.* Zusammenkunft.

संगम (*gam-*) Zusammenkunft.

सङ्गिन् (*saṅga-*) hängend an, hingegeben.

संग्रह (*grah-*) das Erfassen, Ergreifen.

सज्जी (*sajja-* aus *sa* und *jyā* 'Bogensehne', gr. βιός) *mit* **कर्** mit der Sehne versehen; in Bereitschaft setzen, herrichten; *P. Pt.* **सज्जीकृत**.

संचय (2. *ci-*) Ansammlung, Vorrat, Menge.

सञ्ज् (**सज्**), **सज्जति** (lit. *segù* 'ich hafte') anhängen; *P. Pt.* **सक्त** hängend an; **आसक्त** geheftet, gerichtet auf. G.

संज्ञित (*jñā-*) bezeichnet, benannt, heißend. G.

सतत (*tan-*) fortwährend; °**म्** *Adv.* stets, immer.

सत्कृत *s.* **सन्त्**.

सत्तम *s.* **सन्त्**.

सत्त्व (*sant-*) *n.* das Sein; Lebewesen, Ding.

सत्य (*sant-*) wirklich, wahr; °**म्** *Adv.* in Wahrheit, wirklich. G.

सत्वर (*tvar-*) eilend; °**म्** *Adv.* eilig, eilends.

सद्, **सीदति** (gr. ἕδος, ἵζω, lat. *sedeo*, got. *sitan*) sitzen, sich niederlassen; *P. Pt.* **सन्न**; *C.* **सादयति** setzen, *P. Pt.* **सादित**; **आ** sich hinsetzen, *P. Pt.* in der Nähe befindlich, nahe, bevorstehend; *C.* zu jem. gelangen (*Acc.*), erreichen; **प्रत्यासन्न** in der Nähe befindlich; **समा** *C.* erreichen, erlangen; **प्र** heiter sein, gnädig sein, geruhen; **प्रसन्न** klar, heiter; **अभिप्र** *C.* in gute Laune versetzen, besänftigen; **वि** in Bestürzung geraten, *P. Pt.* **विषण्ण** bestürzt. G.

सदन (*sad-*) *n.* Wohnsitz, Wohnung.

सदस्य (zu *sadas* = gr. ἕδος) Teilnehmer an einer Versammlung oder an einem Opfer.

सदा (2. *sa*) *Adv.* immer. G.

सदृश (*dṛś-*), *f.* **ई** gleich, ähnlich, angemessen. G.

सदेव (*dēva-*) von Göttern begleitet.

सद्भाव (*sant-*, *bhāva-*) Rechtschaffenheit; gute Gesinnung, Zuneigung.

सधन (*dhana-*) samt Reichtümern.

सनातन, *f.* **ई** (*sanā* 'von alters', zu *sana-* 'alt', gr. ἕνος, lat. *senex*) ewig, unvergänglich. G.

सनाथ (*nātha-*) einen Schatz habend; versehen mit etwas.

सन्त् (zu 1. *as-*), *f.* **सती** daseiend; *m.* der Gute, *f.* ein gutes Weib; *Superl.* **सत्तम** der beste, erste; *Adv.* **सत्**

mit कर् gut, ehrenvoll behandeln, bewirten, *P. Pt.* सत्कृत. G.

संतान (*tan-*) Fortsetzung; Nachkommenschaft.

संधि (*dhā-*) *m.* Verbindung (*auch ein grammat. Ausdruck, s. Gramm.* § 166); Wand. G.

सपत्नी (*patnī-*) *f.* denselben Gemahl habend; Nebenbuhlerin.

सपरिवार (*parivāra-*) nebst Gefolge.

सप्त (gr. ἑπτά, lat. *septem*) sieben. G.

सफल (*phala-*) nebst Früchten; Früchte tragend.

सभा (got. *sibja*) Versammlung; Gerichtshof.

सभागत (vor. und *gam-*) vor Gericht erschienen.

सभार्य (*bhāryā*) nebst der Gattin.

सम् (s. *sa-*, *sama-*) *Praep. in der Zusammensetzung mit Verben und Nomina.* G.

सम (gr. ὁμός, lat. *similis*, got. *sama*) gleich, ähnlich; समम् *c. Instr.* zugleich mit, mit. G.

समकाल (*kāla-*) gleichzeitig; °म् *Adv.* G.

समद्युति (*dyuti-*) von gleichem Glanz.

समन्त (*anta-*) angrenzend; vollständig; *Abl.* von allen Seiten, ringsum.

सममति (*mati-*) gleichmütig.

समय (*i-*) Zusammentreffen; Zeitpunkt, Zeit; इह समये in diesem Falle, unter diesen Umständen.

समर्थ (*artha-*) entsprechend, angemessen (*Gen.*). G.

समर्पित (zu *ar-*, s. *Gramm.* § 587) aufgelegt, übergeben.

समलंकर् *s.* अलम्.

समस्त *s.* 2. अस्.

समागम (*gam-*) Zusammenkunft, Vereinigung.

समान (*sama-*) gleich, ähnlich; *m.* Altersgenosse.

समाश्रय (*śri-*) Wohnstätte, Aufenthaltsort.

समासीन *s.* आस्.

समीप *n.* Nähe.

समुद्भव (*bhava-*) Entstehung; *EK.* entstanden aus.

समुद्र (*udan-*) Wassermasse, Meer.

समुद्रदत्त *männl. Name.*

समुद्रमहिषी die Hauptgemahlin des Meeres, *Beiname der Gaṅgā.*

समूल (*mūla-*) mit Wurzeln versehen, festwurzelnd.

समूह (*ūh-*) Haufe, Menge.

समृद्ध (*ṛdh-* 'gedeihen', gr. ἄλθομαι) glücklich, reich.

संपूर्ण *s.* **पर्**.

संप्रक्षालन (*kṣal-* 'abwaschen') *n.* das Wegwaschen der Welt, Vernichtung der Welt durch Überschwemmung.

संप्रति (*prati-*) *Adv.* gerade, eben, jetzt.

संभ्रम (*bhram-*) Verwirrung, Aufregung.

संमुख (*mukha-*) das Gesicht zuwendend; **°म्** *Adv.* angesichts, gegenüber.

सम्यञ्च् (*sam-*) auf einen Punkt gerichtet; **सम्यक्** richtig, genau. G.

सर्, सरति (gr. ὁρμή) rasch laufen, gleiten, *P. Pt.* **सृत**; *C.* **सारयति**, *P. Pt.* **सारित**; **अनु** nachgehen, nachfolgen (*c. Acc.*); **अप** weggehen; **निस्** hervorgehen; *C.* hinausjagen. G.

सरभस (*rabh-*) ungestüm, leidenschaftlich; **°म्** *Adv.*

सरस् (gr. ἕλος) *n.* Teich.

सरित् (*sar-*) *f.* Bach, Fluß. G.

सर्ग (*sarj-*) Schöpfung. G.

सर्ज्, सृजति (aus der Hand) entlassen; erschaffen, hervorbringen; herbeischaffen, verschaffen; *P. Pt.* **सृष्ट**; **अव** loslassen. G.

सर्व (gr. ὅλος) all, jeder, ganz. G.

सर्वकामसमृद्ध (*sarva-*, *kāma-*, *samṛddha-*) jeden Wunsch erfüllend.

सर्वतः (*sarva-*) *Adv.* von allen Seiten, vollständig, ganz und gar. G.

सर्वत्र (*sarva-*) *Adv.* überall, jederzeit. G.

सर्वथा (*sarva-*) *Adv.* jedenfalls. G.

सर्वपूर्ण (*par-*) vollständig.

सर्वस्व (*sarva-*) *n.* der gesamte Besitz; Gesamtheit.

सलज्ज (*lajjā-*) verschämt, verlegen.

सलिल (= *sarira-*, zu *saras?*) *n.* Flut, Wasser.

सलील (*līlā*) spielend, tändelnd; **°म्** *Adv.*

सविषाद् (*viṣāda-*) bestürzt.

सव्यथ (*vyath-* 'schwanken, fehl gehen'?) bekümmert, betrübt.

सशङ्क (*śaṅkā*) besorgt, ängstlich; **°म्** *Adv.*

सशेषत्व (*śēṣa-*) *n.* das Übrigsein, Rest.

ससंकेत (*sąkēta-*) einer, der eine Verabredung hat, eingeweiht.

ससंभ्रम (*sąbhrama-*) voll Aufregung, aufgeregt.

सह्, सहति (gr. ἔχω) bewältigen; etwas ertragen, aushalten; erdulden. **G.**

सह (*sa-*) *Adv. und Praep.* gemeinsam; mit, zusammen mit (*Instrum.*). **G.**

सहस् (*sah-*, got. *sigis*) *n.* Gewalt, Macht; *Instr.* plötzlich. **G.**

सहस्र (gr. χίλιοι) *n.* tausend. **G.**

सहस्रशः *Adv.* tausendweis.

सहस्राक्ष (*akṣi-*) tausendäugig, *Beiname Indra's.*

सहस्रिन्(*sahasra-*) tausend besitzend.

सहालाप (*lap-*) Unterredung, Gespräch.

सहास (*hāsa-*) von Lachen begleitet; **°म्** *Adv.* unter Lachen.

सहित (*saha?*) dicht dabeistehend; verbunden, vereinigt, versehen mit.

सहृदय (*hṛdaya-*) herzlich, gefühlvoll.

साकम् (zu *sac-* 'folgen' = gr. ἕπομαι, lat. *sequor?*) *Adv.* gemeinsam; *c. Instr.* zusammen mit. **G.**

साक्षात् (*akṣi-*) *Adv.* mit Augen, wirklich, leibhaftig. **G.**

साक्षिन् (*akṣi-*) *m.* Zuschauer, Zeuge.

सागर (zu *sa-* und *gar-* = *gal-?*) Meer.

सागस् (*āgas* 'Vergehen', gr. ἅγος) eines Vergehens schuldig, böse. **G.**

साध्, साधति, सिध्यति (gr. ἰθύς?) seinen Zweck erreichen; *C.* **साधयति** in Ordnung bringen, gutmachen, *P. Pt.* **साधित**. **G.**

साधु (*sādh-*) richtig; bereit, geschickt; gut, trefflich, brav; *Adv.* richtig, mit Recht. **G.**

सान्त्वय्, °यति (*sāntva-*, *sāman-* 'Milde', got. *samjan*) beruhigen, freundlich zureden, trösten. **G.**

साभिमान (*abhimāna-*) hochmütig, stolz.

सामग्री (*samagra-* 'vollständig', zu *agra-*) Gesamtheit, gesamte Habe.

सामान्य (*samāna-*) mehreren gemein, gemeinsam mit;

von gewöhnlicher Art, gewöhnlich. G.

सांप्रतम् *Adv.* jetzt, in diesem Augenblick. G.

सायक (gr. ἵημι?) Pfeil.

सारङ्गाक्षी (*akṣi-*) die Gazellenäugige.

सारमेय Hund.

सार्थ (*artha-*) Karawane.

सार्धम् (*ardha-*) *Praep.* zusammen mit (*Instr.*) G.

साहस (*sahas*) übereilt, unüberlegt.

सिंह Löwe.

सिकतिल (*sikatā* 'Kies') kiesig, sandig. G.

सिक्त *s. folg.*

सिच्, सिञ्चति (gr. ἰκμάς, ahd. *sîhan* und *sîgan*) ausgießen, begießen; *P. Pt.* सिक्त; अभि begießen, weihen, *P. Pt.* अभिषिक्त. G.

सित (aus *asita-* 'schwarz' [*āsa-* 'Asche'] abstrahiert, vgl. *Gramm.* § 669 A. 2) weiß, rein, lauter.

सितमनस् (*manas*) reinen Herzens.

सिद्धि (*sādh-*) *f.* das Gelingen, Erreichen, Erfolg, Glück.

सु (zu gr. εὖ) *Adv.* wohl, gut, schön, *in der Komposition vor Adjektiven und Substantiven.* G.

सुकान्त (*kam-*) sehr hübsch.

सुकुमार (*kumāra-*) zart.

सुकृतकर्मन् (*kar-*, *karman-*) guten Werken obliegend. G.

सुख (*su-*, *kha-*, in der alten Sprache Beiwort des Wagens 'gute Nabenlöcher habend') angenehm, behaglich, bequem; *n.* Wohlbehagen, Glück; *Instr.* behaglich. G.

सुखिन् (*sukha-*) glücklich. G.

सुचिर (*cira-*) sehr lange, *von der Zeit*; °म् *Adv.*

सुत (*sū-* 'erzeugen', s. auch *sūnu-*) Sohn.

सुता (*s. vor.*) Tochter.

सुन्दर schön.

सुप्त *s.* स्वप्; *n.* Schlaf.

सुभग (*bhaga-*) glücklich; reizend, schön.

सुभाषित (*bhāṣ-*) schön gesprochen.

सुमहान्त (*mahānt-*) sehr groß.

सुमहात्मन् (*ātman-*) sehr edel.

सुर (aus *asura-* abstrahiert, s. *Gramm.* § 669 A. 2) Gott.

सुवर्ण (*varṇa-*) *m. n.* Gold.

सुव्रत (*vrata-*) fromm.

सुसंगुप्त (*gup-*) wohlverwahrt.

सुसमाहित (*dhā-*) wohl bedacht.

सुहृद् (*hṛd-*) *m.* Freund. **G.**

सूक्ष्म fein, dünn.

सूक्ष्मेक्षिका (*īkṣ-*) Scharfsichtigkeit.

सूनु (gr. υἱός, got. *sunus*) *m.* Sohn. **G.**

सूपकार (*sūpa-* zu ahd. *sūfan*) Suppenbereiter, Koch.

सूर्य (*svar-*) Sonne. **G.**

सेव्, सेवते verweilen bei; Dienste leisten, dienen; ehren, lieben. **G.**

सेवक (*sēv-*) Diener.

सेवन (*sēv-*) *n.* das Dienen, der Dienst. **G.**

सेवा (*sēv-*) = *vor.*

सोत्सव (*utsava-*) mit einem Fest verbunden, festlich.

सोमिका *Name einer Krähe.*

सौख्य (*sukha-*) *n.* Wohlbefinden, Behagen, Freude, Lust. **G.**

सौम्य *eigtl.* dem Soma (*sōma-* zu *su-* 'auspressen', gr. ὕει) gehörig; *in der Anrede* (*Voc.*) = mein Lieber.

सौम्यरूप (*rūpa-*) von lieblicher Gestalt; milde.

सौहृद (*suhṛd-*) *n.* Freundschaft.

स्कन्ध Schulter.

स्तृ, स्तृणोति (gr. στόρνυμι, lat. *sterno*, got. *straujan*) ausstreuen; *P. Pt.* **स्तृत**; *C.* **स्तारयति**; **वि** ausbreiten, **विस्तृत** ausgebreitet, breit; *C.* ausbreiten, auswerfen (die Angel). **G.**

स्तु, स्तौति loben, preisen; **अभि** *dass.*; **प्र** zur Sprache bringen, *P. Pt.* **प्रस्तुत** begonnen. **G.**

स्तुति (*stu-*) *f.* Lobpreis.

स्तेन Dieb, Räuber.

स्त्री *f.* Weib, Frau. **G.**

°स्थ (s. *sthā-*) *EK.* stehend, irgendwo befindlich. **G.**

स्था, तिष्ठति (gr. ἵ-στη-μι, lat. *stare*, got. *stōþ*) stehen, bleiben, sich befinden, verweilen; *P. Pt.* **स्थित** stehend *u. s. w.*; *C.* **स्थापयति** stellen, hinstellen, anstellen, einsetzen, *P. Pt.* **स्थापित**; **अनु** folgen, etwas betreiben, ausführen; **उद्** (**उत्थाय** u. dgl.) aufstehen, sich erheben; **स-**

मुद् (zusammen) aufstehen, sich erheben; समुप hinzutreten, herankommen; प्र aufbrechen, davongehen, abreisen; अनुप्र nach jem. (*Acc.*) aufbrechen. G.

स्थान (*sthā-*) *n.* Stelle, Ort. G.

स्थावर (*sthā-*) feststehend, fest. G.

स्थित *s.* स्था.

स्थिति (*sthā-*) *f.* Aufenthalt. G.

स्थूल (= *sthūra-*, ahd. *stūri*) grob; materiell. G.

स्थैर्य (*sthira-*, 'fest') *n.* Festigkeit, Beständigkeit. G.

स्ना, स्नाति (lat. *nāre*) baden. G.

स्नान (*snā-*) *n.* das Baden, Bad.

स्पर्श्, स्पृशति berühren, *P. Pt.* स्पृष्ट. G.

स्पर्श (*sparś-*) Berührung; Gefühl.

स्पर्ह्, स्पृहयति (gr. σπέρχω) begehren. G.

स्पृश्य (*sparś-*) zu berühren.

स्पृष्ट *s.* स्पर्श्.

स्फटिक Bergkrystall.

स्फुट्, स्फुटति (nhd. *spalten*) platzen, bersten, hervorbrechen; *P. Pt.* स्फुटित. G.

स्फुर्, स्फुरति (gr. σπαίρω, σφῦρα, lat. *sperno*) schnellen, zucken; funkeln; zum Vorschein kommen. G.

स्म *hervorhebende Partikel; einem Praesens gibt sie die Bedeutung eines erzählenden Tempus.* G.

स्मर्, स्मरति (gr. μέρμερος, lat. *memor*, got. *maúrnan*) sich erinnern, denken an (*Acc.*); *Pass.* erklärt werden, gelten für etwas; *P. Pt.* स्मृत. G.

स्मरण (*smar-*) *n.* das Gedenken, Erinnerung.

स्मि, स्मयते (gr. φιλο-μμειδής, lat. *mirus*) lächeln; *P. Pt.* स्मित lachend. G.

स्मृति (*smar-*) *f.* Erinnerung; Überlieferung, Gesetzbuch. G.

स्रष्टव्य (*sarj-*) zu erschaffen.

स्रष्टुकाम (*sarj-*, *kāma-*) erschaffen wollend.

स्रु, स्रवति (gr. ῥέω, nhd. *Strom*) fließen, strömen, ausströmen. G.

स्व (gr. ὅς aus *σϝος, lat. *suus*) eigen, sein. G.

स्वक = *vor.*

स्वतन्त्र (*tantra-* [zu *tan-*] 'Webstuhl, Grundlage; Hauptsache') *n.* Selbständigkeit, Freiheit.

स्वद्, स्वादयति (gr. ἥδομαι, ἁνδάνω, lat. *suādere*) kosten, genießen. **G.**

स्वदेश (*dēśa-*) Heimat.

स्वप्, स्वपिति (s. *svapna-*) schlafen; *P. Pt.* सुप्त. **G.**

स्वप्न (*svap-*, gr. ὕπνος, lat. *somnus*) Schlaf, Traum. **G.**

स्वभाव (*bhāva-*) Eigenart, Natur; °तः von Natur.

स्वयम् (*sva-*) *Indecl.* selbst, von selbst. **G.**

स्वर् (gr. ἥλιος, lat. *sōl*, got. *saúil*) *n.* Sonne, Himmel. **G.**

स्वर (*svar-* 'tönen', got. *swaran*) Schall, Ton.

स्वर्ग (ahd. *gi-swerc* 'Wettergewölk') Himmel.

स्वर्गलोक (*lōka-*) Himmelswelt.

स्वल्प (*alpa-*) sehr klein, sehr wenig; sehr kurz, *von der Zeit.*

स्वस्थान (*sthā-*) *n.* Heimat.

स्वाद्य (*svad-*) was gekostet werden muß.

स्वाधीन (*adhīna-* 'untergeben', *adhara-* 'der untere', lat. *inferi*) der nur von sich abhängt, unabhängig, frei.

स्वामिन् (*sva-*) *m.* Eigentümer, Herr. **G.**

स्वाम्य (*sva-*) *n.* Eigentumsrecht, Besitz. **G.**

स्वित् *Indecl.* wohl, etwa; *besonders nach dem Fragepronomen* क *und in der Doppelfrage; s. auch* उत. **G.**

स्वी (*sva-*) *mit* कर् (*Act. u. Med.*) sich aneignen; jem. zu sich nehmen. **G.**

ह (gr. γὲ) *Indecl., das vorhergehende Wort leicht hervorhebend.* **G.**

हठ Gewalt, Zwang; *AK.* gewaltsam.

हन्, हन्ति (gr. θείνω, ahd. *gundea*) schlagen, treffen, töten; *P. Pt.* हत; नि *dass.*; प्रति zurückschlagen; वि zerstören, vernichten. **G.**

हन्त *Interj.* wohlan! ei! **G.**

हर्, हरति (gr. χείρ?) halten, tragen; holen; wegnehmen, rauben; überwältigen, hinreißen; *P. Pt.* हृत; *C.* हारयति entreißen, *Med.* sich entreißen lassen, *P. Pt.* हारित; अप wegschaffen,

entfernen; अभ्या entführen, rauben; उद्दा herbeiholen; mit Namen nennen, bezeichnen; समुपा darbringen (ein Opfer); व्या aussprechen, sprechen, sagen; उद्ह heraus-ziehen; परि verschonen, vermeiden; प्र einen Schlag führen, drauf losschlagen. G.

हर (*har-*) entfernend, vertreibend; *m.* der Zerstörer, *Beiname Śiva's.* G.

हरि (gr. χολός, lat. *helvus*, ahd. *gelo*) fahl, gelb; *m.* Roß, Löwe; *Beiname Viṣṇu's und Kṛṣṇa's.* G.

हरिण (*hari-*) *m.* Gazelle. G.

हर्म्य *n.* Burg, Schloß.

हृष्, हृष्यति (lat. *horreo*) *eigtl.* starr werden; sich freuen; प्र *dass.* G.

हर्ष (*harṣ-*) Freude.

हर्षवती *Name einer Stadt.*

हस्, हसति lachen; प्र auf-lachen, lachen.

हस्त (gr. ἀγοστός?) Hand. G.

हा, जहाति (gr. χῆρος, lat. *hēres*) verlassen, im Stich lassen, aufgeben; *P. Pt.* हीन ermangelnd, beraubt, frei von; mangelhaft, schlecht; वि liegen lassen, abstehen von, vermeiden; *P. Pt.* ohne — seiend, frei von. G.

हा (onomatop.) *Interj.* ach! G.

हार (*har-*) Perlenschnur.

हार्य (*har-*) wegzutragen, wegzunehmen.

हास (*has-*) das Lachen.

हि (in gr. ναί-χι) *Indecl.* denn, ja; *beim Impv.* doch; नहि gewiß nicht. G.

हिंस्, हिनस्ति (*han-*) verletzen, schädigen, töten, *P. Pt.* हिंसित. G.

हिंसक (*hįs-*) verletzend, schädigend.

हिंसित (*hįs-*) *n.* Zufügung eines Leides, Schädigung.

हित (*dhā-*) geordnet, passend, gut; *n.* Wohl, Heil. G.

हिताहित (*hita-*) *n.* Nutzen und Schaden, Wohl und Wehe.

हिमवन्त् (*hima-* 'Schnee, Eis', gr. χειμών, lat. *hiems*) eisig; *m. Name des Himalaya.*

हीन *s.* हा. G.

हीनवादिन् (*vādin-*) in einem Streit (Prozess) unterliegend.

हुताशन (*huta-* = gr. χυτός

[zu *hu-* 'opfern'], 2. *aś-*) *eigtl.* Opfer verzehrend; *m.* Feuer.

हुत *s.* **ह्वा**.

हृद् (gr. καρδ-ία, lat. *cord-is*, got. *haírt-ō*) *n.* Herz. **G.**

हृदय (s. vor.) *n.* Herz.

हेतु (*hi-* 'in Bewegung setzen', got. *du-ginnan*) *m.* Veranlassung, Ursache, Grund; *Gen.* **हेतोः** um — willen, wegen.

ह्री *f.* Scham. **G.**

ह्रेषाय्, °यति wiehern. **G.**

ह्वा, ह्वयति (lat. *havēre?*) rufen; *P. Pt.* **हुत**; **आ, समा** herbeirufen. **G.**

Berichtigung zu Bd. I.

S. 225, Z. 4 l. **विज्ञानवन्त्** *vijñānavant-* st. **विज्ञावन्त्** *vijñāvant-* (entsprechend im Wortverzeichnis s. v.).

[Paradigma S. 376. a).]

Sing.	1. **अरौत्सम्** *árāutsam*[1]	**अरुत्सि** *árutsi*
	2. **अरौत्सीः** *árāutsīḥ*	**अरुद्धाः** *áruddhāḥ*
	3. **अरौत्सीत्** *árāutsīt*	**अरुद्ध** *áruddha*
Du.	1. **अरौत्स्व** *árāutsva*	**अरुत्स्वहि** *árutsvahi*
	2. **अरौद्धम्** *árāuddham*[2]	**अरुत्साथाम्** *árutsāthām*
	3. **अरौद्धाम्** *árāuddhām*	**अरुत्साताम्** *árutsātām*
Plur.	1. **अरौत्स्म** *árāutsma*	**अरुत्स्महि** *árutsmahi*
	2. **अरौद्ध** *árāuddha*	**अरुद्ध्वम्** *áruddhvam*[3]
	3. **अरौत्सुः** *árāutsuḥ*	**अरुत्सत** *árutsata*
